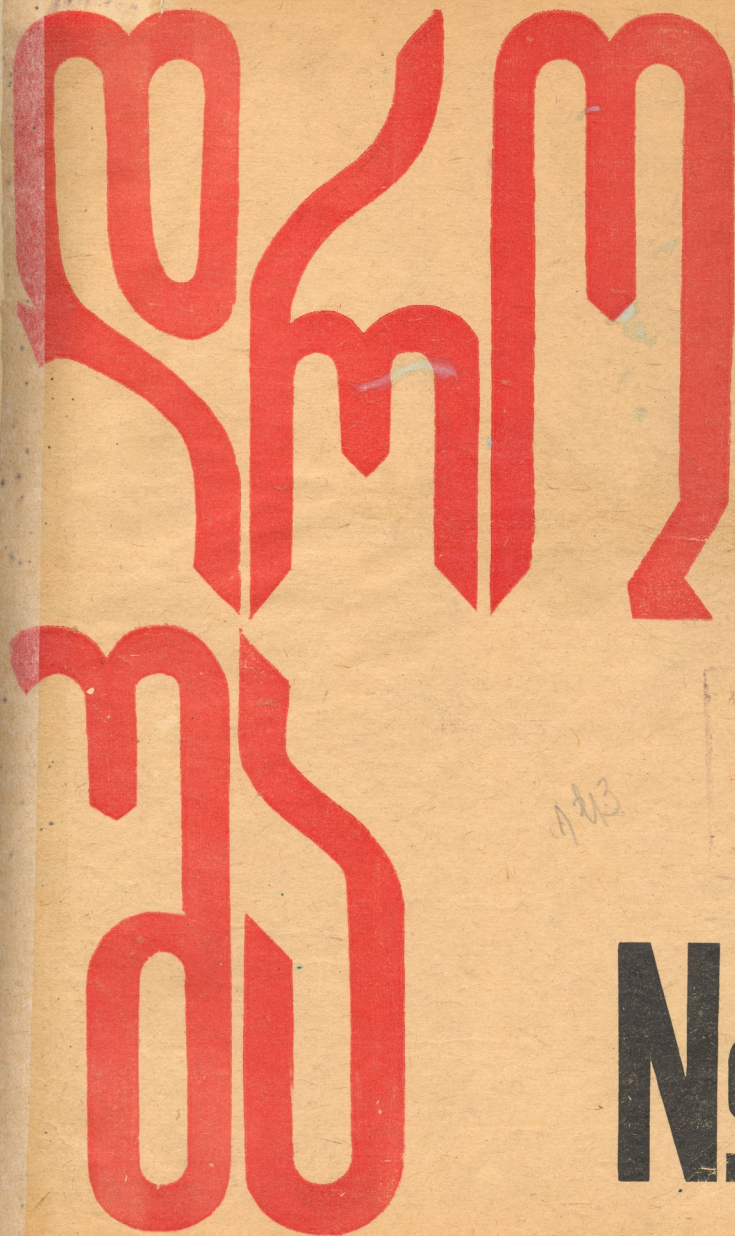

1213

1057
1209
1087

№1

ზ ი ნ ა ა რ ს ი.

ჩვენი დროშა

მის. ადამაშვილი—კვაჭი კვაქანტირაძე.

ვ. მაიაკოვსკი—მარში მარტხნივე.

მ. კახიანი—მუშური რევოლუცია.

სანდრო ეული—ოქტომბერი.

ნ. ზომლეთელი—გზა ზეიმისაკენ.

რაჟდენ კალაძე—ეგნატე ნინოშვილი.

თ. სახოკია—ალექსანდრე ყაზბეგი.

ვ. გ. ფრიდრიხ-ენგელსი—როგორც პოეტი.

ფრიდრიხ-ენგელსი—სალამო.

არიელი—თეატრი.

მ. გ.—გერმანელი ექსპრესიონისტები ძრანც ვერფელი
მკათხველს—ვალტერ ჰაზენკლევერი—შურისმა-
დიბელი.

პოლიტიკური მიმ.-ხილვა.

ბ. კ—ძე—ახალი მიღწევანი ძველ ქართულ მწერლობის
ისტორიას.

სანდრო შანშიაშვილი—სპარტაკ.

ბიბლიოგრაფია.

ნარევი.

ლიტერატურული ჭრონიკა.

საქართ. სახელმწ. ცხენთა სანაშენე.

ჟურნალი „დროშის“ პირველი ნომერი ვერ გა-
მოდის იმ გეგმით, რომელიც განზრახული აქვს
რედაქციას. შემდეგი № გამოვა 21 ნოემბერს.

დ რ მ შ ა

ოპკირიშლი სამსახურ-სალიბრატურო შურნალი.

განცხადების ტარიფი:	ხელის მოწერა:	მისამართი:
ერთი ჯვრდი . . . 50 მ. რურ.	საში თვით . . . 1 მან. 20 ჰ. რურ.	რედაქციის და კონტორის
ნასყარსი ჯვრდი . . 30 მ. „	ერთი თვით . . . 40 ჰ. „	რუსთაველის შტ. № 22.
მუთსოვი ჯვრდი . . 20 მ. „	ცალკე ნომერი ყოვლგან 20 ჰ. „	მიიღება სკლის მთქრას დიღის 9—3 საათამდე.

№ 1

[ოთხშაბათი 7 ნოემბერი 1923 წ.

№ 1

ჩვენის დროშა.

დიდი ოქტომბრის რევოლუციის 6 წლის თავზე გამოდის ჩვენი ჟურნალი. არა შემთხვევითია ეს მოვლენა. ჩვენი სალიტერატურო და საპოლიტიკო ჟურნალის შინაარსი და სული უნდა შეიქმნეს გამომატველი იმ ახალი საზოგადოებრივი ცხოვრების, რომელიც ჩვენში ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებით დამყარდა.

ჩვენი იმდენად გვიანტერესებს ძველი ქართული კულტურა, რომდენათ იგი იყო და არის საძირკველი ახალი კულტურის.

დღეს ყველასათვის აშკარაა, რომ ის ძალები, რომელნიც მოქმედებდნენ ჩვენში ოქტომბრის რევოლუციამდე, ნებისთ თუ უნებლიეთ, სდევან. დღეს ყველა აღიარებს, რომ ჩვენი ლიტერატურა ერთგვარ კრიზისს განიცდიდა. აქ მკითხველი საზოგადოება აუცილებლად სვამს საკითხს, თუ რა არის მიზეზი ასეთი დუმილისა.

მე 19-ე და მე 20-ე საუკუნის დასაწყისის ქართულ ლიტერატურის დამახასიათებელი თვისება იყო ეროვნული მოტივი. იმ დროს ვინც ამ თემას აბუზავებდა, თემას მაშინდელ დროისთვის, მართლაც აქტუალურს და შინაარსიანს ისინი თოვლებოდნენ ჩვენი ლიტერატურის და კულტურის საიამყო.

განვლო დრომ... ახალ ეკონომიურ ურთი-ერთობაზე წარმოიშვა და პოლიტიკურ ასპარეზზე გამოვიდა, როგორც ძალა მუშათა კლასი, თუმცა ძალიან მცირეერთიობიანი და სუსტი და მისი მიმოვლი დარიბი გლუხ-კაცობა.

პირველ რიგში წამოიჭრა სოციალურ-ეკონომიური მომენტები. ამ გარემოებას უნდა გამოეწვია სულ ახალი მიმდინარეობა ლიტერატურაში, ახალი მხატვრული წარმოგება, რომელნიც ასახავდნენ ახალ ცხოვრებას, კლასთა ბრძოლის ურთი-ერთობას. იქ, სადაც სრული გათიშვა და გამიჯვნა მოხდა ორ უმთავრეს კლასთა-შურკეზიასა და პროლეტარიტს შორის, იქ, რასაკვირველია, ამ ახალი

ცხოვრების დღილის და ქიდილის გამომატველი ძლიერი მწერლები გაჩნდნენ. მაგალითად: მელვია-საფორანგეთში იმილ ვერპარნი, რუსეთში მაქსიმ გორკი და ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მთელი პლენა ახალგაზრდა მუშათა წრეებიდან გამოსულ მწერლები.

ჩვენში ახალმა სიომ დაბერა 90 წლებიდან და ფეოდალურ და გლეხურ საქართველოში შემოინათა კაპიტალიზმის „სხივებმა“. აქ-იქ გაჩნდნენ ქარხანა-ფაბრიკები, (კრისის გზა, ფოთის და ბათუმის ნავთ-სადგური, ჭიათურის მალაროები და სხ.) მუშათა კლასმა იწყო ჩამოყალიბება. გლუხ-კაცობაც როგორც ჩაგრული სოციალური ელემენტი გამოეხაზურა ამ ახალი კლასის გამოსვლას. გაჩნდა ჩვენში ეგრედ წოდებული სოციალური პოეზიაც გამომატველი მუშისა და გლეხის ცხოვრების. ნახევრად მუშამ, ნახევრად გლეხმა ევანტე ნინოშვილმა გადმოგვცა ნამდვილი სულის კეთება ჩვენი გლუხ-კაცობისა, ნაწილობრივად ნათის წარმოებაში გამბული მუშებისა. დასაწყისი ამ ახალი ცხოვრებისა დღესაც ძლიერი და მომხილავია ჩვენთვის. განსაკუთრებული მუშური იდეოლოგიის და სულის კეთების გამომატველი შეიქმნა იროდიონ ევლოშვილი. (პირველი დროის). ეს იყო ხანა მუშათა კლასის, თუმცა სუსტის, მაგრამ მაინც თვალ-საჩინო გამოსვლისა, რომელმაც თან გაიყოლა ჩვენი უფრობისი გლუხ-კაცობა, აი ამ ცხოვრების ეთიარების გადმოცემა შეიქმნა ჩვენი მაშინდელი ლიტერატურა: ეგ. ნინოშვილი, დ. კლდიაშვილი, შიო არაგვისპირელი, და პირველ ხანების ის ეკალაძე. აი ამ დროს ბრძოლაში წამოშლმა მუშებმა და გლეხ-კაცობამ ნახეს თავიანთი ძალის და სურვილების გამომატველი და რამდენათ ეს ბრძოლა, ეს მისწრაფება მუშათა კლასისა და გლუხ-კაცობისა ძლიერი იყო, იმდენად ამდროინდელი ჩვენი ლიტერატურა თვალ-საჩინო და მისაღები გახდა.

დამარცხდა 1905 წ. რევოლუტია, დამარცხდა მუშათა კლასი და გლეხ-კაცობა. ისინი პოლიტიკურად და ეკონომიურად წყლში გატყვებილი, თითქმის ბრძოლის და ცხოვრების ასპარეზს ჩამოიკიდებდნენ. აღუთრთვანების და ბრძოლის ხანაში ვაწვლყო.

როგორც რუსეთში ისე ჩვენში, რასაკვირველია, უფრო მკიერ გამშტებით ბურჟუაზიას გამარჯვება ზედა და იგი შეუდგა ამ გამარჯვების მხატვრულად გამოთქმას და როგორც ყველა დრო მოქმედ კლასებს სასაითებს მოდუნება და დაეწყებდაში მხედვარდნა. ისე მოუყვანა ჩვენს გაბატონებულ კლასებს. პოეზიაში გამეფდა ისევე ძველი მოტივების გადაღობრება, ეროვნული ჰანგები და მეორის მხრივ სიყარულის კულტურა. ჩვენში გაზნდნენ სხვა და სხვა მიმართულების მწერლები. საერთოდ ეს ლიტერატურა 1905-დან მოყოლებული ვიდრე დღევანდლამდე ჩვენში იყო და არის გამომხატველი იმ სოციალურ და ეკონომიურ მდგომარეობის, რომელიც ახასიათებს ბურჟუაზიულ წესწყობილებას. კრიზისი ბურჟუაზიული წესწყობილებისა, კრიზისი ეკონომიური ურთი-ერობისა და აქედან წარმოშობა კრიზისის მხატვრულ ლიტერატურაში. და თუ მართალია ის დებულება, რომ დღეს კაპიტალისტური წესწყობილება ჩინშია მოქცეული, ექვს გარემოა ისიც, რომ ამ კლასის იდეოლოგია ჩინში მოექცა, ერთ წარტალზე გაიყინა. ასე იყო ჩვენში. ასეა თითქმის მთელ დასავლეთში. პოეტებს, მწერლებს თითქმის აღარაფერი აქვთ სათქმელი, ვინაიდან თვით ძველი კაპიტალისტური წესწყობილებაც ამოიწურა და ის ახალს არაფერს ჰქნის.

ჩვენის აზრით, სწორეთ ეს არის უმთავრესი მიზეზი ჩვენი ლიტერატურის და ძველი საქართველოს მწერლების სასტიკი დღმისისა. დღეს ჩვენ მწერლებს რაიმე ახალის და ძლიერის თქმა აღარ შეუძლიათ. ჩვენში 1905 წ. შემდეგ არ დაწერილა ახალ ცხოვრების ძლიერი ნებაყოფილების გამომხატველი რომანი, — მოთხრობა ან დრამა თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამოდენიმე მხატვრულ ნაწარმოებს. იწერებოდა მხოლოდ პატარა ლექსები, გამომხატველი შინაგან სულიერი მდგომარეობისა, ეროტიულ ჰანგებზე ავებული ერთხელ და ათასჯერ გადამღერებულ და ზოგიერთ შემთხვევაში კი უმიდნობის გამომხატველი (სიმელოზში, მისტიციზმი და სხვა...) ესე იყო ჩვენში ოქტომბრის რევოლუტციამდე. გამარჯვებულმა მუშათა კლასმა მშრომელ გლეხ-კაცობასთან ერთად უფსკრულს მისცა ილაჯ. გაწყვეტილი თავად ახნაურობა ბურჟუაზიასთან ერთად. ეს უკანასკნელი განადგურებული არიან ახალ საქართველოში, როგორც სოციალურ-ეკონომიური ძალა.

დღეს ჩვენს ლიტერატურაში თითქმის ახალი არაფერი იწერება. ყოველი პოეტი, ყოველი მწერალი თითქმის სცდილობს თავი არ შეიწუხოს და სწერს პატარა-პატარა ლექსებს, გამომხატველს ამა თუ იმ მწერლის სულოდერ და პირად ვანცის. ეს ასედაც უნდა იყოს. ვინც მოკვდა პოლიტიკურად და ეკონომიურად, მას არ შეუძლიან იცოცხლოს ლიტერატურაში და მით უმეტეს მხატვრულ ლიტერატურაში.

ჩვენი ძველი, ახლო წარსულის მწერლობა ვერ შეურავდა იმ ძლიერ გადატეხას, რომელიც მოჰყვა დიდი ოქტომბრის რევოლუტციის. რუსეთში უკვე თვალსაჩინო შეიქმნა ევრედ წოდებული ოქტომბრის ლიტერატურა. იქ ლიტერატურის გაუჩნდნენ, გარდა თვით მუშათა კლასიდან წარმოშობილ მწერლებისა, ევრედ წოდებული ახალი ლიტერატურის, ახალი ცხოვრების, რევოლუტციის, „თანამგზავრინ“. ამ მოვლენას თავის გასამართლებელი მიზეზები აქვს რუსეთში, რომლის ახსნა გადმოცემას ჩვენ აქ არ შეუდგებოთ.

ჩვენს ლიტერატურას „თანამგზავრინი“ არა ჰყავს. ესეც სიმპტომიკური მოვლენაა ჩვენი ცხოვრებისა.

რით საზრდოობს დღეს ახალი ცხოვრება? ნუ თუ მწერლობა არ უნდა იყოს გამომხატველი იმ ახალი კლასის ვინაობისა, რომელიც დღეს ენერგიით აღსავსე, ჰქნის ახალ ცხოვრებას და ახალ საზოგადოებრივობას. მართალია პროლეტარული მწერლები დაადგენ შემოქმედების გზას მაგრამ რაც ეხლა კეთდება პროლეტარულ მწერალთა სახელით, სამუშაოდ ჯერ-ჯერობით ძლიერ სუსტია და ევრ არის გადმოცემა იმ ძლიერ სოციალური ნერვისა და ახალი ცხოვრების შენებისა, რომელსაც დღეს ვანიცდის საქართველოს სინამდვილე.

აშკარაა, რამდენათ მუშათა კლასი და მშრომელი გლეხ-კაცობა ეკონომიურად მოლონიერდება, რამდენათ ინდუსტრია, ქალაქის წარმოება წინ წავა, იმდენათ მას მიეცემა სათანადო ძალა შემოქმედებისათვის.

ეს ხეალ. დღეს კი რა? ნუ თუ მხოლოდ დღმისი, პოეზიისა და მხატვრულ ლიტერატურის ერთ წერტილზე გაყინვა? ჩვენ აქ მხედველობაში არა გვყავს მუშათა კლასიდან გამოსული მწერლები. ისინი უკვე ქმნიან ახალ ლირებულებას.

ბურჟუაზია სასტიკად დამარცხდა. მის იდეოლოგიასაც ფრთხილად შეეკვეცა. ჩვენს ლიტერატურაში დარჩნენ სწორეთ ეს „დამარცხებულნი“, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ, გზა-ჯვარიდანზე გაჩერებული მწერლები.

ბევრს მწერალს და ხელოვანს, შეუძლია დააწიოს თავი ასეთ მდგომარეობას. ბევრს მხატვარს, შემოქმედს შეუძლიან გახდეს ოქტომბრის რევოლუტციის „თანამგზავრით“ და მოვეცეს ნამდვილი სურათი დღევანდელი სოციალური პროცესისა.

დღეს ბევრი ნიჭიერი მწერალი სდუმს. ჩვენ ეს დღმისი როდი გვახარებს, ჩვენი სურვილი იქნებოდა, რომ ეს დღმისი დარღვეულიყო. საქარია ახალი სიტყვის თქმა, რევოლუტციის სხივებით გამთბარის.

ჩვენი სურვილი იქნებოდა, რომ ყველა საღად მოაზროვნე ქართველ მწერალს თავი შემოეკრიბა ჩვენი „დრომის“ გარემოში და ეწარმოებინა ის დიდი საქმე, რომელსაც ლიტერატურის სახით მშრომელი ხალხის სამსახური ეწოდება.

საზოგადოებრივი განათლების საკითხები

— Ну, залетан!

— მოითმინეთ, ამხანაგო... ძალიან ბნელია.

— Заходи, говорят тебе!

აღეჭი ირემამდე ღრმად ამოიხიზრა, გამბედაობა მოიკრთა და წყელიადში შეალაჯა. იმავე წუთს მის უკან კარები მოიხსრა. მოისმა კლიტეს ჩხარჩხური და მიმავალი დარაჯის მძიმე ჩემპების ბათქა-ბუთქი. მერე ყველაფერი მწყედა და მიჩურდა.

უცებ შორიდან, ბნელი ორმოც ძირიდან მოისმა:

— ჰეი, რომელი ხარ მანდ?

ირემამდეს გაუხარდა. ჩავარდნილი ხმა ისევ იპოვა და ბებრულად დაიჩხავლა:

— მე ვარ... ტუსალი. მოშველეთ, თუ ღმერთი გწამთ, გზა მასწავლეთ.

— არც ღმერთი მწამს, არც ეშმაკი.

— თუ ღმერთი გწამთ... ჩახიზრალა ისევ ირემამდე.

— აეი გითხარით, ღმერთი არა მწამს მეოქი, მაგრამ მაინც გიშველით, თუ თამბაქო გაქვთ.

— თამბაქო წამართვს.

— იი წართვას მით ეშმაკმა... ჰმ... ვინცა ხარ ყუ-რი მიგდე. კედელს ჩამოყვეცი და ჩამოთვალე ოცი ნაბიჯი. ნელა, კიბე სველია. არ დაგორდე, თორემ ორმოში ჩავარდები. ჰა, მოდიხარ?

— მოვიდვარ...—თან სთვლიდა: ხუთი...ათი... თხუთმეტი... ოცი. ესლა, პირდაპირ წამოვიდგ?

— გასერდი მანდ! არ წამოხედე, თორემ ჭაში ჩავარდები.

— რას ამბობ, ძმობილო, რომელ ჭაში? აქ რა უნდა ჭას?

— არ გაბედო მეოქი, თორემ დეიდუხები. შუა სარდაფში უძირო ორმოა ამოთხრილი. ორმო საესეა გველეზით, ხელიყებით, ბაყაყებით და ჭინჭებით. მარჯვნივ მოუარე და კედელ-კედელ წამოიდი. ხელი არ მოაკილო კედელს. არ დაიღუპი. მოვიდვარ საშველად. ჰა, სადა ხარ?

— აქ ვარ—ჩაიწვალა ირემამდე და აცხაკახებული ტანით ზედ აგერა სველ კედელს. თან ბუტბუტებდა:

— ღმერთი არა სწამთ?... ეს რა უბედურებაა... ცოცხალი აღმდინარე ჩავდებ უძირო ორმოში... გველების და ხელოების შესაქმელად. ღმერთი დიდებულო, როგორ ბნელია!

და ფრთხილად, ფეხბაკრეფით მიცოცავდა სინდელეში, ხელგნებს აფეთქებდა, ყოველ გოჯს ზომავდა და სინჯავდა.

ფრთხილად, ძმობილო, ფრთხილად, თორემ უბედურება დატრიალდება. დღეს დილით ერთი სოფელი ჩავარდა. ჰა, სად ხარ?

— აქა ვარ... მოვიდვარ.

სინდელეში. ერთმანეთს დაეტაკენ და ხელიხელს მისცეს.

— გამარჯვება!

— ღმერთმა გაიმარჯოს!

— აბა, მომყვები. ფრთხილად, კედელს ხელი არ მო-აშორე.

ათიოდ ნაბიჯი გადადგეს.

— სამშვიდობოს მოვედით. აბა, დაჯექი და გვიამბე.

— დიდი მადლობელი... ღმერთმა მშვილობა მოგცეს. მიწა სველია, გაცვადები.

— მივლი სარდაფი სველია. დაჯექი, შეჩვევი. ეს-ლა გვიამბე, რა ამბავი ქალაქში. ერთი თვეა ცა არ და-მინახავს.

— მაცალე გენაცვა... წელან რომ სთქვი, დილას ორმოში სომები ჩავარდო...

იქვე ვილაქამ ჩახიზნითხია.

— აქ კიდევ ყოფილა ვილაქ.

— რას იტყვი შე თათარო?—შეუტია პირველმა.— ერთი თათარია, ჯალილა ჰქვია. რას იტყვი მეოქი?

— თოჯი... თოჯმა ფეხი შეჯამა. ღმერთმანი შეჯამა.

— ჩვენს ღმერთს ნუ ფიქსულობ. თუ გინდა ფიცი, მაჰმადი დიდფიქს. ვირთავგამ ფეხი მოგჭამა? გუშინ ქუდი მომპარა. სოროში შეეცანა.

— ვიამბე!—დაიწვალა ამ დროს ირემამდე და წა-მოსტა: მუხლებზე უშველემელი ვირთავგა შეახტა.

ორმა ტუსალმა ისე გადინახარეს, რომ კედლებმა ზანზარი დაიწყეს.

— თქვენი გეცნებოდა... შეჩვეულები ხართ... ზოგი მე მკითხეთ.—ბუტბუტებდა ირემამდე.

— დაჯექი, ძმობილო, დაჯექი. უნდა შეჩვიო. ვირ-თავგა ბუღბუღებდა გველებთან შედარებით. რაო? შეგვინ-და განა! არა უშავს რა. შუაში ჩაგვიწექი. იი ევრე, ჯა-ლილ, მანდენა გაუფრთხილო ახალ სტუმარს. ჩვენს მოგვილოთ. რაო, სოფი? ჰო, მართლა, დილას ფეხი დაუღდა და ჩავარდა. კედელს მიეკარი, ქვეით არ დატუ-რდე, თორემ... ჩავარდა და გათვდა. იმის ლეშს ახლა გველები და ჭინჭები სჭამენ. რა სთქვი? ღრმა არისო? გულებზე, უძიროა მეოქი. აბა ყური დაუდგე. იი, პატარა ქვა უნდა ჩავადო. ერთი, ორი, სამი! გადავაგდე.—

ყველანი გაიწვანეს და ყური მიუდგეს. ათიოდ წა-მის შემდეგ ისეთი ყრუ ხმა მოისმა, თითქო კენჭი უძირო ორმოში ჩავარდა.

— ღმერთი დიდებულო!—ამოიკენესა ირემამდე.

— ასეთა ძმობილო. კედელს რომ სამი ნაბიჯით მოსცილდე, სამ წუთში პაპაჩემთან გადასაღდები. ლეშის სუნით ვიხრჩობი.

ირემამდე ცხვირი ათამაშა.

— მართლად ლეშის სუნი ტრიალებს. ვინ იცის რამ-დენი გაუბედურდა.

— მაგას ვინ დასთვალს. ყური მიგდე, მიძიე, აქაური კანობი უნდა გასწავლო. გამაუვადგება. ჩარგად დაისხამა: რასაც აქ ნახავ და გაიგებ, უუდიდეს საიდუმლოებად

უნდა შეინახო. თუ სადმე ხმა ამოვიღია, ვათავდა შენი საქმე: მაშინვე დაგიჭერენ და ამ ორმოში გიკარვენ თავს, გაიგე? კარგა დაიხსოვებ?

— ღმერთო მიშველ, გავიგე და დაიხსოვებ. დიდი მადლობელი დარჩებიანთქი. ქალაქშიც გამოიჩინა, ვითომ თუ ვინმეს წამოსცდა რამე... ერთი სიტყვით, ბევრს ლაპარაკობენ აქაურობაზე.

— მართალი ულაპარაკნიათ, დამიჯერე. აქ ნანახი და გაგონილი სახელმწიფო საიდუმლოებად ითვლება. ყბედს ისე სჯიან, როგორც მოღალატეს და ჯაშუშს. ესლა შენ იცი ბიძიაც. დანარჩენი შენი საქმეა.

— დიდი მადლობელი, გენაცვას, დიდი მადლობელი. სამადლობელო მომთხოვე. არც წინათ ცდილობდნარ ყბედი, ამ სიბუდეში რაღა ღმერთი გამიწყრება.

— მართლა, ბიძიაც, ვინ ხარ და რისთვის გარჯილობარ? დროა ერთმანეთი გავიცნოთ.

— ირემად ვარ, გენაცვას, ალექსი ირემად.

— ალექსი ირემად? დამიდე! თვალი! რატომ აქამდის არ მითხარით, გენაცვალის ჩემი თავი! უი ჩემს შერცხვენას! ალექსი ირემად ამ სარდაფში? ჩემი სილოვანის მამა! უიმე ჩემს თავს! ვაი მე უმედურს!

და უცნობი ყბედი სიბნელეში დატრიალდა, დაფაცურდა, აცქმეტუნდა, ხელგზს აფათურებდა, თათარს უყვიროდა და უბრძანებდა:

— ჯალოვ, ჩქარა! მოიტაცე შენი პალტო! აი ჩემი პალტო! ქვეშ დიდივე, ბიძია ალექსი, თორემ გაცივდებით. რა ეუთხრა მერე სილოვანს! აქეთ, ბიძიაც, აქეთ მოიწიეთ. უიმე დამიდე თვალი! რატომ აქამდის არ მითხარით, ბიძიაც! კილა! ბიძია ალექსი ორმოში ჩავადე, ჯალო! მოიტაცე პურია, წყალი. რაო, პური? გაათავე? ბოდიში, ბიძიაც, ათასი ბოდიში. პურიც ვერ მოგატავით. ახა სად შეხვდით ჩემი სილოვანის მამას! მე ვინა ვარ? სილოვანის საუკეთესო ძმა და მეგობარი—კვაჭი კვაჭანტირაძე. დიას, კვაჭი კვაჭანტირაძე გახლავარო! არ მიცნობო? სამწუხაროა, ძალიან სამწუხაროა. მე და სილოვანი ხუთი წელიწადი ერთად ვცხოვრობდით მოსკოვში. ვენაცვალე სილოვანს! იმისთანა ძმაც კი ქვეყანაზე არ მოიძებნება. ესლა გერმანიაშია, არა? ვიცი, ბიძიაც, ვიცი, რომ მიდიოდა, ქალაქში არ ვიცავი, თორემ ურემოდ ერთ საათს ვერ გასდებოდა. მეც გერმანიაში ვაპირებდი წასვლას, მაგრამ ვერ მოხერხდა. ვენაცვალე სილოვანს. რა ყმაწვილია! რა ფეცკიცია! საქართველოში ტოლი არა ჰყავს. ისეთი დივინური გამოვა, რომ მთელ ქვეყანას ალაპარაკებს. მეცნობე ჩემი სიტყვა ბიძია ალექსი. თუ ვამტყუნდები, ახლო აღარ მიმიკაროთ. ვენაცვალე ჩემს სილოვანს!

კვაჭი კვაჭანტირაძემ ათიოდე წუთში სხაპასუხით აუწყრა ირემანს თავის და სილოვანის ხუთი წლის მეგობრობა, საერთო ცხოვრება, სწავლა, არმიყოფა, ბრძოლა, ციხე, გადასახლება, დაბრუნება და ათასი თავგადასავალი. ვინ იცის კვაჭიმ რამდენჯერ დასდო თავი სილოვანისთვის, რამდენჯერ იხსნა მან სილოვანი სამცხდრო ხითოთისაგან! მართალია, ადრე სამი წელიწადი გახდა რაც სილოვანს მისი გროვები ვაჟყვა, მაგრამ ასეთ წერტილზე ლაპარაკიც არ ღირს. ბიძიაც ვიწრო? სულ რაღაც მასის მანეთია. ნუ შეურყუნებია ბიძია დევესი, კვაჭი და სილოვანი გაუსწორდებიან ერთმანეთს, როცა სილოვანი დაბრუნდება.

მერე გამოირკვა შემდეგი:

— ალექსი ირემად, პატრიცეზული პედაგოგი, ათი დღის წინათ გაჩნტეს და რაღაც პროკლამაცია უშოვეს. ალექსი მაგალითად: ეს პროკლამაცია ვიღაცამ სასლში შემომიღო. ხელში არავის უშოვიათ, ამიტომ არავინ დაასახელა. გამოძიებელი დარწმუნებული იყო, რომ ალექსი პროკლამაციებს ავრცელებდა და, რადგან ალექსი არ გამოკლავდა, სასჯელად ბნელ და ნესტიან სარდაფში ჩასვა. ეს იყო და ეს. მეტი არავფიცი ყფილია. ნამდვილად როგორ იყო საქმე სულ უბრალოდ:

ხუთ აპრილს ალექსის ქალის ელენეს დაბადების დღე იყო. როგორც ყოველთვის იყო ხომო, ალექსიმ ესლაც ეახშამი გამოართა. ათიოდე სტუმარი ჰყავდა. დრო კარვად გაატარეს. დღის ექვს საათზე დაიშალენ.

ალექსი დაიხარა და კვაჭის ჩასურჩალო:

— ვიღაცამ მიჯაშუშა, ან იყბედა სადმე. მაბრალებენ: იმ ვახშამზე ის პროკლამაცია წაიკითხო.

— მერე, ბიძიაც, მართლა წაიკითხეთ?

— ახა რა უნდა დაუმალე ჩემი სილოვანის ძმა-მეგობარს. მართლა წაიკითხეთ. რამდენიმე ცალი მქონდა. სტუმრებსაც დაუშრივე. დამლუბა ვიღაცამ.

მერე კვაჭი კვაჭანტირაძემ უშაბო ალექსის თავის საქმე—უფრო მარტივი და უბრალო, ვიდრე ალექსის საქმე. გახაზებულზე ლამის ორ საათზე წყნეთის ქუჩაზე ვილაქსი მომეხი და პარტიკულს. ერთი თვის შემდეგ კვაჭს „სრულიად უმინებო“ სტატუსი ხელი და ჩაადეს ამ სარდაფში. ეკითხებიან, სად იყავი ხუთ აპრილს ლამის ორ საათზე. კვაჭის არ ახსოვს. „ბავშვი ხომ არ არის, რომ დღიური სწეროს. ერთი თვეა ფიქრობს და ვერ მოუგონია. სიკვდილით დასჯას ემუქრებიან. მისი ბნის პატრონი, იმისი ცოლი და შვილი დაიყენებენ იმეორეს: ძალიან კარვად ვახსენებს, რომ ხუთ აპრილს კვაჭანტირაძე სახლში არ ყოფილა. ალბათ პირი შეჭერეს, კვაჭანტირაძის დალუპვა გადასწყვიტეს, რადგან სამივენი რეპეტიციონერები არიან, კვაჭი კი—მთელმა ქვეყანამ იცის—რეპეტიციონერია.“ ციხეშიც იჯდა, გადასახლებულიც იყო. აი ნამდვილი მიზეზი მათი გადამტყუნების.

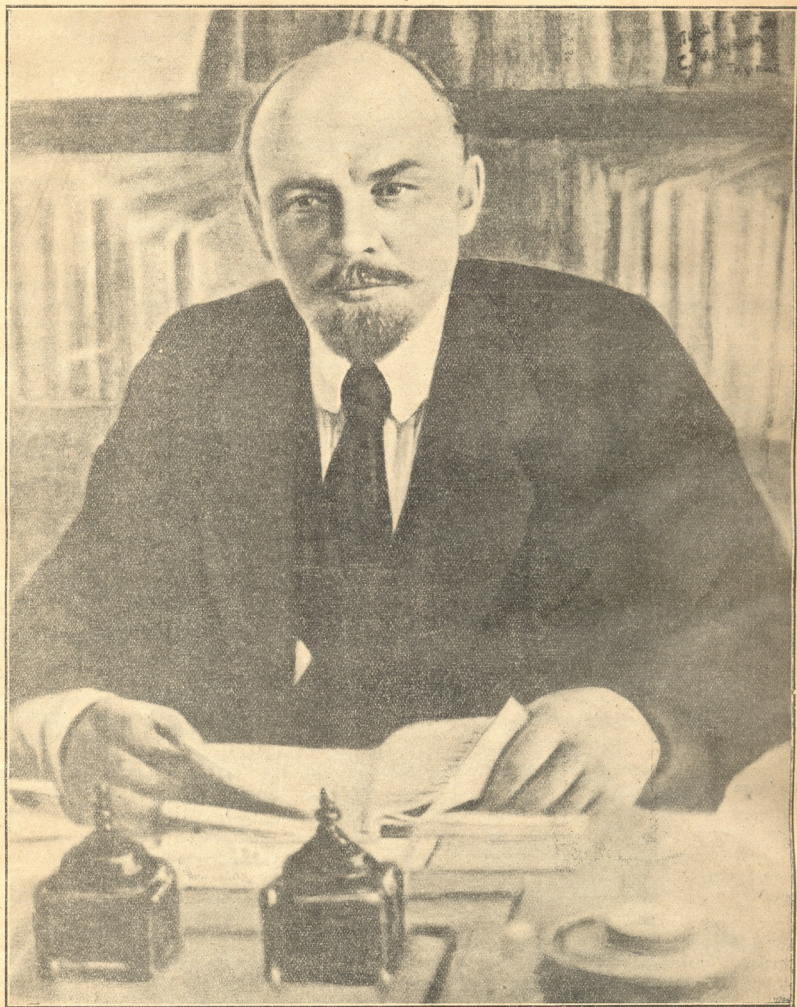
სასაცილოა! კვაჭი კვაჭანტირაძეს ცაცის გატაცვის აბრალებენ! ალბათ მთელი საქართველო იცინის. როგორ არა სიბნელეში კვაჭანტირაძემ იმიტომ დაახარჯა კვაჭის ერთი ურემი ოქრო და იმიტომ შემოატარა მთელი ქვეყანა, რომ კვაჭი კვაჭანტირაძე ყაჩაღი გამოსულიყო. ვინ? კვაჭი კვაჭანტირაძე? ხა-ხა-ხა! რატომ ქვეყანა არ გადამტყუნდება! ხა-ხა-ხა!

კვაჭი უცბეს გაჩნდა. ალბათ ფიქრმა გაიტაცა. ალექსიმ ჯალოვს გაუბა ლაპარაკი დამწვევდელთა ბედობაზე, „აქაურ“ წეს-რიგზე და ორმოზე. უცბა კვაჭი სწვდა მას ხელში და თითქმის ატირდა:

— ბიძია, ალექსი, მიშველეთ, დამეხმარეთ.

— როგორ, შვილო, როგორ?

— ვენაცვალე სილოვანს, ბიძიაც, დამეხმარეთ, გადამარჩინე სიკვდილს. დედა შყავს მოხუცებული, და-ძმა გახსარდელი. მეც ახალგაზდა ვარ, თქვენი სილოვანის ტოლი. რა დროს ჩემი სიკვდილი. ვიცი რომ არ ამტკუნება. დავიღუპე, თუ არ მიშველით. თქვენ კი შეგიძლიან ჩემი შევლა, შევიძლიან, შევიძლიან... ბიძიაც, ბიძიაც...

3. 0. 3 3 6 0 6 0.

თან ცრემლით უსველებდა და უკოცნიდა ხელებს. ალექსის გული აუჩუყდა. ჩემდა აკოცა შეუზღუგ, თმაზე ხელი გადაუსვა.

— მითხარი, შე უბედურო, მითხარი. თუ მართლა შემიბოძა, გიშველი, როგორ არ გიშველი... ქრისტიანები ვართ, ძმებო ვართ. სთქვი როგორ გიშველი?

— თქვენ ხუთ აპრილს გქონდათ ვახშამი, არა?

— კი, ხუთ აპრილს. მერე?

— მეც ხუთ აპრილს ჩავიდინე... ვითომ ხუთ აპრილს ღამის ორ საათზე გაეტარეცის სიძეები. აქ ჯნდა მიშველოთ, ჩემო ბიძავე, მოწმად უნდა დამიდგეთ. სთქვით, რომ მეც დავეცქარი იმ ვახშამს. ბიძაჯან, ვენაცვალე თქვენს ჭილაბას. ასე სთქვით. მერე ყმად გამიხადეთ თქვენც და სილივანშიც.

— კეთილი, მაგარა... ვახშამზე ათიოდე სტუმარი მყავდა.

— გე არაფერი, ბიძაჯან. თუ მოინდომეთ, ყველაფერი გკეთდება. ყური მიდგეთ... თქვენ დღეს თუ ხვალ გაგიშვებენ, უშველოდ გაგიშვებენ.

მწველილი და დამხმარე ბებერი გყავთ. როცა ვახშამი, დაუარეთ თქვენს სტუმრებს დაარიგეთ. ალბათ ზოგი მცნოს კიდევ. ნუ დამუბავენ, მიშველონ. სიკეთეს ყველას ვადავსებ... მიშველონ. თქვენ რომ ვახშამი, ერთი კვირის შემდეგ მოვივლინებ, რომ ხუთ აპრილს თქვენთან ვიყავი.

— კეთილი, მაგარა...

— მი მოიმიწიეთ, ბიძავე, მომიმინეთ. სტუმრები ასე დაარიგეთ: სთქვან: იმ ვახშამს კვაკი კვაჭანტრაძეც დაესწრო. ოცდახუთი წლისა ვარ, მაღალი, შავგვრდანი, თმახუტუკა, წვერმოპარსული, ულვაშ-შეკრებილი, ნიკაზე ჭრულობის დღი მატეს. ნუ გემჩინათ, ევრავი გვიტყვას, რომ ჩვენ აქ შევთანხმდით. ჩვენ ორივეს სხვადასხვა გამოძიებებით ვკვავს. არხვინად ბრძანდებოდით. ეხლა მიბრძანეთ, ვინ გვყავდათ სტუმრად?

— ვანო კალიაშვილი, ძეგუ ფიფია... ბესო გუგულია.

— გუგულიას და ფიფიას ვიცნობ, სხვები?

— ზუბი ლომიძე, დარისპან შელიძე.

— ორივეს ვიცნობ, ბიძაჯან, ვიცნობ. მერე, მერე?

— სილივან შირაძე... მიხა ბერაშვილი... ტასო ალავიძე...

— ვიცნობ, ბიძაჯან, თითქმის ყველას ვიცნობ! — იმეორებდა გახარებული კვაჭანტრაძე.

— კარგი, შვილო, კარგი. თუ გამიშვებს, ორ დღეში დავეულო ყველას და დაეარავებ.

კვაკი სიხარულით ცას იწვიდა, ალექსის თავს დასტრიალებდა და არ იცოდა როგორ ესაიმეფებინა. ყვიროდა:

— ჯალიო, შე თათარო შენა! შენ არ იცი ვის ელაპარაკები. ამისთანა განთქმული და ნასწავლი კაცი საქართველოში არ მოიპოვება. თათრებს რომ ჰყავდეთ ასეთი კაცი, სულთანის ტახტზე იყავნდნენ. ჯალიო! აქეთ მოიწიე, ბიძა ალექსი ორმოში არ ჩაფარდეს, თორემ შენც თან მიგაყვები. ბოდიში, ბიძაჯან, დიდი ბოდიში. ევრაფრთი გასამიჯნებ. ვაი ჩემს თავს! სად შეგვხვდით ბიძა ალექსის! არც საკმელი, არც სასმელი, არც თამბაქო. რა ექნა, ბიძაჯან! თუ მიშველით და გაგვლი, მე ვიცი და ჩემზე კაცობაშ.

— ნუ სწუხდები, შვილო. არა მიშვეს-რა. ფერს მოვიტმენ. თავგები და ვირთავგები მაწუხებენ, თორემ...

— ჯალიო, დატრიალდი! ერთი არ მოუშვა ახლო, თორემ ვაი შენი ბრალო, ამა!

— თით! თით თქვე ოხრებო! — იძახდა ჯალიო, მიწას ხელს უტყუპუნებდა და ეწოდა: მიაუ... მიაუ... მიაუ... თან ყველანი გულიანად იცინოდნენ და ოხუნჯობდნენ.

ჯალიო, უამზე შენი მარსას ამბავი ბიძა ალექსის. — სთქვი კვაჭანტრაძემ და წინდაწინდელ დაიწყო სიცილი.

ჯალიოც ხან იცინოდა, ხან ოხრავდა, თავის თავს დასცინოდა; ნიშნად სინანულისა შეუზღუგ ხელს იტყაპუნებდა და ამბობდა:

— ვი ტუტუს! ტუტუს დალი ჯალიო! ვაი, ვაი, ვაი ბოლოს მაინც მოჰყვა თავის ამბავს.

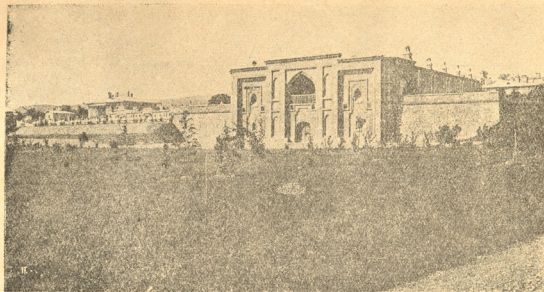
ჯალიოა საქართველოში გაიზარდა ხანქსახურობდა, ხან ვაჭრობდა, ხან ახანს მოიჯარადრე იყო, თან ჩემს ჩემად რევოლუციას შევლოდა და ოსმალესაც რალეც დახმარებას უწევდა. სპარსეთშიაც იყო, სათთარხანის რაზმში, „უხელო დელაა მეგლავზე“ წაიყვანა. იქ დიდხანს იხეჭიოდა ვნასთა ადრინოლო... აღბრინოვდა იყო, ჩატალჯავშიც იბძობდა, ტრიპოლელ არაბებსაც მიეშველა. მაგრამ იტალიელებმა დაატყვევეს. სხე ნაღველით დებურუნდა და ვაჭრობას მიჰყო ხელი. ისე იყო ჯალიოა მსოფლიო ომის დროს? მას კარგად არ ახსოვს. მოკლედ სჭრის:

— ქოთი ვიყავი, სოტა ფული ვიშოვე.

საით იყო „ქვეით“ — რუსეთისკენ თუ ოსმალეთისკენ, ან როგორ იშოვა „სოტა ფული“ — ჯალიოა ამაზე ლაპარაკს ერიდება.

მერე ყარსში გაჩნდა, როცა რუსების ჯარი შინ მიდიოდა. ოსმალებმა რომ ბათუმი აიღეს, ჯალიოა ბათუმის „ახლო“ იყო. ბაღდადის გემირ ხალოლ-ფაშა რომ ტფილისში ჩამოვიდა, ჯალიოა წინ დაუხვდა და „ყულული“ (სამსახური) გაუწია. ნურ-ფაშასაც კარგად იცნობს, ქიაზმი-მეისაც, ყველას „სოტა ყულულის“ უწევდა. ყურადღი „ბიჩია“ ჯალიოა: ახალგაზრდა, ღონიერი. მარდი, მშრომელი, გამრაველი. ღვინოს არ სვამს და ქაღალდს არ თამაშობს. მხოლოდ კონიაც სვამს „სამალა“, რადგან „სიგესხელებმა“ სჭირს. მაგრამ ერთი დიდი ნაგლი აქვს ჯალიოს: რუსის ქერა ქალბები უყვარს მეტისმეტად. ვინ იცის, ქერა ქალბებმა რამდენჯერ წაეგებინა „ჩაქა“ ჯალიოს, რამდენი ანანის, რამდენჯერ გაფხიკეს და გატარა ცეცხლზე ბეგრჯელ დასლა „ფისი“, ახლო ათარ მიეცეკარებო, მაგრამ „ფისი“ ვერ შეინახა, ბოლოს მაინც ქერა ქალმა მოსტეხა ჯალიოსა შვეი კისერი.

ქოთხელ ჯალიოა რომ ქუჩაში გამოვიდა, „კარების სინ“ მზეთუნახავი ქერა ქალი დაუხვდა. ქალმა ჯალიოს „ხალიან კარგი ფარსული“ შალი შესთავაზა. ჯალიომ ქერა მზეთუნახავი სახლში შეიბაძათა, შერბეთი და ტკბილეული მაიართვა. ყველაფერი მოხდა: „სისილი“, „კოსნა“, ოხუნჯობა, დეგნა-სირბილი, ალიკოთი და აყალმაყალი. ტამბოველი მზეთუნახავი მაინც არ დანებდა. „ჯალიოა ომ ოქრო“ „ახალია“ ვერც ოქრომ „გასჯარა“. ქალმა „სიცილ ხარხარი“ ოთახები გადაუბრუნა ჯალიოს, იჭაჟრობა აუქოთა, აუფრობა, სისხლი აუღვლია, „დასწვა“ დაღლია, ოფლი „გაკურა“ და... „გაიქა“... იმავე დღეს ჯალიოა

წინანდლის სარდაფი.

ბნელ სარდაფში გადასახლეს. თურმე ბლარძუნში და ხევნა „კოცნაში“ ტამბოველმა „მარუსამ“ ჯალილას ერთი ქალადი აცალა. ის ქალადი ჯალილას ხალილ-ფაშამ მისცა. შიგ ეცერა: ჯალილა „ჩონი კასია“, მან თათრებს „ხალიან დიდი ყულულდი უყო“ და „ქომავი მიესითო“. ასე ჩაეარდა ჯალილა და „ქომავს“ ელის, მაგრამ მშველელი არსად სჩანს.

„ბიზია ხალიან კარგი კასია“, იქნება მართლა დღეს-ხეულ გაუშვან... ჯალილა ბეგრს არაფერს სთხოვს: ასეთი დეკემა რომ გაგზავნის ბაქოში — „უტუბის ქუჩა მაჰმად ემინ-ოღლის...“ ჯალილა „ხალიან“ ავით არის... ჯალილა ამას სიკვდილამდის არ დაიფიწყებს. მერე „ბიზიამ“ მოსთხოვოს ჯალილას სამსახური და ერთგულება.

ჯალილა თან სთხოვს, თან მორცხეობს, ეთაკილება „უსნობი ბიზიას შეზუება“. ბოლოს ამბობს:

— ბიზიავ, ფისი გაზღე: თუ ალაჰმა კილო მაჩონა სა და დედამისა, ყულულს არ დაივისხებს ჯალილა. ეს-ლა მეტი არაფერი. ფისი მოგვცე.

ალექსი პპირდება თხოვნის შესრულებას. ჯალილა ცუნებაზე მოდის. მოხსნა პირი ოხუნჯობას, გადმოალაგა მოლლა ნასრედინის ამბები, სთქვა ჩუმი და ტკბილი ხმით შიქსტა და ბაიათი, თან გული აჩიჟა და ცოტა ცრემლიც გადმოჟყარა.

„მარუსას“ გახსენებაზე სარდაფში ისევ გაისმა სიცილი, მასხარობა და მხიარული ოხუნჯობა. ბოლოს ჯალილამ ღრმად ამოიოხრა და სთქვა:

— ალაჰ ილ ალაჰ! ჩონ ეისინით, ალაჰ კი ყოლაფერს ხედავს. იქნება ეშმაკი გამოგზავნა: სადი, ოხერი ჯალილას სული მოიტანეთ. იქნება ამაღამ ჯალილა ალაჰსთან საეიდეს... ალაჰ, ილ ალაჰ!

ჯალილას სიტყვებზე ყველას პირში ნერწყვი გაუშრა, შესცივდა, ყველას ტანში გრუნტელმა დაუარა, ყველანი მიუყრდნენ, მიჩუმდნენ და თავთავიანთ სულში ჩაძვრნენ.

დიდი ხანი გავიდა. არავინ იცოდა, შუადღე იყო თუ საღამო, გარეთ ციოდა თუ ცხელოდა, წვიმა თუ მზიანობდა.

„თოგმა“ ჯალილას ქული მოსტაცა, ალექსის მკერდზე გადაურბინა, კვაპანტრიაძეს ფეხზე უკბინა. ხანგამოშებით ისმოდა კეპის ცრემლიანი ხევნა-ჩურჩული:

— ჩემო ბიძიავ, გენაცვალე ბიძიავ... შენი იმედით ვრჩები აქ... მერე შენი მონა ვარ, შენი ყმა...

და „ბიძია“ ალექსის ბუტბუტი:

— ჰო, შეილო, ჰო. პირობას შეგისრულებ. რაკი მაგისტანა მეგობარი ყოფილხარ სოფოვანისა, აგრე მოგივლია მისთვის და ძალ გაგიხილა...

მუკუხანის ვენახი.

კვაპანტირაძეს აგონდებოდა ახალ-ახალი თავგადასავალი, სილოვანის გაპირება და მისი ძმური დანმარება. უცებ კარების რახა-რუხი მოისმა. ყველამ ყური სცქცია.

— ალექსეი ირემადე

— აქა ვარ! აქ არის! Зяес.

— Вылетай!

ყველანი დაფაქურდნენ.

— ბიძია, ჩემო ბიძიავ. შენი იმედით ვრჩები... მხოლოდ შენი იმედით...

— ჰო, შეილო, ჰო: არხენად იყავი. პირობას შეგისრულებ.

მშვიდობით იყავი, ჩემო კვაპი. მშვიდობით, ჯალილ.

— მშვიდობით! მშვიდობით. ჯალილ, აქედან მომხარე. ფრთხილად, ბიძიავან, რომში არ ჩავარდე, თორემ ყველანი დაგიღუპეთ.

ორივემ ალექსის ხელი წაავლეს და დიდი სიფრთხილით გააცურეს კედლის ძირში, მერე კიბეზედაც აიყვანეს.

— მშვიდობით! — ამოიკენესა კვაპანტირაძემ კიდევ ერთხელ და სიბნელები ალექსის ხელზე მიიღო ტუჩები.

— შვიდობით, ბიზია... არ დაგავისცდეს ჩემი ქუჩა, მაჰმად ემინოლის... ჯალილა, ზალიან აეთ არის.

— Ну вылетай! Чаша еще там разлили!

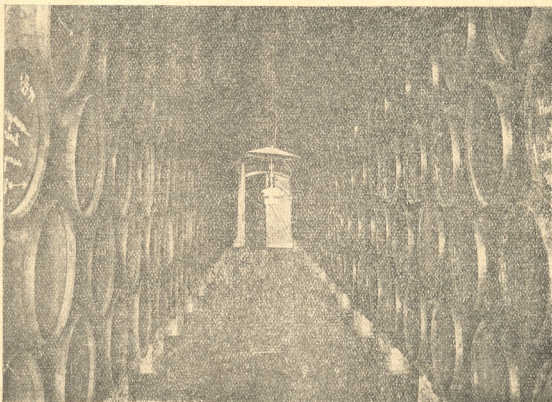
— მოვდივარ, ამხანაგო, მოვდივარ.

ირემადე გავიდა. კარები ისევ ჩაიკეტა. კვაპანტირაძე და ჯალილა ისევ მიწვენ თავიანთ კუთხეში, სველ მიწაზე, და ისევ გაჰყვნენ ტუჩალების ოცნებას: თბილი მზე... მხიარული ქუჩა... ხალხი ბუზივით ირევა... ლამაზი ქალები... მორთული ბინა... მეგობრები... ნათესავები... კარგი სადღიო... და რბილი საწოლი...

II.

ალექსი ირემადე ჩაპრის ნაბიჯით მიცუნტულობდა და შეიპარა თავის სახლში. მისი ოცდაათი წლის ქალი-შვილი ელენე სიკლ-ტრილით დაუხვდა. ერთმანეთს ისე ჩაებუტენ, თითქო ალექსი საიქიოდან დაბრუნდაო. მამამ უამბო ელენეს, რომ ის მთელი დღე მშვენიერ ოთახში იჯდა, და დაუმტაცა:

— შეილო, ერთი ლეთისნიერი ადამიანი უნდა ვიხსნათ სიკედილისაგან. ჩვენს სილოვანს ერთი გულითადი

წინანდლის სარდაფი შიგნით.

მეგობარი ჰყოლია, ვინმე კვაპი კვაპანტირაძე. ხუთი წელიწადი ერთად უცხოვრნიათ მოსკოვში, საპრობილეში და ციმბირში. იმ კვაპანტირაძეს ჩვენი სილოვანი მრავალჯერ დაუხსნია დიდი ხიფათისაგან. ის კვაპანტირაძე რომ არ დამხვედროდა „იქ“, მეც ცოცხალი ვერ დაებრუნდებოდი „იქიდან“. ესლა თვითონ კვაპანტირაძე ჩავარდა ხიფათში. დახვრეტა მოელის: პატროსანი და ლეთისნიერი ადამიანია. კარგად დამიღვე ყური, შეილო. უუ ვინცობაა გვეკითხოს ვინმემ, უთხარი, ვიცნობთქო. ხუთს აბრისს, შენი დაბადების დღე რომ იყო, კვაპანტირაძე ჩვენიან იყო ვახშმად თქო, დილაშდის არ წასულათქო. მაღალი, 25 წლისა. შავგვრემანი, ულვაშგარეკილი, ნიკაპზე პრილობა აქვს. კარგად დაისიმე?

— კეთილი, მამაჯან, ვიტყვი. სხვა სტუმრები?

— ესლავე დაგუევი ყველას და დავარიგებ. ერთად წავიდეთ, თუ გინდა.

— წავიდეთ.

წავიდნენ. იმ საღამოს და მეორე დღეს ყველას ჩამოუარეს და დაარიგეს:

მაღალი... შავგვრემანი... ნიკაპზე პრილობა აქვს. პატროსანი და ლეთისნიერი ადამიანია.

ყველამ თანხმობა მისცა. მერე ალექსიმ ასეთი დეპეშა გაგზავნა ბაქოში: „...ჯალილა ძალიან აეთ არის. ირემშვილი“.

რამდენიმე დღის შემდეგ კვაპი კვაპანტირაძე გამომძიებელმა დაიბარა. კვაპი გახარებული შევარდა გამომძიებლის ოთახში და მოახსა:

— მომავონდა! მომავონდა!

სოხუმის ბუნება.

— რა მოგავონდათ?

— ძლიერ მოგავონდა, რომ ხუთ აპრილს საღამოს ცხრა საათიდან ღლის ექვსამდის ვახშამზე ვიყავი ალექსი ირემადესთან.— და დაწვრილებით აღწერა ის ვახშამი,

ჩამოუთვალა ყველა სტუმარი.— ვსახელებ ალექსი ირემადეს, მის ქალიშვილს ელენეს და ათ სტუმარს. გთხოვთ ყველანი დაიბაროთ და გამოპკითხოთ. დასწერეთ ოქმი. ეს ამბავი კვაპანტირაძემ ისეთი სიცხარით, გულ-

სოხუმი. ბოტანიკური ბაღი. ბანანების ხეივანი.

წრფელობით და სიცხადით ასწერა, რომ გამომძიებელი შეუოყმანდა და აირ-ღაირია. ოქმი დაიწერა, ხოლო კვაპანტირაძე ისევ ბნელ სარდაფში ჩავიდა.

რამდენიმე ღლის შემდეგ მართლა დაიბარეს დასაკითხავად ალექსი, ელენე და მათი სტუმრები. ყველამ შეთანხმებული ჩვენება მისცა, თითქო კვაპანტირაძემ ღამე მართლა იმ ვახშამზე გაათენა:

კვაპი კვაპანტირაძეს! ვინ არ იცნობს კვაპანტირაძეს! ოცდახუთი წლისა, მაღალი, შავგერმანი. ნიკაბზედაც კრილობა აქვს, არა?

— დ ალ, კრილობაც აქვს.

— ცხრიდან ექვსამდის ჩვენთან იყო. იმის მეტი აღარაინ სჩანდა იმ საღამოს. იქაურობა აიკლო. იცეკვა, იმღერა, იქვიფა და იმზიარულა.

თორმეტმა კაცმა დაიდოცა, დაადისტურა და ოქმს ხელი მოაწერა.

(დასასრული იქნება)

მარში მარცხნივ.

მუშური რევოლუცია.

(მოგონებებიდან.)

I.

გასწორდით საერთო მარშით,
ყბედებს ენას დაუსერ.

ჩუმით ორატორი!

ოქვენ გაქვთ

ისტყვა

ამხანაგო მუშურ.

კმარა ძველ წესებით თრევა,

წარსული: — დაბა და ევა,

ჯავალავ ისტორიას შეემთხვა მარცხი

მარცხნივ!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

ლურჯა ხალაითიანო!

ფრთებით,

ზღვებს გადაშორდით მარდათ!

ან და,

იქნებ დიდ ზომადღებს პორტში,

მკერდი დაუწლუნდათ? მორჩით!

კმარა,

ბრიტანეთის ლომო

ბრაზით მაყფარო, დაცხრი!

კომუნას ვერ მოსპობ, ომო!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

გალმა,

მთების იქით,

მოსჩანან მზიური ბალები.

მშმშილის,

სიკვდილის ზღვის იქით,

დაარტყით უთვლელი დაღები!

მოგადგენ მასყიდულ რაზმებით,

მდულარე ტყვიების ფარცხით—

ევროპა ყვირის გაბრაზებით!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

არწივის თვალი არ ჩაქრება,

წარსულთან კავშირს ევრიდებით,

და ქვეყნის

კისერს

ემეგრება

მძღე პროლეტარების თითები!

მკერდით წინ, ამაყთა, მოშვეებით

ხეცას მიაღანტეთ დროშები,

მარჯვნივ ვინ გაბედა? მარცხნივ

მარცხნივ!

მარცხნივ!

მარცხნივ!

3. მაიაკოვსკი.

ოქტომბრის გარდატეხა სრულიად აუცილებელი ეტაპია რევოლუციის განვითარებაში. ივლისში მუშათა სტიქიურმა გამოხვედრებმა ახდეს და მკვეხარა კერენსკის მთავრობის წინააღმდეგ, გვიჩვენეს და დაგვიტყვეს, რომ რევოლუციის გაქანება არ შეჩერდება ნახევარ გზაზე. ბურჟუაზიულ-შემთხმენველი მთავრობა უნდა დაიშალოს და თავისი ადგილი დაუთმოს მუშურ მთავრობას. ბურჟუაზიის დიქტატურა უნდა პროლეტარიატის დაქტატურით შეიცვალოს.

„მთელი ძალა უფლება საბჭოებს“—აი ლოზუნგი, რომელმაც ოქტომბრამდე დიდი მნიშვნელობა მოიპოვა.

მუშათა მასების განთავისუფლების პროცესი ბურჟუაზიულ და წვრილ-ბურჟუაზიულ გავლენისაგან დაქტატურული ტემპით მიდიოდა. ილიუსები ილუპებოდა. ფაქტები რჩებოდა.

და აი სექტემბრის დღეები ქ. მოსკოვის საუბნო საბჭოთა არჩევნების, მოწმობდნენ, რომ დიდი გარდატეხა მოხდა მუშებში და არა მუშებშია.

სექტემბრის არჩევნებმა, რომელიც იყო მომხდარი მენშევიკების მიერ ასე შეჯავრებულ „თხუცდა“-ს სრული „დემოკრატიული“ წესებით, საერთო, სწორის, თანაბრის და ფარული საარჩევნო უფლებით—ჩვენს პარტიას მისცეს 51%, ყველა საარჩევნო ხმების ხოლო მუშათა რაიონებიდან პროცენტი უფრო დიდი იყო და 65—70% აღწევდა. წვრილი ბურჟუაზიის ძირითადი პარტია—ესერების პარტია, რომელმაც ივნისში მოსკოვის ქალაქის საბჭოს არჩევნების დროს ყველა ხმების 60% მიიღო, ესლა, სექტემბერში 10—15%-დე დაქვეითდა. მენშევიკებზე ხომ ლაპარაკი არა დიდა, მათ შეაგროვეს მხოლოდ 5—8%.

მეორე მხრივ გაძლიერდა რუსეთის მეომარ ბურჟუაზიის უკიდურესი მემარჯვენე პარტია—კადეტების, რომელთაც იმ ჟამად შეაგროვეს, თუ შეხსიერება არა მალატობს, 29%.

აი ეს ციფრები მკერმეტყველურად მშოწმობდა, რომ მაღე ამოვარდება ქარტეხილი, რომლის დროსაც ერთმანეთს დაეჯახებოდა ეს ორი—უკიდურესი მემარცხენე და უკიდურესი მემარჯვენე ძალა და ძლევამოსილი უნდა გამოსულიყო უკიდურესი მემარცხენე, რევოლუციის პარტია.

შეშნალ მდგომარეობისა და ძალთა განწყობილების მისევედით. ამხ. ლენინმა გენიალურის სისწორით პირდაპირ დასვა საკითხი ოქტომბერში: ჩვენ (ბოლშევიკები), რომელმაც, ესარგებლობთ უფართოესი მუშათა და გლეხთა მასების თანაგრძნობით, ახ უნდა გამოვიდეთ **ასპარეზზე და დავამარცხოთ** მტერი ან და დავილუპებით, როგორც პროლეტარია მებრძოლი მასის პარტია. ზოგიერთი ამხანაგების მერყეობის, ყოყმანის და გაუბედაობის მიუხედავად, ამხ. ლენინმა, როგორც ყოველთვის, მაინც თავისი გაიყენა და მისი გენიალური ზოარსმკერეტელობა აბსოლიუტურად გამართლდა კიდევ.

ახე გადაწყდა ოქტომბრის უდიდესი რევოლუციის საკითხი. პირველი ნიშანი მისცა მშფოთვარე და აჯნეზულმა პეტროგრადმა, მას მოჰყვა მოსკოვიც, ჩვენი მოგონებანი მოსკოვს შეეცება.

როგორი დატრიალდა საჰმე მოსკოვში!

II.

თუ პეტროგრადში შედარებით იოლად — ერთ-ღამში — ეროვნებათა დამარცხება მუშათა კლასს, რომელმაც ზარბაზნების გრადიზმი, სრულიად რუსეთის საბჭოთა ყრბოლობაზე ხელი აიღო მთავრობის სადაცეები, სამავიჯიოდ რაოდენად გაძნელდა ეს საქმე მოსკოვში, სადაც ბრძოლა უკიდურესად გამწვავდა და სარქო ერთი კვირას ვაგრძელებდა. აქ ჩვენ გათავისუფლებული წინააღმდეგობა გავეციყვით ჩვენმა მტრებმა — ძველი მოსკოვის დიდი ტრადიციების ბურჟუაზიზმი და მისმა ამაყო-დამყარებმა, რომელნიც მაშინ თავს იყრდნენ მოსკოვის ქალაქის საბჭოს ვარშემო. ჩვენს შხარეზე იყო მაშინ მოსკოვის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭო, სადაც ჩვენ მოვიხილეთ უმრავლესობა, ავრეთვე საუბრო საბჭოები და საუბრო სათათბიროები. ჩვენს წინააღმდეგ გამობილიდა თეთრების ციხე-სიმაგრე — მოსკოვის ქალაქის საბჭო. მოსკოვის საბჭო მომხრე იყო, რომ ხელისუფლება საბჭოებს გადასცემოდა და საამის შესაფერის დროს უდგოდა. მოსკოვის საბჭოს წარმომადგენლები (ამხ. ნოვინი და სხვ.) მოლაპარაკებას აწარმოებდნენ ესერების ბელადებთან და მხედველობაში ჰქონდათ მათთან შეთანხმებულიყენენ ხელისუფლების უმეტესიყოლად გადმოცემის შესახებ — პეტროგრადის ანგების შემდეგ.

მოსკოვის საბჭოს უნდა ეთქვა თავისი გადამწყვეტი „მუნიციპალური“ სიტყვა და მართლაც სთქვა კიდევ ეს ისტორიული სიტყვა, თავის უკანასკნელ გამოსათხოვარ სხდომაზე 25 თუ 26 ოქტომბერს (ძველი წელთაღრიცხვით), რომელსაც მეც დავესწარი.

ეს ისტორიული სხდომა გახსნა მოსკოვის ქალაქის მოუწოდებელმა ბანა რუდნემა. იმის გვერდით მოთავსებულიყო დიდი შეხედულობით და არა ნაკლებ დიდი წვერით მოსკოვის საბჭოს თავმჯდომარე — მინორა. რუდნემ მოსკოვის საბჭოს შემდეგ, წინადადება მისცა „მოუწვევიკენი“ წარმომადგენლებს, გამოთქვან თავისი აზრი, როგორც მოკლენათა „ავტორებს“. ბოლშევიკების ფრაქციის ბელადმა ი. ი. სტეპანოვმა უპასუხა: არსებითად რომ ესთქვათ, პირველი საბოგროამო სიტყვა უნდა ეთქვა ესერების გაბატონებულ პარტიის წარმომადგენელს, მაგრამ, რაკი ისინი მორცხვობენ საიმოვნებით გამოეთქვან ბოლშევიკების აზრს მით უმეტეს რომ საგანგებო საქმეზე მივეშვებით (მაშინ ამხ. სტეპანოვი რედაქტორად იყო „მოსკოვის საბჭოს უწყების“).

ამხ. სტეპანოვმა დინჯი, დარწმუნებული და ბოზი ხმით წარმოსთქვა თავისი ბრწყინვალე სიტყვა, რომელიც უმთავრესად ეხებოდა ესერებს და ნაწილობრივ — მენშევიკებს.

მომხდარი ამბების შეფასებისა და მუშათა კლასის ხელში ხელისუფლების გადასვლის აუციულებლობის და საკიოების დასაბუთების შემდეგ, ამხ. სტეპანოვი მოუწოდებდა ამ „სოციალისტებს“ და ეტებნიდა, რომ მათითვის ჯერ ყველაფერი არაა დაკარგული, ჯერ კიდევ დავგია-ნებულ არაა, რომ მუშათა მასებს ამოუდგენენ გვერდში, დამორჩილდნენ მათს კანონიერ ნებისყოფას. ამ გადამწყვეტ მომენტში იყავით მოსკოვში ხალხის მხარეზე, თორემ მოქვენ მოექცევით კონტრ-რევოლუციის ბანკში და საბოლოოდ დაიმარხებით, როგორც სოციალისტები. არჩევანი თქვენზეა — სთქვით თქვენი გადამწყვეტი სიტყვა.

თავისი სიტყვის დასრულების შემდეგ, ამხ. სტეპანოვი სწრაფად წვიდა, მერე მოჰყა სხვადასხვა პარტიის

წარმომადგენელთა სიტყვები — ესერებისა, მენშევიკებისა, სახალხო პარტიისა, კადეტებისა და ს.-დ. ინტერნაციონალისტებისა. უკანასკნელის გარდა, ყველა ოპორტუნიზმის ერთხმად აცხადებდნენ, რომ პეტროგრადში აჯანყება, ანარქია და მოძალადე ბოლშევიკებს უნდათ ჩამოავლინ არსებულს, კანონიერი დროებითი მთავრობა და სხვა, მაგრამ ეს არ მოხდებოდა! მოსკოვი ვერ ატევდა ანარქიულ პეტროგრადის ფეხის ხმას, მან ნდობა უნდა გამოუცხადოს დროებითი მთავრობას, უნდა იბრძოლოს და გამოეხარალოს მას. „გაუმარჯოს დროებითი მთავრობას“ ერთხმად შემოსძახეს ამ „სოციალისტებმა“, თუ თქმა უნდა კადეტებთან ერთად. „ძირს მოვალატე — დროებითი მთავრობა!“ — შესძახა ს.-დ. ინტერნაციონალისტმა ამხ. გოლპერინმა, რის პასუხადაც გაიხსნა ყვირილი: „პროვოკატორი! გერმანიის ჯაშუში!“ ერთმა სახალხო პარტიის წევრმა კი მახსოვს, სვედიანი კილოთი წარმოსთქვა „აი, ჩვენ აქ ვლაცობთ, ბოლშევიკები კი თავის საქმეს აკეთებენ! აბა, ვადახმელოთ ბოლშევიკების ცარიელ სარეზებს“. მართლაც 20 — 22 ხმისნისაგან, იანვრომაციისათვის იყო მოსული მოხლოდ 2 — 3 ბოლშევიკი, საქმე აუარებელი გვექონდა და საპროლემენტო პტიდობისათვის არ გვეყოლა.

მოსკოვის საბჭომ სთქვა თავისი უკანასკნელი სიტყვა. თებერვლის „სრულიად სახალხო“ რევოლუციის კერძად, ოქტომბრის ის ერთბაშად გადაიტყა წმინდაწყლის კონტრ-რევოლუციის ბუნებად. ამ დამპალი ცენტრის წინააღმდეგ ბრძოლა უნდა ეწარმოებინა მოსკოვის მუშათა უმცნეს. ასეც მოქცენენ. მუშათა უმცნესში რახანია მუშაობა ღელდა, მხედებმა იყო გადამწყვეტ ბრძოლისათვის. მუშებმა თავისი ინსტიტუტი, თავისი პროლეტარული ალიანსიზმი, წინადაგნობდნენ, რომ მათ მოუხდებოდა ბურჟუაზიასთან შეშმა და თავის წითელგვარდილობა რახმების შედგენის დროსვე ემზადებოდნენ ამ ბრძოლისათვის. სურათის გამოსარკვევად ჩვენ ესლა ვაყვეყენ იმ დროისათვის ფრადი მნიშვნელოვან „ხამოსკოვორიცი“-ს უბანს, სადაც ამ სტრუქტურების დამწერი რ. მოდინივე წელიწადს მუშაობდა.

III.

ხამოსკოვორიციის ცენტრად გვექონდა პატარა სასადილო, მცირე სერაპუხისა, კ. 28, რომლის ვარშემოც ჯერ კიდევ სათაფლში მუშაობის დროიდანვე (1915 — 16 წ.) თავს იყრიდნენ ბოლშევიკური და მათი თანამგზობი ძალები. თებერვლის რევოლუციის დღიდან, იქვე მოათესდა ბოლშევიკების ხამოსკოვორიციის საფრთხი სკოიტები. ამ უბნის მუშებმა კარგად იცოდნენ ეს სასადილო და ხალი-სიანად დაიარებოდნენ იქ. ეს იყო მათი საყვარელი თავშესაფარი ადგილი, განსაკუთრებით ოქტომბრის რევოლუციის წინა ხანებში. ოქტომბრის რევოლუციის ორა-სამი კვირის წინად, ეს სასადილო გაქედილი იყო ხოლმე ბოლშევიკ-მუშებით. სოციალურ სილუდა და გადმოდიოდა, საღამოსალიზმობით კი ეს მუდღერო სასადილო სამხედრო ბანაკად გადაიტყვოდა ხოლმე. ჩვენი წითელგვარდილები აქ ვარჯიშობდნენ და ვაწუყეტლავ ახალაქმედნენ ჩახმახებს, იატაკზე წაწოლიდნენ, თითქმის ბრძოლისათვის ემზადებინათ.

აქა-იქ საყვედურით კი გაიხმოდა ხოლმე მებრძოლ პროლეტარებისა: „რადს ვაყვინებთ, რატომ არ ვამოვალ. თეთრგვარდილები, იუნკარები და სტუდენტბაძი კი ემზადებოდა და იარაღებიან, ჩვენ კი დამწყვდებით

შეყურებთ ამას“. მართლაც ასე იყო. იმ დროს, როდესაც აშ. ნოვინი მოლაპარაკებას აწარმოებდა რუდენთან, პოლკოვნიკი რაბატკევი თავს უფრთხილად ჯერა და აიარალებდა თეთრგვარდიელებს. ამან დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია პარტიულ მასაში. ერთიო—ეს, მეორე 24 თუ 25 ოქტომბრის იყო—ამხანაგებმა სასწრაფო საზოგადო კრების მოწვევაც კი მოითხოვეს, იმის გადასაჭრელად თუ როგორ მოვიქცეთ მომავალში. მოსკოვის პარტიული კომიტეტი მაშინ ჯერ არ იძლეოდა შეტევად გადასვლის დოკუმენტებს და მასის სულისკეთებას სწორედ ასეთი იყო. ზამოსკოვრჩის ამ საუბრო კრებაზე ბევრი ამხანაგი მუშა მოითხოვდა დაუყოვნებლივ შეტევად გადასვლას და დადგინეს კიდევ. დღევანდელი გაგზავნილი მოსკოვის კომიტეტში და გადაჭრით მოთხოვით საამისო დასტური. ამ დღევანდელში შედიოდნენ უფრო მეტად მებრძოლი ამხანაგები.

თურმე ასეთივე ამბები ხდებოდა სხვა უბნებშიც და მოსკოვის კომიტეტისაკენ დაიძრა დღევანდელი.

მოსკოვის კომიტეტმა თავის სხდომაზე, საუბრო წარმომადგენელთა თანდასწრებით, გადაწყვიტა გამოსვლა, და მოსკოვის მუშათა მასასაც მოუწოდებ, მათ შეეტყნენ, რომ პეტროგრადიდან სასიხარულო ამბები მიეღო.

IV

როდესაც უმაღლეს ხელმძღვანელ პარტიულ ორგანოს დადგენილება მიიღეს, პარტიული მასებში უბნებში აღფრთოვანდნენ. ეს იყო 26 ოქტომბერს. ზამოსკოვრჩის უბანში გადმოვიდნენ რედაქციები „სოციალ-დემოკრატ“-ისა, „მოსკოვის საბჭოს უწყება“ და ჩვენი საუკეთესო ამხანაგები: ბუხარინი, მიხ. ოლმინსკი, ი. ი. სტენპანოვი, მ. პოკროვსკი. ცენტრის გარაუდეთ, მიეღო სიმძიმე ოქტომბრის რევოლუციისა მუშათა უბნებს დააწყებოდა, და, თუნდაც ცენტრში საქმე კარგად არ წასულყო, უბნებში მაინც შევინარჩუნებდით უჯრედებს და ბრძოლას განვაგრძობდით. ცენტრში შეიქმნა „მოსკოვის სა-რევოლუციო კომიტეტი“, რომელშიც შედიოდნენ: ახ. ლომოვი, უსკივიჩი, კედერნიკოვი და სხ. უბნებში დაარსდა—„საუბრო სარევოლუციო კომიტეტები“. ზამოსკოვრჩის რევოლუციონერ კომიტეტში მოჰყვა: აშ. ი. კოსპორი, ალექსანდრე ბორის ვოლინი („რაბოჩაია მოსკვა“-ს რედაქტორი); მიდგენბად—ამ სტრუქტურების დამწერად და აშ. გურევიჩი (მელითონეთა გემარის მიდგენი). პატარა სერაფიმოვსავე არსებობდა ბინა შეუფერებლად ესკანით და გადაწყვეტილი სხვა ბინაზე გადასვლა. წავიდეთ იქიდან ყველა პარტიული საბუთები, სახლებში მივბაღ-მოვბაღეთ. ახალი ბინა ავირჩიეთ კალუგის მოედანზე. სასაღამო დადგენეთ წითელ-კვარდიელთათვის სურსათის და საქმლის მისაწოდებელ და კრებების ადგილად.

პეტროგრადში აშ. ლენინის მეთაურობით სახალხო კომისართა საბჭოს დაარსების ამბავმა უზომოდ გავავახარა და აშ. ბუხარინი სიხარულით ხტოდა. ჩამოუბრინა სასადილოს და ყველას უამბო ეს სასიხარულო ამბავი. შემდეგ კი, როგორც ლიტერატორი, მიუჯდა მაგიდას და დაიწყო წერა მორიგ საომარ ფურცლისა.

კარგა დაღამებული იყო, როდესაც სასადილოდან გამოვიდეთ (5-7 კაცი) და ახალი ბინისაკენ გავემართეთ. სერაფიმოვის მოედანზე თვალი შევასწართ შეიარაღებულ ადამიანთა ჯგუფს. მათ შორიდანვე იკითხეს ჩვენი ვინა-

ბა. თურმე, ესენი იყვნენ ჩვენი „ამხანაგები“ კომიტეტის წევრები. ისტორიკოსი—თეთრი სტუდენტები, დღის ნატიერი მისილნი, რაბატკევისა და რუდნევის შეიარაღებულნი, რომელთაც, რა თქმა უნდა, სრულებით არ იცოდნენ იარაღის მოხმარება. ჩვენ თან გვასულა თავით ეფხებადელ შეიარაღებულნი ტერორისტები მასიმალისტები ვინმე მაქსი, რომელიც სწორედ ოქტომბრის რევოლუციის დღეებში გამოვიცხადე, სიხარამეც და უსიამოვნო მთლად დეკარგა, რაკი საომარი საქმე გაუჩნდა. მაქსი მაშინვე მიხვდა, რაშიც იყო საქმე, ორჯერ თუ სამჯერ ისროლა მალხერი და ერთხანში იქვე დააწვნა ორი სტუდენტი, რის შემდეგაც ეს სტუდენტები (30-დე იყო) გაიფანტნენ. მაშინ ჩვენ უფრობაში, ჩვენ გაოგავდით, დაგატყვევეთ ისინი და კომისარიატში წავიყვანეთ.

ეს იყო პირველი საომარი ნაბიჯი. ეს იყო გამარჯვების პირველი მერცხალი. ჩვენ გავსწიეთ კალუგის მოედნისაკენ.

V.

ახალ ბინაზე მისვლისთანავე შევუდგეთ ჩვენი საქმის ორგანიზაციას, გავმართეთ სხდომა, შევიმუშავეთ სამომავლო გეგმა, ბრძანებანი გამოვაცხადეთ ზამოსკოვრჩის საუბრო რევკომის დაარსების ამბავი და მოუწოდეთ მუშებმა, რომ უსიტყვოდ დამოწიროდნენ მას და შეტევად გადასულიყვნენ ბურჟუაზიისა და თეთრგვარდიელების წინააღმდეგ.

რა ძალა და სახსარი იყო ჩვენ ხელთ? ჩვენ გვეყნა და წითელი გვარბა 1000 კაციასავე შემდგარი, ათურბეთი ვაზნები სიმრავის თაყვანისმცემი, მცირეოდენი პურის მარაგი № 3 ფურნიდან და ჩვენი პატარა სასადილო. წითელგვარდიელები თავგამოდნით და აღფრთოვანებით იბრძოდნენ. ოქტომბრის რევოლუციის არსებობა იყო წითელგვარდიელთა, სატახტო ქალაქის ნამდვილ მუშათა რევოლუცია. საომარ მოქმედებას 27 ოქტომბრის შევედგეთ. ამ დროს ჩვენთან მოვიდა ვიღაც ძველ ტანისმოსვში და ვთხოვთ მიგვეღო ჩვენი მუშათაში. ჩვენს შეკითხვაზე თუ რა საქმე იცის, მან გვიპასუხა, რომ კარგად იცის ზარბაზნით მიზანში ამოღება. ჩვენც მივიღეთ და ზარბაზანზე დაეყენეთ.

კალუგის მოედანზე შეტევის დროს მიზანში ამოიღო და ერთი სროლით მისცო „ბასილი ნეტარის“ ტაძარს, რამაც გამოიწვია აშ. ლუნახარსკის ერთგვარი უკმაყოფილება.

უპიროდესლად აღუა შემოვარტეთ ალექსანდრეს ყოფილ ყაზარმებს, სადაც იუნკარი შეკეტულიყვნენ, და დავატყვევეთ ისინი. ამის გარდა, ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ფრონტი იყო ქვის ხიდი, რომლის გადღობა მოთავსებული იყო მოსკოვის სახმელრო ოლქის შტაბში, სადაც თავი მოეყარათ თეთრგვარდიელთა ბანდებს. იქ გაჩაღდა თავგანწირული ბრძოლა. იქ განიგებრა აშ. ლიუსტი ლისინოვი, ტფილისელი ახალგაზრდა ინტელიგენტი ქალი, რომელიც თავადლეული იყო ჩვენი საერთო საქმისათვის. აქვე დაეკარგეთ ახალგაზრდა 20 წლის მუშა პეტრე ლობინიანი, საუცხოვო მებრძოლი ჰაბუკი, რომელიც სამეგრეო იყო დაქორთბი, მაგრამ მაინც ეტანებოდა ყველაზე უფრო სახიფათო ადგილებს, სადაც მოკვდა კიდევ გმირული სიკვდილით.

ამ ორმა სიმელოდორმა მსხვერპლმა უფრო გაათავა წითელგვარდიელები და ისინი კიბილებს ღრუხნით იბრძოდნენ ბოლომდე.

გვინებ 29 ოქტომბერს ღამის სრულიად რუსეთის რკინისგზებით ბედშვამა აღმასრულებელმა კომიტეტმა წინადადება მოგვცა, დროებით ზავი ჩამოგვედო: ჩვენც დავთანხმდით ამაზე და შესაფერი ბრძანებაც გავცეთ ბრძოლის შესაჩერებლად, მაგრამ ფაქტიურად ეს ბრძანება სისრულეში ვერ მოვიყვანეთ.

მუშები თავშეუკავებლად მიიწოდნენ ბრძოლაში და ბურჟუაზიასთან არაფრითი დროებითი ზავის ჩამოგდება არა ჰსურდათ, რადგანაც კარგად იცოდნენ, რომ ეს იყო ცბიერი ვერაგობა თიერ გვარდიელებისა, ბრძოლა გრძელდებოდა და მხოლოდ 2 ნიშნების, როდესაც მტერი საბოლოოდ გატყდა და გამოავიციხა, რომ წინააღმდეგობას აღარ გაგვიწევს, მუშებიც დაწყნარდნენ, სრული გამარჯვების მოპოების შემდეგ.

ეს გამარჯვება მოსკოვში იოლად არ გვერგო. საუკეთესო ამხანაგები დაეცნენ მოსკოვის ქუჩებში. მაგრამ მოსკოვი მათ აქციეს წითელ მოსკოვად, პროლეტარულ რევოლუციის დედა-გულად... ეს მოახდინა ოქტომბერმა.

ვიცნეთ დარწმუნებული იმაში, რომ მსოფლიო დიდი ოქტომბერი ამასვე მოახდენს პარიზში, ლონდონში, ბერლინში, და თანამედროვე ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს სხვა ქალაქებშიც.

ისტორია ჩვენს სასარგებლოდ მუშაობს და თავის საქმეს ჩინებულად ასრულებს.

მ. კახიანი.

ოქტომბერი.

ჩვენ შევიქვით შემოდგომის მიდამოებში: ყვითელ ფერებზე ცეცხლის ფერებს ვათამაშებდით, ავი სულები-ფირალბი ჩავიცხდნენ გზებში და ქაოზების ბალახით ფეხქვეშ ვივადებთ.

ჩვენ მოვევლინეთ ამ სამყაროს გარიბალდები, ყაჩაღებოვით დავედევნეთ წინაპართ სულებს, ცხრა მთების იქით გადავდევნეთ შავი ლანდები, რომ ოქტომბერით მოვევლხინა ჩვენ თავისუფლებს.

ჩვენ პომპასები გავიარეთ ბრძოლის ყივინით და მოვიტაცეთ ოქტომბერი ქაჯეთის ტყიდან. ასეთი იყო ათას ცხრაას ჩვიდმეტის კინი და ეს მეოცე საუფუნე ჩვენსკენ ითვლიდა.

დღეს შემოდგომა ოქტომბერით ზამთარს გაუძღვება, გაზაფხულიდან გადმოვინერგეთ აქ მზის სხივები, ძლიერ ოქტომბერს მომავალი გზებსა დაუცლის მათ მზე გვირგვინებს თავს დაადგამს სხივთა მძივების.

სანდრო ელიო.

გზა ზამთრისაკენ.

მუდამ რაინდულ მუშაობის სისხლით იყო მორწყული ეს გზა სავალი, შორს იყო ეს მზე, ეს განთიადი, შვების ტაძარი და აღსავალი...

მუშათა ზურგი იზნიქებოდა, მთლად ქვეყნის „ცოდვა“ რომ ედო ტირითად, და გულში, გულში „წითელი სევდა“ ძალას იკრებდა მრისხანე ზეირთად.

და მან ნაკადით რომ გადმოხეტოდა, გადიქა ტალღათ ცეცხლის, წითელის, წალეკა ტანჯვა, კენესა, ქვითინი, ჭუჭყი და შშირი ამ ქვეყნის, მთელის.

სისხლით ნალექი, ძვლებით ნაკენჭი, მტერმა რომ ქვიზა გამოვცილია, დღეს გზა საფრთხილო და სახიფათო ჩვენ მიერ თითქმის გამოვცილია...

გამოვტარეთ ტანჯვის ემზღემა და შვების დროშად გავშალეთ იგი, დღეს მის წინაშე უკვე ქედს იხრის მტერთა ბანაკშიც მრავალი რიგი...

და დღეს ოფლით ესწმენდით ამ გზას, ჩვენულს, მზემ ზედ მოგვივილო ოქროს ვარაყი, რადგან დღეს წელში არ ვიზნიქებით და ჩვენი დროშაც არის ამაყი...

და ზოგან კიდევ თუ სადმე დავგვრჩა ჩაგვრის და ტანჯვის საკუთრებელი, მას დავემუქრეთ ჩვენ უკვე შორით, და არც დავგვრჩება დაუღრმეველი...

და შორს გაისმის ჩვენი სიმღერა, ჩვენი გულუნი, ჩვენი მაყულო, მას თან მოჰყვება ჩვენი მტრებისთვის რისხვა, სიკდილი და დასასრული...

და იმავე გზაზე მზეს თან მოჰყვება, ცხოველყოველი ნაკადიც მისი, და დასასრულზე ისევ აღსდგება სხვა განახლება, სხვა დასაწყისი...

თავს დაადგება ახალს სამყაროს იგი ერთ ჯილათ და ერთ გვირგვინათ: მის ქვეშ იბრწყინებს შრომის სასახლე და შვებ ცხოვრებაც იქვეა ლხინათ...

ნ. ზომლეთელი.

ეგნატე ნონოშვილი.

(მისი თხზულებათა სრული გამოცემის გამო).

1.

გურიის სოფლის ყოფა-ცხოვრება, აი არ იყო ეგნატეს მხატვრული შემოქმედების ერთადერთი სატრფიო საგანი. ის ამ სფეროს არ გამოჩენდა. როგორც სხვა ყველაფერი ისე, ცხადია, გურიის სოფლის ყოფა-ცხოვრებაც ცვალებადობის კანონს მოჰყოლებდა დროსა და სივრცეში, და ამ ეგნატეც თავისი ძლიერი ნიჭით ამ ცვალებადობის პროცესს გვიხატავს.

გურიის ყოფა-ცხოვრება მეცნიარმეტე საუკუნის 40-იან წლებიდან დაწყებული ვიდრე ამჟამ სოფუნის 90-იან წლებამდე ე. ი. ნახევარი საუკუნე, აი ჩვენი ხალხის ისტორიული ხანა, რომლის ფარგლებში ისე ფრთა გაშლით დანაგარლობს ეგნატეს ფანტაზია და უხედავ ჰყრფის მარ-გალიტებს.

ეს საერთოდ მთელი საქართველოს ყოფა-ცხოვრების ის ხანაა, როცა ძველი პატრიარქალურ-ფეოდალური, ბატონ-ყმური საზოგადოება იხრქდება, კვდება და მის ნაცვლად ახალი, ბურჟუაზიული საზოგადოება ისახება და იბადება. ეს ჩვენებური ბურჟუაზიული საზოგადოების დაბადების პროცესია. ამ ხანის გურიის ყოფა-ცხოვრება ეს მხოლოდ კონკრეტული სურათია ამ ხანის მთელი საქართველოს ხალხის ყოფა-ცხოვრების.

საგანი მეტათ რთული და დიდმნიშვნელოვანია.

ეგნატემ ღირსეულად შეასრულა თავისი დანიშნულება. მან მოგვცა ამ საგნის სრული, და დიდად ხელოვნური ნახატი, მაგრამ ის ამ შეწერიერებას როდეს ჰქმნიდა ისე, ეტი მაღლობები „ფრინველი გარეგანი—ტყბილ ხმებს“, რომ არაკაკებს ხოლმე!

არა, ის ჰქმნიდა მას, ვინ მოვსანი, რომელსაც „ჩანჩქ მისთვის სუნდა“ და ამ ჩანჩქის სიმები „იპისთვის უნდა აიღეროს“, რომ „სიმართლეს მსახურედებს, განამტკიცოს აზრი წმიდა, გულს სიწირველით ახერხებდეს!“

ეგნატეც ასე მოკლავს: მოიმარჯვა მან თავისი მეტათ მახვილი ამ ურთიე ყოფაში, გაითვალისწინა გონებაში თავისი მდიდარი მხატვრული ფანტაზიით გურიის სოფლის მთელი ყოფა-ცხოვრება და გამოგვიჩვენა, გამოგვიკვლია ის თვალწარმართვ სურათებად, სახეებით, ტიპებით და სცენებით.

2.

რა „სიმართლეს“ ემსახურა ის ამით, „რა წმიდა აზრი განამტკიცა“ და რომდნათ შესძლო მან თავისი მხატვრული შემოქმედებით მკითხველთა გულის „სიწირველით გახერხებდეს“?

ყველა მის მიერ დახატული სურათები, სახეები და ტიპები მკითხველს ერთ დიად სიმართლეს იდებს უნერგავს. სოფლის პატრიარქალურ-მშრომელი გლეხი, მამაკაცია ის, თუ დედაცაცია საშინლად იჩაგრება, „უსამართლოთ ისჯება“ სოფლის ცხოვრებაში ახლათ შემოქრალი ძალის, კაპიტალის, ე. ი. ფულის ბატონობით, (დავით დროიძე და მისი შვილი ტატიკო) და მეორე—მეფის თვითმპყრობელობის ბიუროკრატიული რეჟიმით და თვითმპყრობით. (ბოგაშვილი, სტარაჟინი, მამასახლისი და ამათი „განკარგულეა“ და ძალთაშორება).

მესამე—ძველი პატრიარქალური და ფეოდალური ბატონყმური ნაშთებით, რომლებიც გახრწნილ ლეშათ გადაქცეულან და ნორჩ საზოგადოებრივ ორგანიზმს დაუ-

ზოგავად სწამავენ. (ტარეღ მკლავაძე, იასონ უქმია-შვილი, ლევან ქიახი, მანუჩარ არწივაძე, ჯერან, ჯერანის დედა და და, ელიზბარ თაფლაძე).

იჩაგრება და „უსამართლოთ ისჯება“ ამთვან არა მარტო მშრომელი გლეხი (გოგია, კაცია, სიმონა, ჭრისტინე, ლია, დარია და ვარდიკო) არამედ კიდევ უფრო მეტად იჩაგრება და იტანჯება ამ მშრომელი მასის მოსარჩლე, სოფლის მასწავლებელი, რომელიც ამ მასის ჭირ-ვარამის მოხიარვა, იდეური თანამებრძოლი, სოფლის შეგნებული მასწავლებელი, რომელიც შრომის თავისუფლების მოციქული გამხდარა. (სპირიდონ მცირიშვილი და დესპინე).

გლეხის ოჯახს ყველა ამ სახარელ უზედურებათა გარდა „გბლის მატლივით“ შეძრომია ბურჟუაზიული კულტურის ნაღვი—ეროტიზმი, პროსტიტუციით გაუღნითლი ტიპი და სოფლის სიწმინდის წიაღში შხამსა და ბალობს ანთხებს. (კოტე მამალაძე).

ერთი სიტყვით, ეგნატე ყოველი თავისი ზემოთ დასახელებული მხატვრული ქმნილებით ერთ დედა იდეს ღრმად გვიჩვენებს, ერთი იდით ჩვენს გრძნობა-გონებას ერთიანთ ჰმოქავს და იძურობს: იჩაგრება და „უსამართლოთ ისჯება“ გლეხი, როგორც მუშა, მისი სულიერად და ნიჭითი მოთხოვნილებები დაუწყაყოფილებელი რჩება. მისი ძველი ზნეობა ჰქრება და უზნეობა, გაბოროტება ისადგურებს მის სულსა და გულში. ყოველგვრ ამის მიზეზი ნატურალური წარმოების საკონლის წარმოებით შეცვლაა ერთი მხრით, ხოლო მეორე მხრით—ახალი ბოოტიკური ძალის შემოსვლა, ახალი მეფის თვითმპყრობე-ლური ბიუროკრატიული რეჟიმის შემოდება საქართველოში. (ამ მეორე მხარეს ეგნატე გვისურათებს თავის ისტორიულ რომანში „სამწუხარო შედეგში“,—რომლისთვისაც დღემდე არც ერთ ჩვენს კრიტიკოსს ყურადღება არ მიაუტევია სამწუხაროში). აი ეს არის იმავ დროს „აზრი წმიდა“, აზრი ობიექტური, სისწორით, უმეტესკლემით გადმოცემული სინამდვილე, რომელიც კიდევ უფრო „განამტკიცებს“ ჩვენს აზრს, ჩვენს სოციალურ მსოფლმხედველობას, და რომელიც მართლა და პროლეტარული გულწრფელობით „ახერხებს“ ჩაგრულისადმი ჩვენს სოლიდარობას. იგი უფრო ღრმად და შემოქმედლად მოქმედებს ჩვენს გრძნობა-გონებაზე, ვიდრე რომანტიული, სანტიმენტალური, ვინდ სიმეოლისტურ-მოდერნისტული საღებავებით შეითთხნილი ვითომ და მალულ-მხატვრული ნაწარმოებები.

3.

რეალშიზმი და ნატურალიზმი მხატვრობაში ისე, როგორც სიმეოლიზმი ჰყარება ძალასა და მრწმუნელობას, მაშინ როცა ის მოკლევადი იდეულობას, ჩინო მხატვრის წინასწარ ნათლათ გარკვეული, შეცნობილ-შეგარძნობილი არა აქვს, თუ რა იდეა უნდა განასახიეროს. ხელოვანი, რომელიც მოკლევადი იდეულობას ემსახურება ფოტოგრაფს, რომელიც სხვისი აზრით, სურვილით და გემოვნებით ხელმძღვანელობს თავის მხატვრობაში და რომელიც მოკლევადი საკუთარ აზრს, იდეას, ხოლო თუ მხატვარი ცდილობს იდეურით იყოს, მარა ზოგჯერ იდეა თვითონვე გარკვეული არა აქვს ან და თავის წინასწარ აღებულ იდეის გამოსახატვად იგი თავის სახმატვროში ამ იდეის შესაფერ თორმებს ვერ პოულობს, მაშინ იგი „ტენდენცია-

ურობით“ ავთამყოფდება, წინააღმდეგობაში ვარდება და „ლობე-ყურეს ედება“ ხოლმე.

ასეთი იდეურობით იყო, მაგალითათ დაავთამყოფებული, გ. ჰუბანაიის ანალიზით. ისეთი მაღალ ნიჭიერი მხატვარი, როგორც იყო ცნობილი დრამატურგი გენრიკ იზსენი.

ბეგრს ჰკონია, რომ ევნატცე იყო შეპყრობილი ამ სენით.

არც ერთი მისი მოთხრობა, მის მიერ დახატული სურათი და სცენა ამას არ ამტკიცებს. პირიქით, ვაიცე-ვას ქოცებით, როცა ერთი მხრით ევნატცეს მსოფლმხედველობას ეცნობით, ეცნობით რევოლუციონიზმით აზნებულ მის ხასიათს და მეორე მხრით ნათლათ ხედავთ, რომ იგი თავის მხატვრულ შემოქმედებაში არსად იოტის ოდნე სინამდვილეს არ აღაშტობს, გმირების და ტიპების მოქმედებაში ბუნებრივობას იცავს და არსად ნაძალადეობა არ ეტყობა: ასე გვგონიათ სოციალური მღელვარე

ზღვის ნაპირას დამდგარა იგი, და ვით ბუნებრივი ნამდვილი აღუღვებელი ზღვის ზვირთების ფერადი საღებავებით ტილოზე დახატველი ხელოვანი სრულიათ აღუშფოთებლათ და მდგომარეობის სრული შეგნებით ხატავს მას კანშმული სიტყვებით და სახეებით.

ევნატცეს მხატვრობის ეს სწორი უპოვარი თვისება მისი გარკვეული იდეურობით და იმ ყოფა-ცხოვრების ღრმა ცოდნით აიხსნება, რასაც იგი თვითონვე თავის თავზე დაბადებიდან ვიდრე სიკვდილამდე განიცდიდა. ევნატცეს მხატვრობა ჩვენ ჩვენს ქართულ მწერლობაში შეგვიძლია მხოლოდ ილია ქაქავაძის ბელეტრისტიკას შევადაროთ; და მაშინ უკეთ დაგრწმუნდებილით, თუ რამდენათ მოკლებულია ევნატცე ტენდენციურობას, მაშინ როდესაც მისი მოპირდაპირი, „ხმლისა და გუთნის“ იდეოლოგი, „სუბმეზიაზით“ ცნობილი ილია — სწორეთ ამ სენით იყო შეპყრობილი.

რაუდენ კალაძე.

ალექსანდრე ჟაზბაგი.

(მისი გარდაცვალების 30 წლის შესრულების გამო).

* პირველი სურათი. ახალგაზრდა, ტანდას, ლამაზი, მინაზებულის სახის გამომეტყველებისას ქართულ თეატრში მაყურებელნი აღტაცებაში მოჰყავს ხანჯლებზე თავით. ეგვეტ ყმაწვილი კაცი ლექსებსაც სწირს, მეგრე მოთხრობებს, შემდეგ — რომანებს. პირველია მისი რომანები ქართულ ენაზე, პირველია ჩნდება ქართულ რომანების მეთხველიცა. ყველას უხარის ჩვენის მწერლობის ფეხის აღება. მაგრამ არაფერია ჰკითხულობს ამ რომანების დამწერს: აწუხებს თუ რამე, უჭირს თუ რამე, უფროს ერთნი დასკინიან: „სანდროსაგან“ რა უნდა გამოვიდეთ!.. სცენაზე იდგმის მისი „არსენა“, „ქეთევან დიდოფალი“ და სხ. ცალკე გამოდის „ელგუჯა“ (ცნობილია მიერ დაქერილი), „წოდგარი“, „ელისი“. ალ. ჟაზბაგი დაავადებულია, პატრიონობა სჭირია. სენმა უარესათ დაჰრია ხელი, ისე ძლიერათ, რომ მწერლობისათვის მწერალი მოკვდა, ცოცხალ ლემაღ იქცა.

და მეორე სურათი. გაქონილი ჩოხა-ახალუხიანი, დაღლევილ და გახუნებულ ნაბადმისხმული, პირდალუნავი, თმა-წვერში ჰკლარა მორეული, თვალზე ამღვრეული, უსიკოცხლო სახის გამოხატულება... საიქიოდან გაიმეყურე... სურათი შეხვდებით „წერა-კითხვის“ გამარცხლებულ საზოგადოების წევრის მაღაზიაში. (თავდაზნაურობის ქარვასლაში), იმ დროინდელ ქართველების კლუბში, ამ ერთადერთ თავშესაკრებ და ნაცნობაა რანდევს ადგომის, ჩვენს პოეტ შიო-მღვიმელთან მოლაპარაკეს. მისი ლაპარაკი ნაწვეტ-ნაწვეტი, უფრო ჩმუნება, ვიდრე მეტყველება. იმავე ადამიანს სასახლის ქუჩაზედაცა ხედავთ, გაბოლ-გამოხედილი დასკინიან: რიგი აგაკოტრებულ ქართველ კნიას“ ეძახის, რიგი გაეს და ვინ იცის კიდევ რას. თუ სადმე მაღაზიაში შევიდა, ყველას თვლი უჭირავს — არაფერი მიუგებარისო. იმასაც სჭირს სხვა სენს გარდა ეს სენიცა, მაგრამ საკვირველი კია: თუ ხელს დაეყოლა რანე, მხოლოდ ტკბილდელთ უნ-

და იყოს. თუ ფული აქვს და იყიდის რასმე, უმეტველდ ტკბილდელს. მაგრამ საერთოდ კი ყველა თავს არიდებს „მოძღვის“ დამწერს: ისიცა, ვინც იყის, რომ „მოძღვარი“ დასწერა, და ისიცა, ვინც არ იყის.

ხშირი სტუმრია საძირვესი, რომელიც ვინმე აღამიასა ჰქონდა „ჩრდილოეთის ნომრებს“ ქვეშ, სარდაფში. სამი შუარის რძე და პური თავსა სდის. მაგრამ ხშირად ეს სამი შუარიც აღარსადა. ადამიანს გაუფრია, რომ მისი ლარბინი მუშაობი — ქართველი მწერალია, გაზეთში („ქროე ბა“) მისი ნაწერი იბეჭდებოდაო. ხან გადაახდენენებს, ხანაც სამადლოთ არასფერს გამოართმევს, ხან კიდევ „დააფერს“. ასეთი „ლექსების“ მანათამდე მოგროვდა. ყაზბეგს თვისი ლექსების ხელნაწერი რეველი მოაქვს გირაოდ: როცა ფული მექნება, მოგიტან და დამიბრუნეო. ადამიანს ბარე არა სწამს, რომ „ლექსების ქალღელ“ ვალს ვერ აუზნაუფრევს, მაგრამ მაინც ჩამოართმევს, ყოველ შემთხვევისათვის, და შეინახავს. რა თქმა უნდა, ადამიანს გუშინა გაპართილდა: თავისებური გირაო გირაოდ დარჩა და მ მანეთის ვალი მისმა მუტატარმა საიქიოში თან წაიტანა. 1)

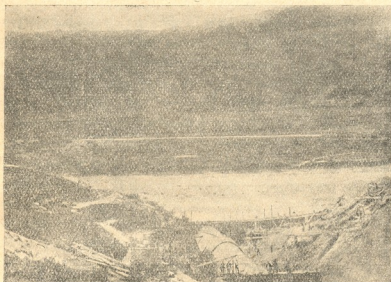
ამ დროს ალ. ჟაზბაგი პირდაპირ ქუჩაში იყო გამოდგებული, სრულებით უფინარი, სრულებით ეული. ერთდერთი სიძე ჰყავდა, უფინარნი, და იმასთანაც ბინას ვერა პოულობდა. ყოფილა შემთხვევა, რომ სიძეს კარზე

1) ალ. ჟაზბაგმა თავისი ლექსები პატარა წიგნაკად გამოცემა „მთხვეს“ ფიციდონით. ეს რეველი, რომელზედაც აქ ლაპარაკია, დაბეჭდული ლექსებისაგან შესდგებოდა და დაწერილი იყო სრულ თავიანთ ქალაქზე, ასე 200 გვერდი იქნებოდა და ვლადი იყო ჩამეული. ყაზბეგმა ვერ ისევ კოცხლო იყო საავთმეოვლანი, რომ ადამიანს ამზანება ს. ყაზანაშვილმა გადმოცემა 1891 წელს ახლად დაარსებულ „ქართულ წიგნების გამომცემელს ამზანაშვილის“-და გადასაცემად, თუ დაიბეჭდა, ჩვენ ჩვენს მ მანეთს ნუ დაგვიტარებოდა. რეველი გადადეთ „ამზანაშვილის“ გამცეს ალ. ჯაბაძრს, მაგრამ არ დაბეჭდილა, დღეს დაგროვულად ეწინა ჩაითვლება.

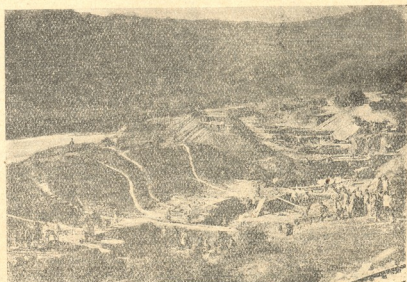
თ. ს.

მისდგომია, შინ არ შეიშვა და სამხარეულოში ან პირდაპირ დერეფანზე უთიენებია ლამე თვისის მხარის ამა-რა. საერთოთ მუნიან მკუფარსა და მის შორის განსხვავება არა ყოველი, რამდენადაც ეს ვარეშეთა მოპყრობაში გამოიხატებოდა. ეს შედარება გადაჭარბებული სრულიად არ არის. როგორც იყო, სამადლოთ, მიხეილის სახელობის საავადმყოფოს საფსიკიატრო განყოფილებაში მოთავსდა.

1892 წ. «ქართულ წიგნების გამომცემელმა» ამხანაგობამ 4 ტომად გამოსცა ალ. ყაზბეგის ნაწერები. ერთი ეგზემპლარი, წითელ ხავერდის ყდაში დაკაშმული, უნდა მიმეტანა ავტორისათვის საავადმყოფოში. მის სანახავად თან წამომყვდა სიძეცა. ლდროს ექიმად ორბელი იყო. ავუხსენი, ვინა ჰყავდა ავადმყოფთა შორის და ვისიხვე ეჩვენებინა. გამომყვანეს გაძეალტყავებული ლანდი ყაზბეგისა. თვალთ ოდნავ იხედებოდა, ყურთ მძიმეთ ესმოდა. ენაც სულ არ ემოჩილებოდა. ნაწყვეტ-ნაწყვეტ სიტყვების ხმარებას თუ ღა ახერხებდა, ისიც რის გაჭიერებით. ეს იყო 1893 წლის მარიაზობისთვეში. სწორეთ ახალი ჩამოსული ვიყავი სოფ. კიშაურთან, სიდაც ვინახულე. ალ. ყაზბეგის სამშობლო მხარე. ვუთხარი, მოხვეყნი ვნახე, სიყვარულით მოგიგონებენ მეთქი. არავითარი შთაბეჭდილება... ყოველსავე შემთხვევაში, ნაკლებთ ესმოდა, რასაც ველაპარაკებოდი. სიძემ საკონცენლად მიიწია... თავი მოარიდა. ეტყობოდა კიდევ ჩარჩნოდა გრძნობის ნასახი და არ დავიწყებოდა, თუ როგორ ეპყრობოდა ახლა ამბორის საყოფად მისული ადამიანი.

ზაქსი. დიდი ბრუნარო (ტურბანი).

ზაქსი. მუშაობის სივრთი სურათი.

გადავეცი წიგნები, «ამხანაგობამ» გამოსცა და ისეც შენ გამოგიგზავნა მეთქი. ეამა. გადიფურცლა, «ელაფუჯას» დახედა, თითქმის მოავონდა რალაცაო: დიზმუვლა და წვალებით მოახერხა თქმა, ანუ, უკეთ, მიმანებდრა, ერთი ეგზემპლარი ჩემს ექიმსაც (ორბელზე მიმითითა) მოუტანეო. დიდხანს, სულ დიდხანს ვუყურე.. სანუგეშო ნატამალიც ვერ ამოვიკითხე მის დიდულ სახეზე... ხელიდან იყო წასული... სამუდამოთ.

ამის შემდეგ სამ თვისაც არ გაუვლია, იმავე 1893 წლის ქრისტეშობისთვეში «იევირის» რედაქციაში შემო-

გვიტანეს ამბავი, რასაც დიდი ხანია მოველოდით: ყაზბეგი გარდაიცვალაო. საავადმყოფოს გარეშეთაგან მე მხელა წილად პირველად ნახვა მიცვალებულისა.

შესდგა დამკრძალველი კომისია.

და...

მესამე სურათი. «კოცხალს არ მეცეცა კაბანი, მკედარსა ჩამაცეცს ფარჩანი»...

დიმიტრი ყიფიანს შემდეგ ასეთი ამბით მარტო ალ. ყაზბეგს ეღირსა დასაფლავება. ზღვა ხალხი, ქალი და კაცი, შავირბობა, მწერლობის მსახური, საზოგადო მოღვაწე. კუკის ხილთან რომ იყო სამგლოვიარო პროცესიის თავი, ბოლო ისევ მიხეილის საავადმყოფოს სამლოცველოსთან იყო, დიდი მთავრის ქუჩაზე. გვირგვინები, გვირგვინები და კიდევ გვირგვინები... მანდილოსნების ხელით მოტანილ ცოცხალ ყვავილთა შორის კუბო არც კი სჩანდა... პროცესიამ გაიარა კუკის ხიდე, აუხვია ბარიატინსკის ქუჩით, გაიარა ვოლოგინის პროსპექტი (აწ რუსთაველისა). დასკრძალვათ თავის სამშობლო სოფელ ყაზბეგში მისვენებდენ, საქართველოს სამხედრო გზით.

ვერახე, ჯვართან, კუბო დასვენეს, პანაშვიდი გადაუხდა სამოვლელოებამ და მოსკდა სიტყვები... ქართველი ერი დაობლდა... გაფასებდით, გაფასებთ და გაფასებდით იქნება... მთიონეს ყველაფერი, ხოლო არავის მოგვინებია ფურმანი, ყველას დავეწყე და ადამიანს სარძეო... სამ მანეთში ლექსთა კრებულის დაგვირგვინა...

ერთი რამაც, ანეკდოტური ხასიათისა.

ლაპარაკობდენ, ალ. ყაზბეგს საფრანგეთში გიუღე-მოპასანი გაეცნო. ისიც იმ ხანებში იყო საგიეთში, რა ღროსაც ალ. ყაზბეგი. ორნივე თითქმის ერთსა და იმავე ღროს მოეცა. საგიეთში ყოფნის ღროს ორივე მეგობარი მწერალი ერთმანეთს წერილებსა სწერდენ და მოკითხვას უთვლიდნო. ულოცადდენ ერთმანეთს, რომ მეგობრობა დაუმტკიცეს ერთმანეთის და ორნივე ერთნაირად ჰყვდებოდენ... Se non è vero, è bene trovato...

თ. ხაზოკია.

ფრიდრიხ ენგელსი, როგორც პოეტი.

ფრიდრიხ ენგელსი სწავლობდა ბრემენის უნივერსიტეტში 1838 წლიდან 1841 წლამდე. ეს პერიოდი ენგელსის ბიოგრაფიაში უკანასკნელ დრომდე არ იყო სრულიად გაშუქებული: გუსტავ მაიერმა თავისი დაუღალავი შრომით მიიღწია იმას, რომ არსებითად შეაყვამ ეს ცარიელი აღვლი და ენგელსის ახალგაზრდობის ცხოვრება ეხლა წარმოგვიდგება ჩვენ მთლიანად კერძო და სახოვადო წერილებში, კორესპონდენციებში და კარიკატურებში 1838 წ.—1844 წლამდე, ესე იგი 18 წლის ხნოვანობიდან 24 წლამდე, როდესაც ენგელსი მიეცა სისტემატიურ მუშაობას, როგორც პოლიტიკოსი, ეტნოგრაფი და სოციალისტი.

მაიერმა თავისი გამოკვლევით აღმოაჩინა მეტად საინტერესო ფაქტი, რომ მკორმოვე წლების პოეტი, რომელიც ბეჭდავდა თავის ლექსებს ფრიდრიხ ოსეალდის ფსევდონიმით, ყოველი ფრიდრიხ ენგელსი. ეს ლექსები არ ჩამოუვარდებიან იმ დროის საუკეთესო პოეტების გერმანიაში და იზიარებდნენ სოციალისტურ მიმართულებას.

ყურნალ „ტელერაუზი“ 1840 წლის აგვისტოს ნომერში დაბეჭდილი იყო, სხვათა შორის, ენგელსის პოემა „Ein Abend“ — „სალამო“, შელის ეპიგრამით. ეს პოემა იქცევა ყურადღებას პოეტურ შინაარსის სიმდიდრით და რეკლამული პათოსით, რომელთაც გამჟღავნებდა იყო მთელი, ეგრედ წოდებული „ახალგაზრდა გერმანია“ გერმანისა და ბერნის მეთაურობით. ამ პოემაში ენგელსი აღიდეგს ხალხს და წინაშასმრტყელებს იმ დროს, როცა მეფეების ტახტები დანგრევა, ქვეყანა იქცევა ერთ საუცხოო ბაღათ და კაცობრიობა ბედნიერ ოჯახათ.

პოემაში ბევრი ორიგინალური სახეები, მაგალითად გაბეჭდილი შედარება ხალხის და ყვავილის ალოესი, რომელიც იზღუბა ქარიშხლის და გრავინის დროს. ამ პოემაში უკვე მოცემულია ტიპი პოეტის, რომელიც ჰკიცხავს ლირის მეფეებს და სთვლის თავის მოვალეობად ბრძოლას ტირანებთან და ყოველგვარ უსამართლობასთან.

თანამედროვე პროლეტარულ პოეზიას შეუძლია მიიღოს ენგელსი, როგორც თავისი სახელოვანი წინაპარი.

ენგელსი ზოლით იხსენიებს თავის პოემაში ბუღელს — მეფის მავლობელს და ღრჩენია იყოს ბეღურა, მხოლოდ თავისუფლად ამბობდეს თავის სიღერას. პოემა სჩანს დიდი სიყვარული ხალხისადმი და იმის კულა-წყევლა ტირანების და მათგან შექმნილ ჯალჯახებურ ცხოვრების. პოემა საესეა ოპტიმიზმით, იგი თავდება მზის დიდებობა, რომელიც ფანტაზი წყვეილად და არის სიმბოლო ხალხთა განთავისუფლების და ბედნიერი ცხოვრების.

თავის წერილებში ამხანაგებთან ენგელსი ხშირად ლაპარაკობს საუთარ ლექსებზე. ეს ლექსები სამწუხაროდ დაკარგულია უკნა უცხოლო. თვითონ ენგელსი ძალიან მცირე წარმოდგენის იყო თავის შემოქმედებაზე და

ფრ. ენგელსი ახალგაზრდობაში.

ამბობდა, რომ მისი შაირობა ვერაფერს შენატებს ხელოვნებას. მაგრამ ეს თავმდაბლობა გადამეტებულია, ენგელსი ერთ წერილში სწერს ძმებს გრეებერებს, რომ მის დღითი ღლე უფრო ეძებება თავისი პოეზია, „უფრო მის შემდეგ, რაც მე წავიკითხე ორი წერილი გოეტის „ახალგაზრდა პოეტებს“, და იქ ენახე ჩემი პორტრეტი, თითქმის მე ჩამოსხმული ვარ და მე მივხდი, რომ ჩემი შაირობა უსარგებლოა ხელოვნებისათვის. დიანებებ წერას თავს, მაგრამ როდესაც მე ვკითხულობ კარგ ლექსებს, სეცდა ყოველთვის განმეიმირავს გულს, რადგან მე არაფრის გაქეთება არ შემეძლია“.

ენგელსი არ ზოვავს თავის თავს; მაგრამ, როგორც ვთქვით, მისი თავმდაბლობა გადამეტებულია. ენგელსის ლექსებში არის მშვენიერი ლირიკული და სახუმარო შედეგები. მის კალმს ეკუთვნის დიდი ტრაგედიულია „რქებიანი ზოგფრიდი“ და სატირული პოემა ოთხ სიმღერად: „სარწმუნოების ტრიუმფი“.

თვითონ მაქსი სწერდა ლექსებს, განსაკუთრებით ინტიმურ ლექსებს, რომელთაც უკარანახებდა მის სიყვარული თავის მომავალ მეუღლისადმი. ცნობილია, რომ მარქსი მოტრფილ იყო ფრიდრიხი ლირიკული და გერმან პოეზიის ყოველ შემთხვევაში ენგელსმა მარქსთან ერთად შესწირეს თავისი ნიჭი მჭორ სიქეს, სადაც მიიღწიეს დიდ შედეგებს, შექმნეს რა ახალი სახარება კაცობრიობისათვის.

პოეზიის ისტორია იამაყებს იმ ფაქტით, რომ მარქსი და ენგელსი სწერდნენ ლექსებს, რომ მათი ჰაბუკობის ხანა აღნიშნულია პოეზიის განსაკუთრებული სიყვარულით.

ენგელსის პოემა „სალამო“, უთუოდ საპატიო ადგილს დაიჭრს სარევილიუტოი ანტოლოგიებში და ენგელსის სახელი კიდევ უფრო გაამაგრებს და გააძლიერებს პროლეტარულ პოეზიას.

ს ა ლ ა მ ო.

ფორმის ენა

გამოველ ბალში... გამოუთქმელ და ჩუმ სინათლით უერთდებოდა დღის მნათობი ანიებულ ტალღას, ახლა მეწამულ ბრწყინვალეობას აფრქვევდა იგი— მდინარის ფსკერზე კანკალებდა გვიანი სხივი. გაფითრებულმა ზამბახებმა თავი დახარეს, გვიარ გაუშლეს სააღერსო ცეცხლთა სტუმრობას. მხოლოდ ფრინველნი ღლიდებდნენ თავის სიმღერას, მთლიან სიყვარულს უფროდნენ ტოტების ჩრდილში და მდინარეზე ხომალდები სივლემდენ ბავშურად, ესპირიტობად ოკეანით მოგზაურობა; ურბები ხილზე ახმარდნენ მოულოდნელად. აღუღდა ღვინო მაღალ თასში და ღვინით მთვრალი მე არ ვიყავი. მაგრამ უკვე გამთბარი იყო დიდი კალდერონის სტრატონები ტბილი სასმელით. და აი ღვინის და ქეშმარიტ მეოხნის განგებით შთაგონებულმა,—მე დაიოწყე ჩემი სიმღერა.

—:—

იქ, დასავალზე, როგორც ვარდი, ქენება დაისი. ერთი წუთი და აფეთქდება ისევ მნათობი, თავისუფალი წამოდგება მზე უცბადელთა. წველიადი წაეა—მწუხარება გაჰყვება იმას. უფრო ძვირფასად ყვავილები აყვავდებიან. და გარდქმენება დედამაჟა გახარებული ჯადოსნურ ბაღად; განათდება მთელი ქვეყანა. და ტყე პალმების შეაუღლებს ამაყ ჩრდილოეთს ვარდთან, რომელიც აღზრდილია მარად ყრწულზე. და პოლიუსებს მიახსურებს ახალ სიციცხლეს. იხეტიალებს უდაბნოში ბებერი მუხა.

უცხო ალოე მიმოფანტავს მთელ სამყაროში თავის არომატს. მომაგონებს იგი ყოველთვის ხალხური სულის მრისხანებას და ძლიერებას, ეკლანიავ: გარეგნობით არ არის უცხო, მოულოდნელად, როგორც გრავინვა ამპარტავანი აელვარდება დაუფიყარ ცეცხლის ყვავილად, და აფრქვევს კოცონს, დაფარულ რომ იყო წინად და სურნელება მისი უფრო საგრძნობელია, ვიდრე საცემელის ღვინის წინაშე ცრუ ღლიდება, რომელსაც აკმევს რომელიღეს ფარისეველი. მაგრამ პირქუშად, უსალამოდ ტყის სიღუმში, როგორც სვეტები ამპარტავან სისწორით ღვანან ვიპაროსებში—გივანტები... გარტო არიან... დაფიყვებულნი... შემოსილი სვედიან ჩრდილით. ტოტებთა შორის ფრინველები ხარბად გალობენ, ესალმებიან განთიადის დაქვეყნულ პურგარს, ნაბი ღრულები იძლევიან მეწამულ ნიშანს, რომ მზე სულ ჩქარა გაიმარჯვებს მთელ ქვეყანაზე. დიას! მოელის აღტაცებით კაცობრიობა, იგი მოელის დაუფარავ იმედით—მნათობს, ყველა მომავალ სასწაულზე ოცნებობს ახლა და თითქმის წყდება სამუდამოთ მონობის ჯაჭვი. არ აღიღებენ პოეტები უღირს მეფეებს, სასახლეები ინგრევიან, ილუტებიან, მუხები დინჯათ უტყვირან იმით დაღუპვას, და მზის სხივებში ბანაობენ გაუნძრევლად. თუ პოეზია სინათლეა, თუ ამ სინათლით

მთელი ქვეყანა მოსილია, მეც პოეტი ვარ, კანდიერებად მისწრაფება ნუ ჩამეთვლება, მინდა ვადილო ჩემი ლექსით თავისუფლება, თვით მტრზე იყო დიდებული და დიდი მუხა, როცა ჩაგრაგდა დედამიწას მტერი ცივრი, როცა ტრინება იგი ყადად ტყვედ ჩაგდებული. თუმცა დიდი ხმა მე არა მაქვს, მაინც დაფრინავ ეთერის ზღვაში და სიმღერას ვამბობ გაბედულს, ვიყო ბელურა—არ დაეკარგავ თავისუფლებას და არ შევწყვეტ არასოდეს ბუღბუღის კენჭსას. არ ვიქცევივ, ვით ბუღბუღი, მე არასოდეს, გვიარკვინოსანებს არ შევეცივ მე ერთგულებას.

—:—

ჩემ წინ ხომალდი. აქაფებულ ტალღას მოეკეთავს და საქონელი მასხედ არის სულ სხვანაირი. დიდი განძები მას არ მოაქვს ვაჭრებისათვის, ახლა ხომალდის პატრონია მუღოლბილი—ხალხი; ხომალდის ტვირთი—ბედნიერი ბელის წყაროა: თვითმპრობებლობას და სიცრუეს უჭადის სიკდილს, თავისუფლების საწინდარი მოაქვს მზიური, ახალ ცხოვრების დაპირება მოაქვს ცივრი. მეფური დროშა არ ტორტმანოს მასზე ღერბებით, რომლის წინაშე ქედს იხრად ადამიანი. ახლა ღრუბელით ხომალდია თავშემოსილი, სადაც ელვები ელვარებენ და გრავინვა გრავინავს და ცისპირტელა იქედება მსოფლიოსათვის.

—:—

ჩვენ გულთა შორის იზრდებიან თანდათანობით სიყვარულის და სილამაზის ჩემი ხილვები, ეამთა მდინარეს მწუხარება მოაქვს ერთაშად განახლების დღემ გაღაღება მძიმე წარსული. ევრები შეარხებს ცივრებით, თუ თავის ღონით აღმასებრ-მაგარ, მოვალეურად ხილთა საფუძველს, თავისუფლების არ დასქენება ბაღი არასდროს. ადამიანი ახლა, სადაც არ გაიხედავს, სადაც არ უნდა წაიყვანოს სწრაფმა სურვილმა, ყველგან შეხვდება ის მეტობარს და არა მტერებს. გაეჭირვების დროს ის უთოიდ ნახავს სიმშვიდეს და იმის თვალებს არ შეღახავს გაღიქმებისა და უბურმანილო მასინძელთა ავი გრიმასა. და საყვარელი—ეს იქნება მწვერვალითა უშუი, დამკნარა რწმენაში ვერ იპოვით ამ სხივისობას, მარდისადმი ეს იქნება კვლე მისწრაფება, რომელიც ბრწყინავს საიდუმლო უდაბნოებში, მიზნულ-მიზნულ და მუდმივი ნივთიერება, სიდან მოვდივართ-გაფრენილი ჩვენი გონებით, ნივთიერება, სადაც ისევ უნდა დებგრუნდეთ, და რგოლებიდან აღფრეგნითა მოღიანი ჯაჭვი. ნეტარი წუთი ჩვენ გველირსა უკანასკნელად. ჩქარა ეივგვით სახეიშო თავისუფლება! ავასეთთ თასი და დაგვითო ჩვენ სადღევრძელო. თავისუფლება არის ღვინო ერეგვისათვის, მასში არავის დაუკარგავს თავის გონება, ბრწყინავენ მასშიღ ზეციური მელოდიები

და იმისაგან მხიარულად კანკალებს გული, უსაზღვრობაში იკარგება ზარბოზში ცქერა და ალტაცება უფროდნა იმ წნიერ სივრცეს, როცა თვალბემა არ იცოდნენ კიდევ საზღვრები, ებრძოდნენ ცაში ვარსკვლავები კიდევ ერთმანეთს, სევდიან ბნელში გზა დაბნეულ ადამიანებს მოხეტე ცეცხლთა შარავნადი მიუძღვებოდა.

—:—

ახლა ახალი გაიმართა წელში მგოსანი, იგი პოეტურ მარგალიტთა მამებარია, მისი ლექსები კალდერონის ლექსების მსგავსად იწვიან მღერით, სურნელებს ახალს აქმევენ, იფრქვევა ჰიმნი და სიმების როკავს ღიალი, დანგრეულია ბნელ უფლების ამაყი ტახტი, დგება მშვიდობა და მოსმის ტკბილი ოსანა, ძაღომორგობა ტირანების შემეხურული, როგორაც იყო გათელილი მტერი, რას ხალხი შუბებითა შორის წინ გავარდა შეუშინებლად ხილზე, რომელიც კალდერონმა ადიდა ლექსით: დაჩაგრულთათვის განა ბარში არ მოიყვანა „ჰაერის ქალმა“ ოქროსფერი თავისუფლება, და მომზილავი სიმღერების საამო ხმებით „სიცოცხლე“ ჩვენი არ შემოსა ტკბილი „სიზმართი“. ასე რომ არა—იქნებოდა ქვეყანა ფუჭი და ცარიელი. ხელმეორედ ავაყსათ ყანწი, რომ მზეს შეხედდრა გაფუშართოთ ჩვენ ლირსეული.

საბედწერო ღამის კვამლი გაიფანტება და ოქროს დილით გაიშლება ჩვენი მისი.

—:—

როდის აღება მზე ახალი, მზე სახეიმო, როდის გახდება ძველი ეამი უფსკრულის მსხვერპლად. კაცის გონება სიბნელიდან როდის გამოვა? თუ გაივლიან სამუდამოთ პირბნელი წლები? ღრუბლებში მოსჩანს მოკაფე, საეჭვო მთვარე, ბატონობს შიში—შავ წყვილიადი წარმოშობილი. ყოველი არსი დღეს იხრჩობა ბნელიან ნისლში, ფრთხილათ მივდივარ ბრმებისაყით, ვით მუდოები! არაფერია! დაინახავთ, რომ ჩქარა ღრუბლებს მზის ჭრავანი გადარეკავს უძლიერესი, გაიფანტება შავი ნისლის შავი აჩრდილი და გაიშლება გამარჯვების დღე სხვისსანი.

—:—

აღმოსავლეთი აელვარდა მრავალფერადი, და ნისლში მოსჩანს სისხლიანი მალალი სხივი. მოიხაზება ბრწინვალეზით მსოფლიოს გარსი. ამბობენ ღალადს ფრინველების მწყობრი გუნდები. იწვიან მთები—შეღებილნი ღალების ფერად, ოქროს გვირგვინი მწყვერვალეზმა დაიდგეს თავზე, წითელ სხივების ნაშერწყლები დღეს ვაგვიყვით ციურ ცხენების ათრთოლემულ ფაფარს ხედნიან. მზე მობრძანდება თავის ეტლით და ბრწყინვალეზით, მის სიქაბუტეს და სიუხვებს ჩვენი სალამი.

3. 3.

თბილისი ქუთუმელულის მალაზია.

თ ე ა ტ რ ი.

მიმდინარე სეზონის ახასიათებს პირველად ყოვლისა დიდი მზადება. უკვე გაზაფხულიდან დაიწყო გამორკვევა სეზონის პერსპექტივების. გამართული იყო რამდენიმე მოხსენება საერთოდ თეატრისა და კერძოდ ქართული თეატრის სეზონის შესახებ. მთავარმა სახელოვნო კომიტეტმა ადრე შეიმუშავა დაწერილობითი პროექტი, და იგი დაუყენებელი განხორციელდა პირველად ყოვლის ნივთიერის მხრივ. ჩვენ ვიყავით მოწმენი იშვიათი შემთხვევისა: მთელი დასი ქართული თეატრისა გაგზავნილი იქნა ბორ-

ჩე პრემიერა იყო. ერისთავის „გაგრა“, რომელიც ქრონოლოგიურად პირველი გახსნა იყო სეზონის, თავის თავად გამართულბული წარმოდგენა იყო. აქ კოტე მარჯანიშვილმა გაიმეორა ის კოლორიტი, რომელიც მან პირველად, შარშან მზის დაბნელებაში შექმნა. ორივე წარმოდგენა ეტნოგრაფიულ ფერადებშია გაშლილი. გადმოცემულია გარეგანი ელვარება, უფრო ტემპერამენტი, ვიდრე პარმონიული მთლიანობა. აქ იგი მხოლოდ მხატვრია, დატეხილი კოცხალი საღებავებით.

„ინტერესთა თამაში“ კი კოტე მარჯანიშვილმა გვაჩვენა თავის საკუთარი თეატრი, უკვე დამთავრებული უკანასკნელ ხაზამდე, თავიდან ბოლომდე შთაგონება, თეატრი როგორც შეგნება. გარდა ამისა ძვირად მინახავს წარმოდგენა, რომელიც ასე დამუშავებული ყოფილიყოს ტენიკურად. აქ ქართული მსახიობი ალაპარაკდა ბომბარეს ცეცხლით, არც ერთი უხერხულობა სცენაზე, არც ერთი ვიწვევსა მთლიანი ძავის. უკანასკნელი მოქმედება კი იყო სიხარული, რომელიც ბედნიერებაში გადადის.

მართალია „ინტერესთა თამაში“ არ არის თეატრი, რომელიც თანამედროვე, თეატრალურ პრობლემებს ჰუარადეს. ჩვენ გვინდა მეტი ღინამიკა და თეატრი დიდი მოძრაობის. მაგრამ სილამაზე ყოველთვის უღავია.

მიმდინარე სეზონში ჩვენ მარჯანიშვილთან ერთად ალბათ ვიქნებით მოწმენი იმ სასახლობათა ქართულ თეატრში, რომელსაც მოითხოვს თანამედროვე დაუდგრომლობა.

ჩაქვა. მანდარინების ბაღი.

ჯომში სეზონისთვის მოსამზადებლად. აგრეთვე მიღებული იქნა სწრაფი ზომები, რომ ოპერა გადმოცემულიყო ახალი განაჩენილი მომღერლებით. მოსკოვში გაემგზავრა სახელმწიფო ოპერის კომისარა ლ. სეიმიანიშვილი, რომ პირადად მოეხდინა არჩევანი ჩვენი ოპერისათვის შესაფერ ძალებისა. შედეგები ადრე დაწყებულ მუშაობისა, უკვე ყველასათვის ცხადია, ჩვენ ვართ მოწმენი სეზონის, რომელიც არასოდეს არ დაწყებულა თბილისში ასეთის დიდი მასშტაბით.

პირველად ყოვლისა ქართული სახელმწიფო დრამის შესახებ.

განახლებული ქართული თეატრის ბედი და სახელი სამუდამოდ იქნება დაეკარგებული კოტე მარჯანიშვილთან.

მან პირველად დაამყარა მაგარი დისკიპლინა, აღადგინა გამასრებული სახელი ქართველ მსახიობისა, მოსპორუტინა, შეადგინა რეპერტუარი, რომელიც უახლესია თვით ევროპის და რუსეთის თეატრებისათვისაც. მან ერთი წლის განმავლობაში გაზარდა მთელი თაობა არტისტებისა, რომელნიც მორჩევიდ იღვამდენ ფებს ქართულ სცენაზე. რა თქმა უნდა კოტე მარჯანიშვილი ვერ შესძლებდა ასეთი ჰარმონიის შექმნას, რომ მას ყოველ მხრივ არ დევნახა სიყვარული, თანაგრძნობა და ღირსეული დაუფასება. მთავრობა, საზოგადოებრივი აზრი, მწერლობა, ამხანაგები, ყველა მასთან იყო მის დიდსა და საიმედო მუშაობაში.

აკადემიური დრამის სეზონის დასაწყისით უნდა ჩაითვალოს „ინტერესთა თამაში“ ხასინტე ბენავენტესი, თარგმანი ვალერიან გაფრინდაშვილისა თქმცა იგი მეო-

ხელეწიების სფეროში, დიდი ხანია, სახელმწიფო ოპერა, გახდა საგნათ მეტად ცოცხალ კამათის და ყურადღებისა.

ყველას აინტერესებდა უმთავრესად მისი ორგანიზაცია, რადგან უკანასკნელისაგან არის დამოკიდებული თეიო

ჩაქვა. ჩაის მოყვოვა.

ოპერის არსებობაც. ოპერის მრავალფეროვანი შემადგენლობა მოითხოვს განსაკუთრებულ პოლიტიკას. აქ არის საჭირო ურყეველი დისკიპლინა, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში უდიერობა. ის ვინც იზარებს ოპერის მეთაურობას, ყურადღებით უნდა ექცეოდეს ყოველ პატარა, უბრალო საკითხსაც. მათ უნდა დაიხსლოფოს და კარგათ გაი-

ცნოს ყველა ვისაც ოპერაში მუშაობა უხდება: ღირსი-რიდან დურგალამდე. ეს მეტად ძნელი საქმეა, სამაგიეროდ ყოველთვის ოპერის მეთაურის ამორჩევა მიითხოვეს ხოლმე თათბირს მთელი თვეებით.

წელს ოპერის შესადგენლობა უსათუოდ სამავალი-თაა. ამ მხრივ ყველაფერი გაციოდა. ოპერის კომისარმა, ლადო ხატიშვილმა, თავისი გეგმა კარგაით შეაჯარულა.

სამხატვრო ნაწილს მეთაურობს ივანე ფალიაშვილი, შესანიშნავი ღირსი, საესე ენერგიით და ნებით. მოწვეული არიან რუსეთში ცნობილი რეჟისორი რაპპოპორტი და ხალონის ხელმძღვანელი დისკოსკი. მომღერალთა შორის გამოჩენილი სახელები: სარაჯიშვილი, მოსინი, პანკრატიევა, პაპოვა, რენონე ევლახივი ბოკოვა და სხვ. მეტად იმედოვნია ახალგაზრდობა: ქაშაიშვილი, ვენაძე...საუკეთესო ორკესტრი და ხორი. რეპერტუარში ჩვენი ახალი ოპერები ფალიაშვილის „დაისი“ და ბალანაიძის „თამარ ციხერი“ ვაგნერისა და რიმსკი კორსაკოვის საღამოები, „მოკიატი და სალიერი“ სრულებით ახალი დადგებით, განახლებული „აბესალომ და ეთერი“ და „აიდა“, და მრავალ სხვა.

მიუხედავად ესეთი დიდი მუშაობის დაწვევისა მაინც თბილისში ოპერის შესახებ გაიხსნის საყვედურები, უმთავ-

რესად მიტომ რომ ოპერას დიდი ზარალი მოაქვს სახელმწიფოსთვის.

ამ საყვედურებს გამართლება ექნებოდა, რომ შე-მოსაღწიანობის კრიზისი ჩვეულებრივი მოვლენა არ იყოს ყველა ქალაქში, სადაც ოპერა არსებობს. ასევე ხდება მოსკოვშიდაც და თუ იქ ოპერას არაფერი ხსნის, ჩვენშიდაც რა თქმა უნდა ასეთ შემთხვევას არ ექმება ადგილი. მაგრამ თუ შესაძლებელი არის ხარჯების შემცირება, ეს დაუყოვნებლივ უნდა მოხდეს და ალბათ კიდევაც მოხდება.

ამ წერილს მიზნად აქვს მხოლოდ ინფორმაციული ხასიათი და აქ არ არის ლაპარაკი მხატვრულ დავასებაზე დეტალურად. ამისთვის საჭიროა აქვე ვასწავლო, რომ გარდა სახელმწიფო ქარაუღლ დრამისა, და ოპერისა ტე-ლისში აგრეთვე გაიხსნა რუსული აკადემიური დაისი სე-ზონი „სახალისო სახლში“ ლუნჩარკის „განთავისუფლებუ-ლი დონკიხოტი“ რუსთაველის თეატრში კვირაში ორ-ჯერ იმართება სომხური და თათრული წარმოდგენები, განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული აგრეთვე, მუშათა აუდიტორიებს, რომელთაც ჰყავთ საკუთარი და-სები.

არიქლი.

გერგანელი მესპრემიონისტები.

ჟიანც ვერფელი.

მათხმელს.

მე მინდა ვიყო შენი მომე, ადამიანო, ვანც უნდა იყო — უბედური, თუ იღბლიანი.

ვინც უნდა იყო, აკრობატი, მენავე, ლოთი, ან ჯარისკაცი უშიშარი, და ან პილოტი.

შენ ბავშობისას თამაშობდი პატარა თოვით, თუმცა ის იყო გატენილი მხოლოდ საცობით.

ძმაო! წარსულის მოგონება ახლა მაწუხებს... ნუ ხარ სასტიკი და ცრემლებით შენც მიპასუხე!

მე ყველა გზებით გავიარე. მაქვს თვალი ორბის, ვიცი გრძნობები დამცველების და ტენერების,

გუგუნინატების და ძაძების, ზრმვეს რომ ზრდიან, დეზიუტანტების, სცენაზე რომ შიშს განიცდიან.

ეცხოვრობდი ტყეში, და რკინის გზის ვიყავ მოხელე, საღაროს წიგნზე დაღუფული — ვეტრუოლი ველებს.

და მე დიდ ქვაბებს ეადულებდი — გემის მსახური. ვიყავი მუშა. ნასუფრალს ეჭამდი მე — უსახური.

ყველას ევეთუფნი და შენი ვარ, გითხველო, შენი! მე გვეცდრებით, ო, მითხარი: ჩვენი ხარ, ჩვენი!

ნეტავი ერთხელ ახდებოდეს ნატრა ფარული, რომ ჩვენ ერთმანეთს ჩავეხუტოთ ძმურ სიყვარულით!

ვალტერ ჰაზენკლვერი.

უშრისმამეველი.

ქალბატონმა კაიომ, საფრანგეთის მინისტრის ცოლ-მა მოკლა 16 მარტს 1914 წ. გაზეთ „ფიგაროს“ დირექტორი.

როცა დაბაზი საღამოს ეამს ერთბაშად გაიანდეს: იტალიურ საფრანგო მზადდებოდა სახეიმი სადილი — ის იდგა ტელეფონთან — იმალებოდა, როგორც ყაიღი, უხილავ მტრებისაგან, მკვლელობის წადილით. ლაპარაკობდა აპარატში ხმით დამშვიდებულით, ტრიალის ომში ის მიჰქროდა ღრუბლებზე ერთი. უკვე ესმოდა ტყვიების მუსიკა დიდებული. ის რესპუბლიკის პრეზიდენტთან ვერ დაჯდება ამაღლ გვერდით.

მარბარის კიბეებით, ჰუარესაგან ტანსაცმელში ის მიდის ხევით,

შურისძიებით ღამურ თმებში ის მიდის — მშენებელი.

მას მეგავთის არ აშინებს სიმღერა გამომწვევი.

უახლოვდება რედაქციას — მოთხრობილი და ძლიერი.

ვის შეუძლია მოზიარე მისი წამების გახდეს,

სანამ მისი ქუჩებიდან რევოლვერმა დაიგრაღლა.

რომელმა ჩვენგანმა, ვინც სახლში სადილობს და კალმებს ახედებს,

იცის მისი ვარსკვლავი — დღეა უბედური ტრიალი.

სანამ პალატებს აუწყებენ ტელეგრაფის მაგიულები

პარიზში მკვლელობის შესახებ — მოხდა მეთექვმეტე მარტს,

ვაკმოთ საცმეველი. ავტორით ჩვენი გულში,

ვადილით ქალი-გმირი, რომ არ უდიდებით არსად.

კოლტიკური მიმოსილვა.

(ორკვირული).

ყურადღების ცენტრი ამ უკანასკნელ ორ კვირაში კვლავ გერმანიის ამბები.

შტრუზენგანის ახალი კანონი ძლიერი ხელისუფლების შესახებ რეისტრაციის გარეშე მხოლოდ $\frac{1}{3}$ ხმებით. თვალსაჩინო რაოდენობა დეპუტატებისა წინააღმდეგი იყო ამ კანონის. საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ ერთხელ ქვერუშვიც არ იყო ამ კითხვის დროს და გერმანიის მთავრობა რეისტრაციის გარეშე ფიქრობდა, ვინაიდან ემიწონდა ამ კანონის დამარცხების.

საქსონიაში და ტიურინგიაში შესდგა წითელი მთავრობა. კომუნისტებისა და სოციალ-დემოკრატების შორის მოხდა შეთანხმება მთავრობის შედგენის ირგვლივ, მაგრამ კრიტიკულ მომენტებში, როცა გერმანიის ჯარ-

ამ კომისიის ბრძანებით დეპუტატს ყველა კომუნისტური გამოცემის საქსონიაში და შეუდგენ კომუნისტების სასტიკ ღვენის.

სოციალ-დემოკრატები იმის მაგივრად, რომ შეზღოვდნენ ასეთ ძალადობას, ჰქნდა იხილათ გერმანის წინაშე და საქსონიის ახალ მთავრობაში შედიან მარტო ისინი, კომუნისტები კი დასტოვებს გარეთ.

რასაკვირველია, შტრუზენგან-გერტის მთავრობის ძალადობის მუშათა კლასი გაუწყვედა სათანადო ანგარიშს, გაუწყვედა სათანადო ანგარიშს და პროლეტარული ორგანიზაციები საქსონიაში უკვე უწოდებენ პროლეტარიატს პროტესტებისა და გადამწყვეტ ბრძოლისაკენ.

წითელი ტიურინგიის ირგვლივაც იკრებიან ფაშისტური ძალები. ტიურინგიის საზღვრებზე გროვდებიან გიტლერის და ერჰარდის ფაშისტური რაზმები. აქვე გროვდება აგრეთვე ბავარიის რევოლუციური რეისტრაციები.

ბავარიის ფაშისტების დიქტატორის, კარის გეგმა მთელ გერმანიაში ფაშისტის გამარჯვება. შავი რევოლუცია იკრებს ძალებს ბავარიაში, სარგებლობს რა გერმანიის მთავრობის პასივობით მათ მიმართ.

ამას არ უარყოფს თვით გერმანიის შინაგან საქმეთა მინისტრი, სოც. დემ. ზოლმანი, რომელიც ამბობს, რომ ბავარიის კონტრ-რევოლუცია შეუტევს გერმანიის სხვა ნაწილებსაც. მაგრამ აქტიური მოქმედებისკენ ნაბიჯი მაინც ვერ გადადგამთ გერმანიის სოციალ-დემოკრატებს, რაც ერთხელ კიდევ ამატებს რომ სოციალ-დემოკრატებს აღარ შეუძლიათ კონტრ-რევოლუციისთან ბრძოლა, მუშათა რევოლუციონერ ერთი ფრონტის ისინი შორდებიან და ხდებიან კონტრ-რევოლუციის ყურ მოჭრილ მონებად. ამავე დროს ისინი ებრძვიან კომუნისტებს, ემბრძვიან მთავრობას ფაშისტებთან და მუშების გამოსვლებთან ბრძოლაში, რითაც ასუსტებენ რევოლუციონერ ფრონტს და ამავრთველ ფაშისტის პოზიციებს.

ჩაქვა, პალმების ბაღი

ბი მოადგენ საქსონიის და საქსონი იყო ამ მთავრობის მხრით აქტიური გამოსვლა, სოციალ-დემოკრატებს ჩვეულებრივით არ იყო იმდენი გამბედაობა, რომ წინააღმდეგობა გაეწია, და ისინი სამარცხვინოდ გაიქცენ ბრძოლის ველიდან, რითაც უღალატეს მუშათა კლასს.

შტრუზენგანმა მოითხოვა საქსონიის მთავრობის დაშლა. მთავრობის წევრებმა კომუნისტებმა მოითხოვეს მთავრობის გამოცემა მოწოდება გერმანიის პროლეტარიატისადმი საერთო გაფიცვისკენ, მოწყობა სახმელრო ღელ-მასკომის—მთავრობის, ერთი პარტიების და პროლეტარების წარმომადგენლებისაგან და გაგზავნა ბერლინში დეპუტატის გერმანიის პროლეტარების ცენტრთან მოსალაპარაკებლად.

საქსონიის მთავრობამ, სადაც უმრავლესობას სოც.-დემოკრატები შეადგენდნენ ეს წინადადება არ მიიღო, ამავე დროს ებერტი, პრეზიდენტი გერმანიის, სცემს ბრძანებას საქსონიის მთავრობის გარეყისა და ყველა უზღოლის მოხელეთა გადაყენების შესახებ.

იმერიის კომისარს საქსონიაში ინიშნება გეინცე, (სახალხო პარტიის წევრი), რომლის ბრძანებით რეისტრაცი-მა დაიჭირა დარღვევებში საქსონიის მინისტრებისა და ლანდტაგის ბინები და გამოირეკეს სახელმწიფო ბინებიდან საქსონიის პრეზიდენტი ცაიგენერი და სხვა მინისტრები.

საქარის სანაღრე

ასეთ გარემოებას არ შეეძლო არ გამოეწვია თვით სოციალ-დემოკრატის კრახი. უკანასკნელი ცნობებით, $\frac{1}{3}$ გერმანიის სოც. დემ. ორგანიზაციებისა წინააღმდეგა

ცეკას პოზიციის. ლეგიცივის კონფერენცია აღგენს გამო-
რიცხულ ოქმებს პარტიიდან გერმანიის პრეზიდენტი ებერ-
ტი. ბერლინის კონფერენციაზე საოლქო კომიტეტში ირ-
ჩევენ თითქმის ყველა მემარცხენე სოციალ-დემოკრატებს.
რა ხდება თვით მასსში, როგორია სტოლინი განწ-
ყობილება მუშათა კლასისზე.

ამ უთანასწორობისთვის აშკარაა დღეს, რომ სოციალ-დემოკრატებს არ შეუძლიათ მუშათა კლასის ხელმძღვანელობა. ებერტი-შტრეკმენის პოლიტიკა უშხადებს გამარჯვებას სტინესს, რომელიც უკვე ენაღდება ძალა უფლების ხელში ჩასაგდებათ.

სამოქალაქო ბრძოლა უკვე დაიწყო გერმანიაში.

ბარუშვიგის 100-მდე ფაბრიკა-ქარხნების კომიტეტები კატეგორიულად მოითხოვენ წითელი მთავრობის შედგენას. ბერლინის ფაბრიკა-ქარხნების კომიტეტები გამოდიან მოთხოვნებით საქონლის და ტიურინგიის მთავრობათა დასაცავათ.

რეაქციონერების მისწრაფება, რომ პროლეტარული ასეულები დაშლილიყო, დამარცხდა. მუშებმა სასტიკი წინააღმდეგობა გაუწიეს მთავრობის ასეთ მოთხოვნებს. გენ. მიულერი იძულებული იყო უარი ეთქვა ამ ასეულენიანთვის იარაღის აყრასზე.

რეაქტია გადავიდა შეტევაზე აძლიერებენ რეიხსერს. მაგრამ პროლეტარიატიც არ სდუმს.

შუაგულ გერმანიაში ქუჩებში ბრძოლა, საქონლის პროლეტარიატი სასაცილოდ იღებს ებერტის ბრძანებას მთავრობის გარეშე შესახებ. ის იბრძვის შექმნას მუშური მოთხოვნა და აწყობს საერთო გაფიცვას.

იწყება აჯანყება და ქუჩაში ბრძოლა ჰამბურგშიაც, სადაც რეიხსერმა და ფლოტმა ტყეები დაუშინა გაფიცულებს და დროებით ჩააქრო აჯანყება. დიდ მღელვარებას აქვს ადგილი ბერლინშიაც.

ბრემენის, კილის, არენსბურგის და ლიბეციის ნავთსადგურებში ცხადდება საერთო გაფიცვა.

გაფიცვების ჩაქრობაში აქტიურ მონაწილეობას იღებენ ყვითელი ლიბეციები.

გერმანიაში ორი ძალა სამკედრო-სასიოცხლოთ დაუპირდაპირად ერთმანეთს. ვინ გაიმარჯვებს — გერმანიის მსხვილი კაპიტალი, ფაშისმის სახით, თუ პროლეტარიატი, — ამას მომავალი გვაჩვენებს, მაგრამ ყველა ზანსები, რომ ამ ბრძოლაში გაიმარჯვებს პროლეტარიატი და ეს იქნება მით უფრო ადრე, რაც ჩვეთა გერმანიის პროლეტარიატი განათავსდებოდა ოპორტუნიზმიდან, რომელიც მას ევლენდა სოციალ-დემოკრატიის სახით.

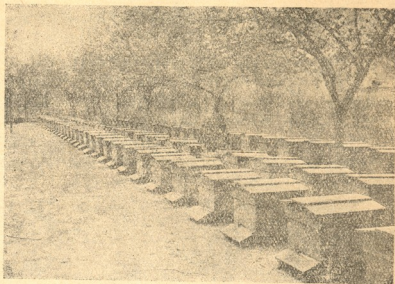
გერმანიის ეკონომიური მდგომარეობა საშინლად გაუარესდა ამ უთანასწო ხანებში. ამ რაობდენიმე დღეში დოლარის ღირებულება 5 მილიარდ მარკიდან ავიდა 100 მილიარდ მარკამდე. გირჩენა პური ღირს მილიარდზე მეტი. სანაოგე აღარ იმოგება. ადგილი აქვს გამოცხლებს სასურსათო კრიზისის ნიადაგზე. მშვიტი ხალხი ეცემა მაღაზიებს. პოლიცია მას ტყუით უმასპინძლებდა.

გარძელდება გერმანიის დაყოფა. ბავარია-საქსონია-ტიურიინის გარდა მოსწყდა გერმანიას: რეინლანდი, რომლის დამოუკიდებლობა გამოცხადდა ახენში საფრანგეთის იმპერიალიზმის აქტიური დახმარებით, და პფალცი (გამოცხადდა ავტონომია).

ამ მხრით გერმანიაში ადგილი აქვს რუსეთთან შედარებით ანალოგიურ მოვლენას. ოქტომბრის რევოლუციის წინ რუსეთიც ასე იყოფიდა, ნაწილდებოდა.

გერმანიის პროლეტარიატის სამკედრო-სასიოცხლო ბრძოლა საერთაშორისო პროლეტარიატის რიგებში სვამს აქტუალურ კითხვას დახმარების შესახებ.

საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირში დიდი ინტენსივობით გროვდება დახმარება. რუსეთს შეუძლია გამოცე-

თბილისი, საბარგუმო სადგურის საფუტრე.

ბოს გერმანიის პროლეტარიატი თავისი პური. პირველი ტრანსპორტი პურისა უკვე ჩაუვიდა გერმანიის პროლეტარიატს.

ბელისის კომპარტია ეწევა დიდ აგიტაციას, რომ დაეხმაროს გერმანიის პროლეტარიატს.

პოლონეთმა კი ჩაქტა გერმანიის სახლები და ფიქარს ამ გზით ამაღარის შიშლით გერმანიის პროლეტარიატი.

ბულგარეთში გამარჯვებულ რეაქციის თარეშს არ აქვს სახლარი. ბულგარეთის თეთრი ტერორის მსხვერპლი გახდა 3,000-მდე რევოლუციონერი. დატუსაღებულია 25 ათასამდე რევოლუციონერი, რომელთაგან უმრავლესობას ელის სიკვდილის სასჯელი.

აშშ. დმტროვმა მიმართა ამსტერდამის ინტერნაციონალს და პროფინტერში მოწოდებით გამოაცხადონ პროტესტი ბულგარეთის თეთრი ტერორის წინააღმდეგ. პასუხი ჯერ არაა. საეკუა ყვითელი ამსტერდამს ექნეს იმდენი გამგეობა, რომ პროტესტი გამოაცხადოს.

კომინტერმა და პროფინტერმა მიმართეს საერთაშორისო მუშათა კლასს მოწოდებით აღმოჩინონ დახმარება ბულგარეთის მუშებს. ასეთივე მოწოდება გამოაქვეყნა გლეხთა საერთაშორისო სამკომიც.

დაიწყო მღელვარება პოლონეთში, მთავრობა იღებს სასტიკ ღონისძიებას. ვიტოსი ცხადებს თავს დიქტატორათ.

მიუხედავად სასტიკი რეპრესიებისა, მღელვარება და გაფიცვები არ ცხრება. პოლონეთიც გახვეულია მუშათა მოძრაობის ცეცხლის ალიში...

უბედურ კაცს ქვა აღმართში მოეწიაო, ასე ემართება იაპონიას, რომ დამტყნე დღის წინეთ აქ ადგილი ჭონდა ტაიფუნს, საშინელ წყამებს, ნიაღვრებს და ახალ მიწის ძვრას. კვლავ აუარებელი შენობების დანგრევა, მსხვერპლი.

მთავრობა, იმის მაგიერ, რომ ხელი შეუწყოს იაპონიის აღდგენის საქმეს, მხოლოდ თეთრი ტერორის აწარმოებს. აპატიმრებენ და ხვრეტენ იმათ, ვინც ეწინააღმდეგება იაპონიის მთავრობის პოლიტიკას.

საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირში დიდი ტემპით მიდის ანტისაბჭოთა ორგანიზაციების ბუნებრივი თვით-ლიკვიდაცია.

საქართველოს მესმევიკების შემდეგ თვით ლიკვიდაცია უქნეს თავის ორგანიზაციებს გროვულ-დმოკრატებმა და ახალგაზრდა მარქსისტებმა. ეს უკანასკნელები მენშევიკებთან ერთად დადგნ მესამე კომინტერნის პლატფორმაზე.

სომხეთში მოხდა ლიკვიდაცია დაშაყეტუნის.

მენშევიკების ორგანიზაციების თვით ლიკვიდაცია მოხდა რუსეთის უმათარეს ცენტრებშიც (დონბასში, ტულაში, ოდესაში, ხარკოვში სორმოვოში).

დამთავრდა ესერების სრული ლიკვიდაცია, 3 ათასამდე ესერი გადმოვიდა კომინტერნის პლატფორმაზე, აქედან 80 % მუშები.

პეტლიურას მარჯვენა ხელი ტიუტიუნია და სხვა თვით გვარდიელები წარუდგნ საბჭოთა მთავრობას და სრული მორჩილება განუცხადეს.

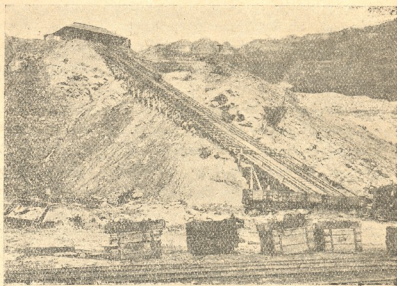
საერთაშორისო გლეხთა კონფერენციამ, რომელიც გამართა მოსკოვში, გამოიჩინა დიდი ინტერესი კომინტერნისადმი, გაცნა მის მუშაობას და მოუწოდა მსოფლიო გლეხობას იბრძოლონ მუშათა-გლეხთა მთავრობის დასამყარებლად. ამ კონფერენციამ აირჩია საბჭო, რომელიც ყოვლისა დადგენილებათა რეალიზაციას შეუდგა.

ყველა ეს ფაქტები დამამტკიცებელია იმისა, რომ საბჭოთა ხელისუფლებას ღრმა ფესვები აქვს გადგმული მასაში და დღეს შიგნით მის წინააღმდეგ მებრძოლი არაფერია.

საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკურ გამტკიცება-გამარჯვების უდიდესი ფაქტორია ეკონომიური სიმძლავრე.

ამ დღეებში გამოქვეყნდა სამეურნეო 1922—1923 წლის ანგარიშები, საიდანაც აშკარაა დიდი წარმატება ამ

სფეროში. ჩვენი სავაჭრო ბალანსი უკვე აქტიურად მდგომარეობს შრომის ნაყოფიერება შესაძნედალ გაზრდას წინააღმდეგ წლებთან შედარებით, იზრდება შექმნილ ღირებულებათა რაოდენობა, წარმატების გზაზე შემდგარა ხელფასი, რომელიც უახლოვდება რეალურ ღირებულებას.

ტიუბუნის ქვანახშირის მალარაბი.

მარტო ამ უკანასკნელ 2 თვის განმავლობაში გარეშე ბაზრებზე რუსეთის გაუტანია 8 მილიონი ფუთი პური. საქონლის გატანა უტოო ბაზარზე გრძელდება.

21 ოქტომბერს დაიხურა მოსკოვში სასოფლო-სამეურნეო გამოფენა, რომელმაც აშკარად დაანახა ყველას, თუ რა დიდი, სახალაო საქმე გააკეთა ამ მოკლე ხანში, საერთოდ მეტად ცუდ ეკონომიურ-პოლიტიკურ კონიუნქტურის პირობებში, საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირმა.

და ეს შესძლო მხოლოდ პროლეტარიატის ძალამ, ენერგიამ, დუღილავმა შრომამ. —

ახალი მიღწევა ჩველ-ქართულ მხარლობის ისტორიაში.

ქართული მეცნიერების წინსვლა, მიმდინარე წელს აღინიშნა ორი მოპოვებით. ეს არის ეგრედ წოდებულ ხან-მეტ ტექსტების აღმოჩენა, რაჲც თავისთავად დასვა საკითხი ჰამეტ ტექსტების შესახებ, რას წარმოადგენს ეს მოპოვება და რას აძლევს ის ახალს ჩვენს მეცნიერებს?

მთავარი მნიშვნელობა ამ მოპოვების გამოხატება იმაში, რომ ჩვენ ეხლა საშუალება გვეძლევა ჩავიხედოთ ქართულ მწერლობის და კულტურის განვითარების უძველეს ხანაში და ეიკონიოთ უფრო ხელმისაქილებელ საბუთებზე დამყარებული მსჯელობა იმის შესახებ, თუ როგორ და რა გზით ვითარდებოდა ქართული მწერლობა მისი განვითარების პირველ საფეხურებზე. ხანმეტ ტექსტების აღმოჩენა მოხდა თითქმის ერთსა და იმავე დროს ინგლისსა და ჩვენში. ინგლისში ქართული ხანმეტ ტექსტები აღმოაჩინა ჯერ კიდევ გასული წლის დასაწყისს პროფ. ბლეკმა, ქართულის კარგად მცოდნე, და ნ. მარის მოწადენ. წლის კიდევ ასეთივე ტექსტები აღმოჩნდა ტულისშიც. ტექსტები დასტოვდა ეგრედ წოდებულ პალმესტის ხელნაწერებში. პალმესტის ეწოდებოდა ისეთ ტყავს (გრავამენტს), რომელიც ერთხელ უკვე გამოყენებული იყო დასაწერად, შემდეგ ეს დაწერილი ტექსტი განებდ გადარეცხილ იქმნა, რათა ტყავი ხელახლა დასაწერად გამოყე-

ნებულიყო. რადგანაც პირველი ტექსტის მელანი ხშირად ძლიერ მკვიდრი იყო, ამიტომ მიუხედავად გადარეცხისა ძველი ნაწერი ალავალავ მაინც სჩანდა თუმცა ძლიერ მართლად, ასე რომ მისი ამოსაცნობად საჭირო იყო უბირველეს ყოვლისა რ გი ეგრეთ. ამით აიხსნება, რომ თუმცა ამ ტექსტებზე ჯერ კიდევ ამ 25 წლის წინად ყურადღება ჰქონდა მიქელანჯელო ნიჭიერს მკვლევარს, თვით ჯორდანისა, (სტეფანო იკოლენ ამ პალმესტის არსებობა) მხოლოდ წელს პროფ. ივ. ჯავახიშვილმა და შემდეგ პროფ. აკ. შანიძემ კვლევა მიაქციეს ყურადღება, პირველმა ხან-მეტ და მეორემ ჰამეტ ტექსტებს და შესტლეს მათი მოიკითხვა და გარჩევა.

რას წარმოადგენს ეხლა ეს ხანმეტობა და ჰამეტობა? ჯერ კიდევ პროფ. ნ. მარის ჰქონდა მიქელანჯელო-რადლება, რომ მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსი ხ-ანი ზმნაში ვარ და ვეალ (ხარ და ხვალ, მაგ., მი-ხვალ, წა-ხვალ და სხ.) წარმოადგენს რაღაც უძველეს დროის ნა-შთს, როდესაც პრეფიქსი ხ-ნი საერთო მოვლენად უნდა ყოფილიყო. ამ ხანის მაგივრად ძველს ქართულში (გარდა ამ ორ მაგალითისა) მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსი ივ-სად ივ-სად ივ-სად ჰყოფიდა, რომელიც ხმოვნის წინ იკარგება, ხოლო ენის წყერის ბგერათა წინ სანად და შინად იტყე-

ეა (მ-წერე, შ-ჰამე და სხ.) აკ შანიძემ, რომელიც ამ საკითხის შესწავლას განაგრძობდა, მიაქცია ყურადღება, რომ თუმცა, მოხვედრის და ხეცსურთუ კილოებში ეხლაც შეინახულა ამ გვარად პრეფიქსად **ხ** და, მაგ., მოხსო-ვე, დახვარე, დაღბარე, ღნახე და სხ. მეტიც. ი. ჭეიშვილმა მიაქცია ყურადღება, **ხ** როგორც სუბიექტური პრეფიქსი, შენახულა ტელიისის ახლოს ქართულ კილოშიც (იხ ი. ტუტაშაშვილის მოხრედილი წიგნი: „ცხოვრების გზაზე.“)

საინტერესოა, რომ ხანძრულ ქართულ კილოში აქამდის შენახულა ხანი როგორც ობიექტური ე. ი. დამატების დასაყენებელი პრეფიქსი, მაგალითად ხეთხა მას, ქალს თვალს მოხკამდა და სხ. აი ამ მოვლენასთან გვაქს საქმე ახლად აღმოჩენილ, უფრო ახლად წაკითხულ უძველეს ქართულ პალესტინაში. ტექსტის თავის თავად რომ ძალიან ძველია, ამას გვიჩვენებს ასოების მოხაზულობაც. უძველეს ქართულ ხელთ ასომთავრულში ზოგიერთი ასო როგორც მაგალითად, ბანი იწერებოდა ზევიდან თავდასწინადა. აღმოჩენილ ტექსტებში კი ბანი თავ-შეკრულია. სხვათაშორის ამ მოსაზრებისა გამო პროფ. ჯავახიშვილი ამ ტექსტებს მე 5-6 საუკუნისად სთვლის. შესაძლებელია, ასეთი შეზღუდულება გადაჭარბებული იყოს (თავშეკრული ბანი თუმცა იშვიათად, მაგრამ მე-10 საუკუნეშიც გვხვდება). საკითხის საბოლოოდ გარდასაწყვეტად კიდევ ახალი მასალებია საჭირო, მაგრამ ერთი იმა-ღია, რომ აქ ჩვენ საქმე გვაქვს ძალიან ძველ და იმავე დროს აქამდის არცნობილ კილოზე აღმოცენებულ ქართულ სალიტერატურო ენის ნიმუშებთან.

საინტერესოა, რომ ასეთ ხანძრულ ტექსტებს გარდა აღმოჩნდა ჰაქმეტ ტექსტებიც, ე. ი. ისეთი ტექსტები, სადაც სუბიექტური და ობიექტური პრეფიქსად ჰაქ იხმარება. მაგ., ჰიყო (ხანმეტი ვი-ხ იყო იყოს ნაცვლად), ჰჰამე, ვჰიოხე, ჰიყე და სხ. ამ საგანზე ამ ვაზად მუშაობს აკ. შანიძე, რომლის აზრით ეს კილო წარმოადგენს უძველეს კილოს, რომელზედაც თავიდანვე მოეწყო ქართული სალიტერატურო ენა და შემდეგ განვითარდა ვიდრე ეხლანდელ დრომდის. საკითხი ჯერ კიდევ საჭიროებს დამუშავებას, მაგრამ ერთი რამ კი ცხადი უნდა იყოს.

სახელდობრ, როდესაც ქართულმა მწერლობამ ტემპით დაიწყო განვითარება და ეს მოხდა ქრისტიანობის საბოლოოდ დამკვიდრების შემდეგ—მე-5 საუკუნედან, სალიტერატურო ენამ იწყა შემოღებულა ოსი მთავარ კილოს საუბრეზე. ერთი კილო იყო თანამედროვე თვალსაზრისით ხანძრულ, მას ახასიათებდა ხანძრულ სუბიექტური და ობიექტური პრეფიქსად **ხ** (ხ იყო, ხეთხე, ხიყე, ხიხიყდეს და სხ.) და მეორე კი ჰაქმეტი (ფორმებით—ჰიყო, ჰიოხე, ჰიყე, ჰიხიყდეს და სხ.) პირველ კილოს დაახლოებით მე-8—9 საუკუნისად სალიტერატურო ენა ჩამოშორდა და რადიკალურ ხანძრულ ტექსტებში შემდეგ დროინდელ ქართველობის ყურს ენითარებოდა, ამიტომ, ასეთი ხელნაწერი გადარეცხილ და მასალად ხელახლავ გამოყენებულ იქნა. აქედან განსა ჩვენამდის მოღწეული ხანძრული პალესტინაში. მეორე კილო კი შერჩა სალიტერატურო ენას ბოლომდის. მხოლოდ პრეფიქსი ჰაქ ხმოვან ბგერების წინ დროთა განმავლობაში გაქრა (დარჩა იყო, იყავ და სხ.). ხ-ლო ენის წყერ თანმოვანება წინ გადადგა ხანსა ან შინში, მაგ., შჰამე, სწერ და სხ. ზოგი ერთი შემთხვევაში ეს უძველესი ჰაქმეტი დაცული იყო ლიტერატურულ ქართულში ბოლო დრომდის. უკანასკნელ დრომდის მიღებულ იყო და ბევრიც ეხლა სწერს: ჰკითხა მას და სხ.

ამოკითხული ხანძრული ტექსტები ჯერჯერობით შინაარსით ერთფეროვანია, სახელდობრ დაბადებულან და ახალი აღიქმულან. მომავალში შესაძლებელია აღმოჩნდეს რაიმე სხვა დარგის ნაწარმოებიც. ჰაქმეტი წაკითხული ტექსტები ლევის მსახურების იერუსალიმელ განჩინებას წარმოადგენს. მუხუდვად ტექსტის ერთგვარობისა შინაარსის მხრივ მაინც ირივე ამ აღმოჩენის მნიშვნელობა დიდი, უმთავრესად ისტორიულ-ლიტერატურული თვალსაზრისით რადგან რამდენადმე მიანიც საშუალებად გვაძლავა გავგეგვიოთ ქართულ სალიტერატურო ენის განვითარებაში მის პირველ საფეხურზე. საკითხი ჯერ მხოლოდ დასმულია, მის საბოლოოდ გარკვევას კი უნდა კიდევ სხვა და სხვა დარგის საკვალისტა ხანგრძლივი მუშაობა.

ს. კ. ძე.

ს პ ა რ ტ ა მ.

ი.ტ. დრ. 5 მოქ. 6 სურათად.

მოქმედება პირველი.

კირკის წინ აღაყაფის კარები, ფარდებით ჩამოფარებული, მას ჩამოსდევს ტერასას.

I.

აიკონ და მეტრობი, გვერდით სცენის

სიღრმეში მოგარჯიშე გლადიატორები.

მეტრობი. თითქმის მოსულან სუცვლანი... სულა აკლი!

აიკონ. ნეტა იციდე, მეტრობი, თუ რაირე ვკანკალე!

რაირეად ველავ...!

მეტრობი. ეგ იმიტომ რომ, მეგობარო, ფულის ხარბი ხარ!

რატომ ბატიატს არ მიჰპართა ნეტარმა სულამ?

ათი-ათასი ჰჰაქს გაწრთენილ გლადიატორი,

შენ კი იმის ნახევარიც არ გეყოლება!

აიკონ. მაგრამ მყავს ერთი და ის ერთი ყველას იყიდის...

შენს ბატიატსაც და მის ყველა გლადიატორებს...

მეტრობი. სიხარბის გარდა, გრწმუნდები, რომ შენ ხარ

მეცხარაცი!

აიკონ. როგორ გგონია, სულა ისე გამოსულვდი...!

მეტრობი. (პირზე ხელს აფარებს) სუ! არ გავგიგონ!

აციონ. როგორ გონია, დიქტატორი ჩვენი ძლიერი, ქალებსგან მოწონებული...

დიდი ჭკვიანი
სახით ლამაზი...

მეტრობი. ნურც მაგრე აქებ...

მან კარგად იცის, გარეგნობა ჭირმა დაუფუჭა!

იგი დაიკინად ჩამოვევართმევს, ჯვარზე გააკარეს!

მე კი, ძვირფასო, დამიფარონ ყველა ღმერთებმა!

აციონ. რას გეუბნები: განა სულა მე მომმართავდა, რომ არ იცოდეს ღირსება ჩემთა გლადიატორთა?

მომკა მასანი სესტერკი და კიდევ დამპირდა!

მეტრობი. და რას დაგპირდა? შენ დამაცა!.. მე ყური მოგვარ!

ის შენ დაგპირდა სასჯელს...

აციონ. (ჩაიკეცება) როგორ? რას ამბობ, მეტრობ?

მეტრობი. (ცხირწევით)

ღიბას; დაგპირდა შენ ის სასჯელს, თუ ვერ აამბე...

აციონ. (მოპრუნებული, რიხიანად)

ეგ სხვა საქმეა... მე მყავს-მეთქი გლადიატორი,

რომელიც ყველა ჩემს ცოდვესსა გამოიყენოს!

(დიდის ეცხტით)

სპარტაკ! შენ იცი? სპარტაკ-მეთქი!

მეტრობი. ყვირილზე გატყობ, გადაძკრავდი ფალერის ღვინოს!

აციონ. ვფიცავ ჰერკულესს, იუპიტერს, ვფიცავ ვენერას

ჩემი სპარტაკი შენ არ იცი, ჩემი სპარტაკი!

მეტრობი. მაგდენ ფიცს სჯობდა ერთი ყლუპი ფალერის ღვინო.

სტომამს აკლია და თავშიაც ღიბინს იწყოდა.

თორემ მე, აბა, რა სარფა მაქვს, შენმა სპარტაკმა

სისხლი დაღვაროს და დაგხსნის სულლას რისხვიდან?

აციონ. (სიცილით) გეცე იქნება! ო, მეტრობი! გეცე იქნება!

მხოლოდ შენ, როგორც მსახიობი, სულლას ხუმარა.

ახლო მოუჩქე, ყველაფერი მიქე—მიიღე.

არ კი მივიხედვს... შეპარებით, გადაკერ-გადმოკვრით!

შენის გაქივით აღმადგენ და კიდევ დამამსობ!

ეს ათი დღეა, სულა ისე გეუღუბი ვახდა,

რომ თვის ქონების შექმას იგი რო ველარ ასწრობს,

ხალსს აქეიფებს, დღე-და-ღამე ღრინაცულია!..

მეტრობი. ხალხის გულს იგებს...

შენსა ქონებას თუ მე ძალთ მივსაკუთრებ,

რად დაიფურცე, მით მე ხალხის გული მოვიგო?

აციონ. ამ ცირკში შენმა ქალებისათვის გამამართინა,

და თუ მან ჩემთვის საჩუქარი რამ ვაიმეტა—

მეათედ ნაწილს, გეფიცები, შენთვის გადავცე!

მეტრობი. მხოლოდ მეათედს? მე გაქო და, მხოლოდ მეათედს?

ჰოი ღმერთებო! რა კრიჟანგი რამა ჰყოფილხარ!

აციონ. იყოს, რაც ესურდეს...

მეტრობი. დიდებული ვინმე ჰყოფილხარ!

ჩემო აციონ! დიდებული მთელ ამ ჩვენს რომში!

რა არის შენთან ბატიატო?—მართლა ბატია!

დიდი ვინმე ხარ, შენზე მაღლა მარტო სულა სდგას!

(საყვირის ხმა.)

ცირკში. ყვირილი: ღირსეულს სულს გაუმარჯოს!

ღირსეულ სულს გაუმარჯოს!

აციონ. სულლაც მობრძანდა...

მეტრობი. ამ ტაშს უკარგვენ მზარეულებს და სულლას ჯიბეს!

II.

იგინიე. სპარტაკ, კრიქს, მირმილიონ, რეცარი, ნებუ-
ლინ ერდელი და სხვა გლადიატორები

მეტრობი. ცხვირებო და თხეპო! დაუკარით, ხეალ ლახვარს ჩასკემთ!

აციონ. ჩემო ვეფხებო! შევარდნებო! მიმინოებო!

დღეს პირველსა და საზეიმო სანახაობას

იხილავს რომი და იმისი წარჩინებულნი...

მეტრობი. (ღმადლად თავის დაკვრით)

აი, როგორც მე, მაგალითად!

აციონ. მხედ და მამაცად! მე თქვენთვის ვარ თავდა-
დებული!

მეტრობი. გეფიცებით რომ თქვენს მაგიერ იგი სისხლს
დაღვოს!

აციონ. როგორ მიყვარხართ, ეს ხომ ყველა თქვენგანმა
იცის!

(ფაცი-ფიცობს. აქეთ-იქით მიმობრძნის და ბუტბუტებს:

მამაცად! მამაცად!)

მეტრობი. ჰო! ჰო! ჰო! ჰო! როგორ შესურდა!

აციონ. სპარტაკ! შენი მაქვს დღეს იმედი! აბა მამაცად!

უნდა სალამი ვუძღვნა სულლას!... აბა მამაცად!... (გარბის).

III

იგივე აციონის გარდა.

მეტრობი. (სპარტაკს) მოგვასლმები! და თუ, სპარტაკ!
შენი პატრონი

დღეს ასახელე, გეფიცები რქებიან ბაზუსს,

ფალერის ღვინო მუცელსა და ყელს გამოვირილებს...

თქვენ იქ სისხლს დაღვრით, მე კი ღვინოს - - -

არა, არ დავღვრი!

შენს სადღეკრძელს გიახლები „რემის სარდაფში“!

სპარტაკ. რომაელებო! გეაწამეთ და ნუ კი დაგვიცინებთ!

კრიქს. მაგათი სისხლი სულ სხვა არის..., ჩვენ მონები ვართ!

სამასხაროდ ასავდენხი, ფეხით სათუნელი!

მეტრობი. არა! გარწმუნებთ, ვერ გაიბეგთ! ეს თქვენ არც
იციო!

კორნელი სულა იმ ღიბიანს დასაჩუქრებს

და ნახევარი ჩემი არის—თუ ასახელეთ!

გლადიატორი მეც ვარ თქვენებრ, მხოლოდ გარჩევა

იმამა არის, თქვენ ხმალს იწვევთ, ხოლო მე ენას!

თქვენ იბრძვით მძაფრად, ბატრიკები ასიამოვნოთ,

მე მათ წინაშე ვიღმანკები და ვეპიუნოთ:

ყველაში ერთში სწორ-სწორედ ვართ: ჩვენ მონები ვართ!

მირმილიონ. ჩვენ კარგად გიცნობთ, მსახიობო!

მეტრობი. ოჰ, მირმილიონ! დამეკომავე!

გახსოვს „ღიბიანს სარდაფში“ რომ ერთად დავლიეთ?

ნებოლინ. ჩვენ მონები ვართ, მაგრამ ერთხელ უღელს
გაღვივდებთ,

დავამსხვრევთ ბორკილს, ჩვენი სული რომ შესუთავს,

მისესპიონთ რკინის ხელს, რამაც ნივთად გარდაგვაქცია,!

ქვეყნის ბატონებს მესს და რისხვას თავს დავატყავთ!

უნდა მოისპნენ, ჩვენი ბედი ვის ხელშიც არის!
მეტრობი. (ძლივს ლულულულებს შემწვანებულთ)
 თუ ძმა ხარ, ჩემად! გამოწვდი რაც კი დავლიე.
 საშინო აზრია!... რა თამამით... მერე ამ ადგილს,
 სად შეკრებილა ძლიერება მთელი რომისა?
 დღევანდელ ბრძოლას თუ გადარჩი, ნუღარსად იტყვი...
რეციარი. ჩემო მეტრობო! შენ მართლაც რომ მონა ყო-
 ფილხარ!

მონა სხეულით და მაგ სახით—ეს მე ვიცოდი,
 მაგრამ სულითაც რომ ყოფილხარ, ესლა გავიგე!
მეტრობი. სულს დავიხსენი! ეპიკური მას ჟარსა ყოფს...
 ზედ რომ აკრავენ, იმ ჯვრებისა არ გემშინან?
რეციარი საშინო რაა? ერთხელ გშობეს, ერთხელ მოჭ-
 კედელობა...

მეტრობი. და თუ მოვკვდები, მე რას მარგებს, ვინც
 გაიხარებს?
 თავშიმც უხლია დიდი ლოდი, ვინც აქ დაჩრება!
მირმილიონ. შენ რომ დაიგვიფოს კაცმა ყური, ამ ქვეყანაზე
 იგი მონობა არასოდეს არ მოისპობა!
 რადგან სულით მხალს...

მეტრობი. (მღაბლათ თავს უკრავს)
 დიდათ გამაღწო ასეთ ქებისთვის...
მირმილიონ. შენზე არ ვამბო... საზოგადოდ ისე იფიქრე..
 რადგან სულით მხალს ეშინიან თავგანწირვისა;
 თავისუფლების ტაძარი მაშ ვინ ააშენოს,
 თუ არ შენ, ან მე და ამ იმან თავი არ დასდო?
 თუ შენ ღმერთების იმედი გაქვს, წადი იმათთან!
მეტრობი. სწორედ ეგ არას, რომ ღმერთებთან წასვლა არ
 მინდა!

მინდა სიცოცხლეს გამოვღორღნო მსუქანი გვერდი,
 ზედ დაეაყოლო ორმოცი წლის ფალაღის ღვინო!
 (სიჩუმის შემდეგ მოწყენილი)
 ეხ, ყმაწვილებო! განა სატყუებ? ეხ, არა! არა!
 მეც რომ აქ მხედავთ, სულ შემთხვევით—
 როცა დამარცხდა მარისუსი, სულსას მეტოქე,
 აჯანყებულებს ისიოთ ხებრტუნენ, ძელზე ჰკიდებდნენ.
 მეც მოვეყ მათში, მაგრამ მისხა კლავდი ლეიღმა,
 რადგან მიცნობდა დაუზარელს და ხალისიანს,
 ჩემის ღმერთობით კუქს და ფილტვებს ილიტენებდა!
 მეც მათ ცხოვრებას ჩავები და ესეამ და ვოხმწვობ!

IV

იგინივე და აციონი.

აციონ შემოიბრბის. ხვითიკ გადისდის. ქშენით)
 აბა თამამად! მირმილიონ! შენ რეციარი!
 უნდა დაიწყოთ! კონსულებმა ნიშანი მომცეს!
 ას-ასი კაცით რა გავივით, ერთხმად დასაბებთ:
 „სალამი შენდა დიქტატორო!—აბა, თამამდ! (გარბის)

V

იგინივე აციონის გარდა
მირმილიონ. მშვიდობით ჩემო, რეციარი!
რეციარი. მშვიდობით ჩემო მირმილიონ!
 თვალზე ცრემლები არ მადგება, რომ ჩვენში ერთი
 ამ წუთით სოფელს სამუდამოდ გამოაქვლებს,
 მაგრამ რაც ბრახი მოსწოლია ამ ჩემ ბედკრულ გულს,

დაე. ის ყველა მონის გულში ერთ ღროს აინთო
 და გადებუტის, ვინც ჩვენ მომის სისხლს გავაღრვებინებს!
სპარტაკ
 მშვიდობით ძმებო! ველარ მნახოს იქნებ ერთერთმა...
 თუმც მეც არ ვიცი, დღეს სიკვდილსა თუ გადურჩები...
მირმილიონ | თუ ველარ გნახოთ, ჩვენი ალთქმა არ
რეციარი | დაიფიწყო!
სპარტაკ. იმ ჩვენს სისხლს ვფოცავ, მოედანზე ღვარად რომ
 მიდის,

ჩემს სულსა მხოლოდ ვასაზრდობ შურის ძიებით!
კრიქს. ყველამ ერთმანეთს დიცი მივეცი!
ყველანი (ხელებს ერთმანეთს გადააქვლებენ)
 —ფიცავთ ჩვენს ძმობას,
 —ფიცავთ ჩვენს მიზანს...

—თავისუფლებას!
 ვინც კი გადარჩეს წმინდა ალთქმას თავი შესწიროს!
მეტრობი ეგ რა ალთქმაა? მეც თქვენ ფიცში რად არ მიმი-
 ლებთ?

სპარტაკ ეს ის ალთქმაა, დღეს ჩვენ უნდა კარგად ვიბ-
 რძოლოთ,

რომ ეასახელოთ პატრონიც და თვით ჩვენი თავიც!
მეტრობი ეგ ძლიერკარგი! მეც მერგება სესტრაციები!
სპარტაკ (მხანაგებს)
 მაინც და მაინც ამ დაღმენქელს ნურას გაანდობთ!
 ეგ პატრონების ნასუფრასა ვერ მოშორდება!
 (მირმილიონ და რეციარი გადიან)

VI.

იგინივე, მირმილიონის და რეციარის გარდა.
სპარტაკ საბრალო ძმებო! სად მიდიხართ? რისთვის მი-
 დიხართ?

აქ ერთმანეთის სიყვარულით ვერა ძლებოდით;
 ძმები იყავით უფედმშიო და უსახლკარო,
 ესლა კი უნდა ერთმანეთის სისხლი დაჰღვარათ!
კირკში გლადიატორები. სალამი შენდა დიქტატორო,
 (გარედ დიდი ხმაურბა და ტაში. კრიქს და ნებულონ,
 ტრესილდენ კირკში იყურებიან. საყვირის ხმა.)
მეტრობი ჩერკოტ მეტრობი! დაიბრება არ დავაგვიწყდეს!
 უნდა წავიდე და ჩემს სულსა ფერხითი მოუფუდე! (გა-
 დის) უბრალო-რამე ხომ არ არის სესტრაციები!

VII.

იგინივე მეტრობის გარდა.

სპარტაკ უკვე დაიწყო ხოცვა-ღლევა სასაკლაოზე!
 ო. იგი კენესა და ღრიალი დაჰკრივებისა!
 ღმერთო მაღალო შენ რომ შეჭქმენ ეს ქვეყანაა?
 ეს სისხლის მშველნი შენს შვილებად ვავიჩენია?
 მაშ შენ ეგრევე ყრუ იქნები, რომ გოლიდატორო
 ხმალი აიღონ მაგიერის გარდასახდელად!
ნებულონ ექვსი და იბრძვის მოედანზე... ოთხიც და-
 ეცა!

დარჩადა მარტო რეციარი და მირმილიონი!
 ბაღდ ესროლა რეციარიმ და შიგ გაგება!
სპარტაკ საბრალო ჩემო მირმილიონ!
 ნებულონ, მითხარ, ბაღდშია ისეც გაბმული?
ნებულონ იგი დაწყვიტა და გაეშვა! გამოეკიდა...
 კრიქს კვერთხი გადაჰქრა! რეციარი მიწაზე გდია...

სისხლით იცლება!

ნებულინ პატივებს არა მდომობენ!

ყვირილი: მოჰკალ! მოჰკალ!

კრიქს (წამოიძახებს და დაბლა ჩამოდის)

გული გაიბო თვისი მახვილით

და დიძიხას: „იყავთ წყუელნი!“

VIII.

იგიინეე და აციონ

აციონ (შემობრბის) დიდებულია, დიდებული! — აბა თამა-
მა!

სპარტაკ, ძვირფასო! მზათ იყავით, ვიდრე ასწენდნენ...

და გაიტანენ დახოცილებს! აბა თამაზა! (ისევ გარბის)

IX

სპარტაკ. ჩემო ნებულინ! ერთხელ კიდევ გადავცხვით!

ნებულინ ჩემო! საყვარელო, ჩემთან აღზრდილი!

როგორც ნადირი მე და შენაც უნდა შეგვაბან!

ნეტავი მტრები მაინც ვიყვნეთ, ან და მახსოვდეს

მციოროდენი წყენა შენგან! ან მომდურებია!

მე ფრაკიელთა მეთაურბა, შენ სანძიტელთა

უნდა შევინახათ ერთმანეთსა სისხლი და ტენი!

აციონმა კი ოკროვებით ჯიბე გაივსოს!...

ნებულინ ძმაო! იცოდე, რომ მოგვცდები დამშვიდებულ!

სპარტაკ. არა ძვირფასო! შენ იცოცხლე და მე მოგვცდები!

ნებულინ მაგას რომ ამაბო, ჩვენს აღთქმაზე ნუ თუ
ხელს იღებ?

უნდა იცოცხო, მონების ჯარს უხელმძღვანელო.

შენ აზრი გაქვს და მიხერხება! მე ვიყო მსხვერპლი!

სპარტაკ ძმაო, იცოცხლე!

ნებულინ და თუნდაც მოგვცდე, ამომყარე იმითი ჯაგრი!

ყველა ცეცხლს მიეცე მაგვრენი და განცხრომის ძენი!

ჩემი ანდერძი. სპარტაკ! ძმაო! მხოლოდ ეს არის! (კიდევ
გადასხვება)

დალახვროს ღმერთმა! სხვა დროს რა რიგ გულმაგარი ვარ.

ეხლა კი, დახე, ცრემლი მახრჩობს! შვიდობით ყველას!

(გადის)

X

(იგივე, ნებულინის გარდა)

კრიქს (მიმავალ სპარტაკს) სპარტაკ მშვიდობით!

სპარტაკ. ჩემო ერთგულო!

ვინიკობაა მე ცოცხალი ვეღარ დავბრუნდე.

ნახე ოკნოშან, ბატიატის გლადიატორი!

მან ყველა ჩვენი საიდუმლო თითქმის რომ იცის!

ვინც გადაარჩებით, იმოქმედეთ იმასთან ერთად!

(გადის. კრიქსი ღრმად ჩავეჭრებული დაბლა იყურება
ხან შეაერყოლებს, ხან გბოლებს აღრატუნებს)

XI

კრიქს, რამდენიმე გლადიატორი, შემოდიან აციონ და
მეტრობი.

მეტრობი რასაც დამპირდი, ერთ ასსასაც აღარ დავაცემ!

თქვა — გათავდა! რაც გადასდებ სულამ შენს ჯილდოთ
დახე, უფლებივით ნახევარი მე ერთს მეკუთვინს!

აციონ. ჟვრცავ დიანას, ბევრი არის!

მეტრობი. მეც ბევრი გაქე!

აციონ. კრიქს! ევრა ჰყდა, რომ ბატონი შენს წინაშე
სდგას?

კრიქს. (გამოერყევა) ახ ბოდიშს ეხიდი!

ფიქრმა წამიღო, რომ სპარტაკი გამოვეცალას,

ვილა გვასწავლის მისერე მწყობრად ფარიკაობას?

აციონ მერე, მაგაზე, შენ რას სდარდობ? მიდექი უკან!

— ო, ეს მზეკები! ნიერით ყარან! — აქ ამო, ზევით!

(მეტრობ და აციონ ტერასაზე აღიან)

მე ცირკის ბედსა, შენ ჰქოთამისა კარგად ეწყუროთ!

ის ვინ ქალია სულას გვერდით?

მეტრობი. რალა შენც სწორედვე თვალები იმას მიმყარ?

იქვე ზის ახლოს ვეტრბილევ — ბერძნის ასული!

აციონ. აა? ის იქვეს ყურადღებას!

მეტრობი. დიხა, ის იქვეს,

შენ კი არ უნდა მიაცქო! ექვი, — და მორჩა!

აციონ ერთი უფურცელ სულას, როგორ შეჰყურებს...

მეტრობი. მისი ცოლია! ვალერია!

აციონ. როგორ თუ ცოლი!

მეტრობი გინდ საყვარელო და გინდ ცოლი, რა გარეგეა?

ისიქ ქალია, ისიქ ქალი!

პირველმა ქმარმა თუ მაგან ქმარს თავი ანება...

მიზეზს ნუ მკითხავ; როცა კაცი სამოც წელს ახწევს...

აციონ მაგრამ თვით სულაც, მოხუცია ახალგაზრდისთვის.

მეტრობი დიხა, თვით სულაც ფარხვალ დამყრის და
რქებს აისხავს!

(ცირკში დიდი ხმაურობაა. იძახიან: ვაშა სპარტაკს!)

მეტრობ რა სახარულო ზრძოლა არის... თავებს იჩეხენ...

ღმერთმა დასწყევლოს, აღარ ძალშიმს მათი ყურება!

აციონ რას ამაბო მეტრობ! მეც იმათში ლამის გადავხტე!

იქ მოედანზე დარჩა მხოლოდ შვიდი სანძიტი.

ფრაკიელი კი მხოლოდ ოთხი! ვის მხარეს იქერ?

მეტრობ სდებ სანაძილოს?

აციონ თუ შენ წაგე, იმ ჯილდოზე ხელი აიღე;

თუ მე წაგე შენი, იყოს რასაც კი მომცემს!

ვის მხარეს იქერ?

მეტრობი იქ ოთხი! სანძიტი შვიდი!

იქ სპარტაკია, მაგრამ შვიდთან ვერას გახდება!

აციონ ვის მხარეს იქერ? წითლებისას თუ ლურჯებისას!

მეტრობი შვიდის მხარე მაქვს — ლურჯებისა!

აციონ მე წითლებისა — სპარტაკისა! მოიტა ხელი!

მეტრობ რა მოუვლიდათ? იქ სანძიტი რამდენიღაა?

აციონ შეთანასწორდნენ!

მეტრობი როგორ თუ შეიძმა ოთხს ვერ აჯობა?

აციონ ყველა სანძიტი დაჭრილია!

მეტრობი (შემკითხებულ) მარტო სპარტაკი ებრძვის იმათ?..

აციონ ორნილა დარჩნენ: სპარტაკი და სქელი ნებულინ.

(ცირკში დიდი ხმაურობაა. ტაში და ძახილი: ვაშა სპარ-
ტაკ! ვაშა სპარტაკ! სწანს, სპარტაკმა ნებულინი და-
ამარცხა.)

მეტრობ დავილუქე!

აციონ ხა! ხა! ხა!

ყვირილი გარედ. მოჰკალ, სპარტაკ! მოჰკალ, სპარტაკ!

აციონ სპარტაკმა ფეხვეშ ამოიღო.

არ უნდა მოჰკლას... ხალხს ევედრება...

არ შეიწყნარეს... მახვილი ჩასკა...

მეტრობი ახი მასზე! წამაგებინა!

არა, არა ვარ მე თანაშა სანაძილოსი!

ყვირილი სპარტაკს მისცეს თავისუფლება!

აციონ ეგ სახიზრებოები რა ჰყვრიან? არა, არ უნდა!...

თავისუფლება სპარტაკს არა! ღებერთიო!
(იზიარება და შემდეგ შეჰყვირებს)

მეც დავიფლუქ!

სპარტაკსა სულამ მიანიჭა თავისუფლება!

წყულობიც იყოს სიმაჟაც მეც სპარტაკისა!

თორმეტ ათასი სესტერკია გუბნის დამაკლდა!

(გარბის და თან იმაბის: რა ჰქნეს? გამცარცვებს... ყელი გამომპრეს... წინ პატრიციები ჰშვებუებიან და შეაჩერებენ. მეტრობი გადის და ისევ მალე შემოდის.)

XII.

ივინივე და პატრიციები.

I პატრიცი.

სათი მირბიხარ?

II პატრიცი.

აქეთ მოდის ნეტარი სულა!

აციონ. სულა აქ მოდის?

I პატრიცი. ჰსურს მას, სპარტაკი ინახულოს!

აციონ მან უნდა მონა ინახულოს?

II პატრიცი. იგი ხომ მონა აღარ არის..

აციონ. თქვენ მე დამღუბეთ!

მალა ცერები თქვენ ასწიეთ, ანთავისუფლეთ.

და არ კითხულობთ თუ რამდენი ოქრო დამიჯდა!...

მეტრობი. (შემოიბრის) ჩემად! თვით სულა მოზარანდებ!

სულა აქ მოდის... ის მე მომყავს.. გესმის, მე მომყავს..

თუ ჩემს წაგებულს სანაძღლოს უარსყოფ ეხლა

და ისევ იმდენს ჩამაბარებ, იცოდე ბედს გწევ!

თუ არა მოვსკობ. ხომ იცი, რომ სულა მე მწყალობს!

აციონ. მეტრობ! გინდ ეხლა დაგიროტებს!..

მეტრობ. სულას ის მოსწონს, რომ დღეს იგი შენ
ასახელე

და გასართობი ხალხს უჩვენე აუწერელი.

წელან შენ ყველას უძახობი: აბა თამამად!..

ეხლა მე ვყვირი: შენც თამამად! სულა აქ მოდის!

XIII.

ივინივე და შემოდის სულა ვალერიასთან ერთად
უკან მოსდევენ:

ვეტებიდ და გორტენი.

შემდეგ კატლინა და სხვა პატრიციები. ქალი და ვაჟი.

მონეტს მოაქეთ დადნის გვირგვინი და

რუდიარის სამოსი.

სულა თუმცა გაგარქდა ასპარეზი წინებულა!

ჯილდოთ აციონს (ახეულებს)

მეტრობი (აციონს)

გესმის? ჯილდოზე ლაპარაკობს!

სულა. ჯილდოთ აციონს. (ახეულებს)

მეტრობი თქვენ ისეთ ჯილდოს გაიღებთ! რომ ყველას
უყვარდეს,

არა მითმომ რომ გულუხვი ხართ, არამედ მისთვის,

რომ ვიყვართ დასდით თქვენი მეჯავრა ნამდილ ხელოვანს,

თქვენი სახელიც ნამდილ იქნეს დადასტუბო!

სულა მეტრობ შენ მუდამ კიდევ მაქვს და კიდევ
მკილაე!

მეტრობ. ეგ სიყვარულის დიდებია!

კატლინა. წინეთაც გითხარ, ეხლაც ეამბო, რომ ხალხს
ამნაირს

დანგრევაც ძალუქს და აღდგენაც იმპერიისა.

საქმე ის არის, დიქტატორი რა გეხს უჩვენებს.

სულა. კატელინა!

ახალგაზრდა ხარ და გიტაცებს მხოლოდ მიზანი.

ჭრელის ოცნებით წინდაწინვე რომ მოგიტარავს.

რა არის ხალხი? ანდა გროვა გლადიატორთა!

ნივთი, რომლიდან გააკეთებ გინდ სახნაე გუთანს

და გინდ შვილდ-ისარს, თვითვე ხელში დააჭერიან

კატელინა. იგივე ხალხი ტალღა არის და თუ აღუდღა,

თავის მესაქეს ნავიანათ უბსკრულში ჩანთქავს.

სულა. დღეს, კატელინა! მიხიარდები ყოველ სიტყვაზე...

კატელინა. ჩემი ბატონის სულგრძელობა იცი და მითმომ!

სულა დღეს მართლაც არა-ჩვეულებრივ გუნებაზე ვარ!

მესიამოვნა სტუმრები, რომ ასე გამართეს...

სად არის სპარტაკ?...

I პატრიცი. იგი ჯერ ისევ არენაზე თვის ძმებს დასტირის...

სულა. ვაჟაკს ტირილი? სწორე გითხრათ, ეგ კი არ
მომწონს!

კატელინა. ძლიერი მუდამ გულჩვილია მეგობრებ შორის...

სულა. ეგ მართალია, მაგრამ პირში მიანიც მამტუტუნებ...

XIV.

ივინივე. სპარტაკ შემოდის გამწარებული. გლა-
დატორებს შემოაქვთ გვამი ნებულნისა.

სპარტაკ. აქ დასვენეთ მეგობარო... გამოვიტროთ...

ღებერთი! რა გულით და რა გრძნობით ვივედრებოდი

მისთვის სიკაცსლე უბადრუკი ეჩუქებინათ,

მაგრამ ამაოდ! რას შეისწენს ცოვი კედელი?

მეტრობ. სპარტაკ! რას სჩადი? მიიხედ შენ წინ ვინ

სდგანა!

სპარტაკ. ვინ უნდა იყენებ მოზაკდენი აღამის ძენი,

რომლები მეგობრის წმინდა სისხლი დამაღვრევენეს;

ნუ თუ თქვენ არ გაყავთ ახლამელი, ძმა, მეგობარი?

ნუ თუ თქვენ იმას მოჰკლადით და არ იგლოვებდით?

აბა, მიიღეთ ეს მახვილი და ვინც თქვენ გიყვართ,

ჩაჰკაიროთ გულში! არავინ იქმს ამას თქვენგანი!

ჩვენ კი მონებმა ერთმანეთი უნდა აჩქიბოთ!

მეტრობ. სულას ჰსურს ჯილდო მოგიძღვნას და

განთავისუფლოს!

სპარტაკ. მე რაღას მირგებს, სისხლში შესვლილს,

თავისუფლება?

საუკეთესო მეგობარი დ-კაკლ ცხვარვით!

აბა, უყუროთ მე მას ჩემს ძმას, გული გაეშუქ!

ნას ჩემთან მტრობა არა ჰქონდა, არც სიძულვილი!

შუბლზე სისხლი აქვს, მე დავაგრტე კევრთხი სამარალს!

ის მოკვდა მონა მონის ხელით! ვინ დაიტირის?

არა ჰყავს დედა, გულის სატრფო და მეგობარი?

როცა მას ჰკლავდა, განგავს სკემდა ყველა თქვენგანი!

იო, ეს ხელი წე რამდენჯერ ხელში მჭერია!

იო, ეს ბაგე მამხმევებდა დიდის საქმისთვის.

მე იგი მოვკლა! ჩემი ტანჯვა რატომ არა გესმით?

სულა. მიიღე ჯილდო და განიკებ თავისუფლებას!

(მონები ჯილდოს მიაართმევენ)

სპარტაკ. (სიჩუმის შემდეგ ჰამოდგება, ხელებს პირზე
მიიფარებს და იტყვის:)

წყულობიც იყავ, რომო, შენის უსამართლობით!

ფ ა რ დ ა.

სანდრა შანსაშვილი.

ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი ა

რევოლუციის მატანე. ისტორიული ჟურნალი პარტიის ისტორიის კომისიისა. № 4. 1923 წ. ტფილისი.

როგორც სწანს, ისტორიული ჟურნალი „რევოლუციის მატანე“, მძიმე, სერიოზულ ჟურნალის ხასიათს ღებულბს.

ჟურნალის № 4 მდიდარია ისტორიული-რევოლუციური მასალებით, უფრო აღსანიშნავია II განყოფილება (მოგონებანი). ოდესღაც პერცენმა იმახილა, რომ ყველას აქვს უფლება სწეროს თავისი მოგონებანი, მაგრამ ყველა არ არის მოვლულ მათი წაკითხვისო. მაგრამ აქ ჩვენ საქმე არა გვაქვს საოჯახო მემორებთან, ყველა ეს მასალები შეადგენენ რევოლუციის მატანეს. თქვენ თვალწინ მიიღის ბრძოლა, მედგარი და ვადაფრებული და ამ ბრძოლაშივე ავტორი იკარგება.

ერთნაირი ინტერესი და სიცხველით იკითხება მოგონებანი, როგორც პარტიის ლიდერების, ისე მისი მორიგი წევრების. ეს მასალები თითქმის პირველად იბეჭდება და დიდს ინტერესს იწვევენ.

შინაარსით საესეა ლენინარსის წერილი ლენინზე, აბელ ენუქიძის მასალები არაღვგალურ სტამბებში ისტორიაზე რუსების და კავკასიაში 1900—16 წ. წ.) მოგონებანი: ი. დავიდიის (1876—1906 წ.) და კ. ციკაძის (1903—1920 წ.) ამას მისდევს საინტერესო მასალები: ს. მეგრელიშვილის, გ. ჩხეიძის და ს. თოდრასის, მ. ჩოდროიშვილი იძლევა ძვირფას დამატებით ცნობებს კამოს ბიოგრაფიისთვის.

ს. თალაკვაძის და რ. კალაძის წერილებში საგმარილად გამჟღავნებულია საქართველოს რევოლუციური წარსული და ქვეთებით მუშურო პრესის ი ტრიაი.

მეტად დამაკმაყოფილებელია და საესე საბუთებით ჟურნალის ყველა განყოფილება (ავტობიოგრაფიები, რევოლუციის მსხვერპლნი, პარტიული არქივი და ტრიბუნა).

ერთად-ერთი ნაკლი ჟურნალისა არის, რომ იგი მოკლებულია რევოლუციონერების პორტრეტებს და საერთოდ ილუსტრაციას.

ნოე ჩხიკვაძე ლექსები. სახგამომცემლობა ტფილისი 1923 წ.

ჩვენ წინ დევს ნოე ჩხიკვაძის ლექსების სრული და პირველი გამოცემა. წიგნს დართული აქვს პოეტის ბიოგრაფია, პორტრეტი, ფაქსიმილე და წერილები: რ. კალაძის, ივანე გომართლის, გრიგოლ რომაშვილის და ს. აბაშელის. რასაკვირველია, სრულიად ზედმეტი იქნება ვილაპარაკოთ აქ ამ დიდი ტემპერამენტის პოეტსა და ტრიბუნზე, რომლის პოეზია „ჩვენის ქართულ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული პოეზიასა და პროლეტარულ პოეზიის შორის შემავრთებელი რგოლია“ (რ. კ.). ნ. ჩხიკვაძის ლექსები, თავისი ტენიკით ვეღარ გაუსწორდება დღევანდელ ლექსს, მაგრამ მისი პათოსი მუდამ დარჩება მეტადიოლ პროლეტარიატისთვის.

„ჩვენი ახალ ქვეყნისა წითელი ჯარი ვართ, ბრძოლაში ვეძებთ ჩვენსა უფლებას, მაშვრალთა აღდგომის ახალი ზარი ვართ“
ეს არის დიდი პროლეტარული მოწოდება.

წიგნში შესულია რამდენიმე სუსტი ლექსი, რომელთა დუბეჭდაობით წიგნი არაფერს წააგებდა. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე: რომ არც ერთს ლექსს თარიღი არა აქვს. დ 82 ლექსში, მკითხველმა არ იცის, რომელი ლექსი რომელ პერიოდს ეკუთვნის. აღსანიშნავია ისიც, რომ ორასვერდინ წიგნში პოეტის ბიოგრაფია განისაზღვრება მთლად 15 სტრიქონით. წიგნის ნაკლათ უნდა ჩაითვალოს ისევე ბანალური და უგეგმური ჟღერს. წიგნი დაბეჭდილია სუფთად საშუალო ქალღმზე. (ფასი არ აწერია).

ნ ა რ ე მ ი.

მუშათა პარტიების ისტორია.

სტოკჰოლმის უნივერსიტეტის დოქტორმა მანგამერიმ გამოსცა საინტერესო წიგნი, რომელიც ეხება ინგლისის, საფრანგეთის და სკანდინავიურ ქვეყნების მუშათა პარტიების პოლიტიკას 1900—1920 წ. წ.

წიგნი თანამედროვე იტალიაზე.

ბაურერმა გამოაქვეყნა თავისი ახალი წიგნი „უკუდავი იტალია“, ავტორი დიდი ენტუზიაზმით ლაპარაკობს იტალიის ქმედითი ძალებზე და მიუხედავად თანამედროვე მძიმე პირობებისა როგორც საჟურნეო ცხოვრებაში, ისე შინაგან პოლიტიკაში ის ნათლად ხედავს იტალიის ერის უკუდავებას.

ცალკე წერილები ეხება ფიუმეს საკითხს და მასში გაბრეულ დანუცეოს რომანტიკულ მმართველობას. უფრო მეტად საინტერესოა წიგნის ის ფურცლები, სადაც ავტორი ფაშისტურ მოპარობის ეხება.

ლლიოდ-ჯორჯის მემუარები.

დუკემბერში გამოდის ლლიოდ-ჯორჯის მემუარები ორ ტომად.

ახალი აღმოჩენები ტელ-ელ ამარნში.

ინგლისელი მკვლევარები აქ წააწყდნენ უძველეს ქალაქ გაშენებულს სწორე გეგმით და ანგარიშით.

მაგ. ყველა სახლების კარები ფსადის განსაზღვრულ ადგილს აქვს მოქცეული და ყოველი ქუჩა კედლით თავდება. სახლები კარვად შენახული და იძლევიან წარმოადგენს ეგვიპტის ღარიბ მოსახლეობის ცხოვრებაზე 14 საუკ. (ქრ. დამ—მდ) სხვაგან აღმოჩენილია მეფის პარკი, ცსეც ერთად-ერთია აღმოჩენილი ეგვიპტის არქეოლოგიაში.

წიგნი პარიზის კომუნაზე.

პეტრობურგში გამოვიდა მეტად ძვირფასი შრომა ბისტრინსკის: „წიგნი პარიზის კომუნაზე“. ეს წიგნი ერ-

თად ერთად, რომელშიც მოქცეულია ახალი და ყოველ-
მხრივი მასალები პარიზის კომუნაზე.

გოია ინკვიზიციის წინაშე.

ესპანელ მხატვარ გოიას სიკვდილის შემდეგ დარჩენილ
ქალღმრთელმა ახლანდელ გამოაქვეყნეს დიდძალი უცნობი
საბუთები, რომელიც ტყემა მის კონკლავს ინკვიზიცი-
სთან. 1814 წ. 5 ნოემბ. სასულიერო ტრიბუნალში შე-
მოვიდა წინადადება გოიას წინააღმდეგ დევნაზე.

ამისთვის მოიპიზეეს მხატვრის შესანიშნავი სურათე-
ბი: „ჩაქმული და შიშველი გოია“ მაგრამ უმთავრესი დე-
ვნის საბაბი იყო ის, რომ სატირიკოსი და რევოლუცი-
ონერი გოია სტრძოდა თავის ეპოქის ეკლესიურ, პოლი-
ტიკურ და სოციალურ პირობებს. 16 მარტს 1815 წ.
ტრიბუნალმა დაიბარა გოია ჩვენების ჩამოსართმევად.
მაგრამ იგი გაიქცა ბორდოში, სადაც იცხოვრა 13 წელი-
წადი.

რუსი მხატვრები ყალბი ფულის მკრელები.

მოკლე ხანში ბერლინში დაიწყება სენსაციური პრო-
ცესი რუსი ემიგრანტი მხატვარის მიასოედივის, რომე-

ლიც თავის ამზანაგებთან ერთად საგანგებოდ გაძარცვ-
ატილიში ამზადებდა ყალბ ფულებს, მთავრობის მიერ
წარღვენილია ძიება 30.000.000 მარკის.

ლასალის ბოგრაფიისთვის

გერმანელ მწერთან მოძრაობის ისტორიკოსმა და ენ-
გელსის ცნობილმა ბოგრაფმა გუსტავ მაიერმა ათეულის
წლების ძებნის შემდეგ ძლივ აღმოაჩინა შესანიშნავი წყა-
როები ლასალის ბოგრაფიისათვის—მიწერმოწერა და
დაბეჭდვები ნაშრომები—დიდებრივი ავტორის. პირ-
ველი შეიცავს ლასალის ახალგაზრდობის ძირითად მასა-
ლებს: მისი წერილები მშობლებთან ამოწმებს მის შრო-
მის მოყვარეობას, ადრე განვითარებას და ბრწყინვალე
ნიჭს მარქსისადმი მიმართულ წერილებში კი პირველად
არის გაშუქებული პირადი, მაგრამ არც ისე მეგობრული
ურთიერთობა ორი დიდი ბელადის, რაც გამოწვეული იყო
მათი ხასიათების მკაცრი კონტრასტით.

პრესის აზრით, ეს მიწერ-მოწერა მეტის მეტად
საინტერესოა და დანარჩენი 6 ტომის გამოცემას მოუთ-
მენლად მხოლიან.

ლიტერატურული ჯიჟინა

ფიროსმანი. იბეჭდება და მოკლე ხანში გამოვა სახ-
გამომცემლობის მიერ დიდი წიგნი მხატვარ ფიროსმან-
ზე. წიგნში მოთავსებული იქნება ფიროსმანის რეპორ-
აჟჟეების ალბომი, ვრცელი ბიოგრაფია და წერილები:
გო. რომაეების და კ. ზნეფციის.

იბეჭდება და დღემდე არსებულ რიცხვებში გამო-
ვა ვაჟაფშაველას II ტომი (პოემები) და პავლე ინგორო-
სკას „რუსთაველიანა“ სამ ტომად

სანდრო შანშიაშვილის ახალი დრამა. სიღნაღში
გამოცემის. შანშიაშვილის ახალი დრამატული ნაწარ-
მოები „სპარტაკი“, „შანშიაშვილი ამ ქადა ამთავრებს
„ქობულეთ ბატონიშვილს“. ფანტასტიკურ პოემას.

გოგოთურ და აფშინა რუსულად. რუსის პოეტმა
ო. მანდელშტამმა „Восток“ ის № 3 დაბეჭდა ვაჟაფშა-
ველას პირველი პოემა „გოგოთურ და აფშინა“ მიუხედა-
ვით ზოგიერთი დიდი ნაქლისა, თბრგმანი დამაქაყო-
ფილებლად უნდა ჩაითვალოს როგორც ვაჟაფშაველას ო. მან-
დელშტამი აპირებს ვაჟაფშაველას სხვა პოემების და გან-
საკუთრებით პარიზის ცალკე გამოცემას რუსულ ენაზე.

გაზ. „ივერია“ ნომერის 4-იდან ტფილისში გამო-
დის რ. საქართველოს წმინდათა გარეთიანებულ კავში-
რის ორგანო „ივერია“. გაზეთის პირველ ნომერში მო-
თავსებულია საინტერესო მოგონება სოფრომ მგალობლი-
შვილისა უკაცნად.

ლადო მესხიშვილის ძეგლის ფონდი. ტფილისში
დაარსდა ფონდი ლადო მესხიშვილის ძეგლის ასაგებად.
ფონდის შექმნაში მუშაობენ აგრეთვე ქართველი პოეტე-
ბი და არტისტები.

2 იანვარი—დღე ქართული თეატრის. ქართული
დრამა უკვე შეუდგა მზადებას ორი იანვრის საღესა-
სწულოდ. ამ დღისათვის გამოვა საგანგებო გაზეთი:
2 იანვარი.

პოეტი სანდრო ეული ამზადებს დასაბეჭდად თავი-
სი ლექსების და პოემების მესამე წიგნს. მისი მეორე
წიგნი „ქარხნის ტრიუმფი“ ორჯერ გამოიცა.

ს. თალაკვაძემ დაასრულა დიდი რომანი, რომელიც
ცალკე წიგნად გამოვა.

ჟურნ. „მოზავალიში“ დაიწყო ბეჭდვა ვასილ ბარ-
ნოვის ისტორიულ ტრილოგიის „გიორგი სააკაძის ცხო-
ვრებები“ 1 ქუთუნი ლანდები.

ს. მგალობლიშვილის იუბილე სრ. საქართველოს
მწერალთა კავშირი დამსახურებულ ბელეტრისტს ს. მგა-
ლობლიშვილს უმართავს იუბილეს დღეებში მისი შუა რიც-
ხეებში.

სახელმწიფო გამომცემლობა შეუდგა ა. ყაზბეგის
მოთხრობების და ივანე მაიახოსი შექსპირის თარგმან-
ების ბეჭდვას. განზახულია აგრეთვე სახალხო იაფუისანი
ბელეტრისტულ ნაწარმოებების გამოცემა.

უკვე გასასყიდად გამოსულია ა. ბოგდანოვის „წითელი
ვარსკვლავი“ რომანი-უტოპია თარგ. ის. თალაკვაძის მიერ.
წიგნს დართული აქვს ქართული გამოცემისათვის ბოლდ-
ნოვის მიერ საგანგებოდ დაწერილი ბოლოსიტყვაობა.

დაიბეჭდა იუსტინე აბულაძის მე-12 ს. ქართული
საერო მწერლობა და გვეფისი ტყუასანი.

ლადო გულიაშვილი. მხატვარი ლადო გულიაშვი-
ლი პარიზიდან ტფილისში დაბრუნებას აპირებს.

გალ. ტაბიძის ჟურნალი. იანვრიდან გამოსვლას
იწყებს „გალაქტიონი ტაბიძის ჟურნალი“. ახალი შემად-
გენლობითა და შინაარსით.

ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე. იბეჭდება ტფ.
უნივერსიტეტის მოამბის № III. გამოვიდა „ჩვენი მეც-
ნიერების“ მორიგი ნომერი.

„თეატრი და ცხოვრების“ განახლება თბილისში
აპირებს ი. იმედაშვილი.

„ჯიმი ხინკის“ ითარგმნება ქართულად უპტონ
სინკლერის დიდი ნაწარმოები „ჯიმი ხინკის“.

„ანრი ბარბიუსის“ რომანი „ცეცხლი“ დასაბეჭ-
დად გადაეცა სახელმწიფო გამომცემლობას.

ანდრე ჯორჯიაშვილის ძეგლის ამგები კომისია თავ-
ვის მუშაობას მოკლე ხანში დაამთავრებს.

„წითელი ჩანგი“ გამომცემლობა „წითელი ჩანგი“ შეუდ-
გა რევოლუციური ლექსების „წითელი ჩანგი“ გამოცე-
მას.

საქ. სახელ. საინთ. სასაზღაო მოქალაქე მიმოხილვა.

1914 წლიდან დაწყებული ჯერ იმპერიალისტურმა და მის შემდეგ შექმნილმა სამოქალაქო ომებმა და 1921 წლ. მოუსაველობამ იმსხვერპლა და შთანთქმა ცენზების დიდი რაოდენობა, როგორც ერთად მთელ ფედერაციაში, ისე განსაკუთრებით, საქართველოს რესპუბლიკაში.

ამის გამო, მეცხენებმა, როგორც სახალხო მეურნეობის თავისუფალი დარგი, ძლიერ დაზარალდა და შერიკა ძირიან-ფესვიანად და თავის სათანადო აღსადგენათ საქიროებს ათეულ წლებს.

საქართველოში, რევოლუციის წინ, ჯიშთან ცენზების მოსაშენებლად და ადგილობრივ მეცხენებთან გასაუმჯობესებლად არსებობდა თბილისში ცენზთა სანაშენეთაველა, რომელსაც 1917 წ. ყავდა 57 მაღალ სისხლიანი ულაცი ცენზი: წმინდა სისხლის ულაცი 17, ჩორთით მოსიარულე—16, შესაბმელი—მძიმე—22, სხვა და სხვა ჯიშის სახლოში და შესაბმელი—12.

1921 წ. მარტში ცენზთა სანაშენე—თავლა თავის 67 ქაქ ცენზით და 24 წმინდა სისხლიანი ულაცით გადაყვა ხელი იქმნა ქუთაისის გუბერნიაში, დასახლებულთ ცენზებზე შემდეგ იყო გადაცემული სხვა და სხვა სამხედრო ნაწილებზე.

ყუღორის ცენზთა სანაშენეში იმყოფება: 67 ქაქ ცენზი კარაბაირის და სხ. ჯიშისა, 4 სამი წლისა, 4 ორი წლისა, 32 ძუღლ-შუწორი კვიცი, სულ 138 ცენზი.

ცენზთა მომხმარების სამმართველოში იმყოფება შემდეგი დაწესებულებანი: 1) სახელმწიფო ცენზთა სანაშენის სამმართველო, რომელიც ხელმძღვანელობს საერთო საქმეს მეცხენებში და ცენზების საქართველოში მოშენების საქითხ. 2) თბილისის თავლა-დამაქველ ულაც ცენზების დეპო. ამ თავლიდან უნაწილებენ უნაყეს ყველა დასამაქებელ პუნქტებს. 3) ყუღორის ცენზთა სანაშენე № 1 შესაფერ განყოფილებებით. 4) სამწველოთ თავლა სადაც მოთავსებულია სადოლ საჯირით მეცხენები. 5) ჰიპოდრომი. სადაც სწარმოებს ზაფხულობით და შემოდ-გომობით ცენზთა ჯირით და დოლი და სამათო ცენზების ხელნა და წვრთნა.

მოდინარე საანგარიშო წელში სამმართველომ გააკეთა შემდეგ: 1) მოაწყო იმოდრომი და ტრიბუნები და გაართმა დოლი, რომელშიაც მიიღო მონაწილეობა 35 ცენზმა. 2) იქნა გახსნილი 8 სამაქებელ პუნქტი, როგორც თბილისში ისე პრაივინციაში. პუნქტებზედ იყო დაქმნებული 25 ულაცი, რომელთაც დაამკეს 297 ქაქი ცენზი.

კომიტეტი ცენზთა გამოცდების. შ. ელიავა. გვაროცი. წულუკიძე. ყუბაძე.

ყოველ ზომების მიღების შემდეგ 1921 წ. საქართველოს სხვა და სხვა კუთხიდან შეკრეფილ იქნა 6 წმინდა სისხლიანი ულაცი და 40 ქაქი ცენზი. ამის გარდა იყო ნაყიდი 1 ჩორთით მოსიარულე ულაცი, 1 წმინდა სისხლიანი და 2 ქაქი ყაბარლის ჯიშისა. სახ. კომ. სამეჭოს თავზედ. ამხ. შ. ელიავამ თავის შორი სანაშენის უძღენ 3 ულაცი და 1 ქაქი ცენზი, თურანულ ჯიშისა.

1922 წ. თურქესთაისის რესპუბლიკიდან სანაშენე მიიღო საბუღალ 15 ულაცი, 31 ქაქი ცენზი და 12 გერეგე თურანულ ჯიშისა.

ახ. ს. ფხაკაძის მეცადინეობით რუსეთის სახელმწიფო გლენთა სანაშენებიდან იყო ჩამოყვანილი 26 ინგლისური ულაცი, 2 ინგლისური ქაქი ცენზი კვიცებით და 19 თოლოვისკის ჩორთით მოსიარულე ულაცი. გარდა ცენზებისა იქიდანვე იყო ჩამოტანილი 15 ამერიკანკა და 5 ინგლისური უნაგირი.

ცენზთა მომხმარების სამმართველოს განკარგულებაში იქ შეიღ იმყოფება 199 ცენზი, რომელთა შორის არიან წმინდა ინგლისური ულაციები და ქაქები, ახალ ტყეების ულაციები, ოლოვისკისა, კრივზული, სპარსული, თათრული, თუშური, ინგლისურ-არაბული; დონისა, პერშერიბი, არღენა, ყაბარდოული და სხ. გარდა წმინდა სისხლიანებისა, არის რაოდენიმე ნაოყვაც (აეცისი).

3) საფუძვლიანად შეკეთდა თავლა და დამატებითად ჰიპოდრომის ლობე, ტრიბუნები და სალოარები. რადგანაც ერთი თავლა ვერ იტევს ცენზთა არსებულ რაოდენობას მიღებულ აზომები მეორის ასაშენებლად 4) მასკობის გამოქვეყნა იყო გაყავანილი სამმართველოს მიერ ადგილობრივ ჯიშების 3 ცენზი, რომლებმაც მიიღეს ჯილდო საჩუქრები.

მომაჯად მუშაობისათვის შემდეგავებული შემდეგი სამოქმედო გეგმა: 1) საქართველოს ცენზთა რაოდენობის გამოკვლევა. 2) გამოყოფა არმიიდან და სახელმწიფო დაწესებულებიდან საშენ ცენზებისა. 3) საქებ და მისწონ ცენზთა ინსტიტუტის დარსება. 4) მცხოვრებთა ფართო მასების ინფორმაციისათვის გამოცემულ უნდა იყოს პოპულარული ბროშურები მეცხენებზედ. 5) დიკემბერის მოწვეულ იქნეს მეცხენეთა ყრილობა. 6) აღიძრას შეამდგომლობა მთავრობის წინაშე, რათა იქმნას გამოცემული დიკემბერი ცენზების სპირან რეკვიზიციის შესახებ და სხე.

პასუხის მგებელი ჯედაქტორი მ. კახიანი.

გამომცემელი: სახელმწიფო გამომცემლობა.

ს. ს. ს. რ.

ს. მ. შ. ს.

სახელმწიფო ღვინის ტრესტი

პრეისპუბლიკა № 12

1923 წლის 20 ოქტომბერი.

სპირტი ჰურის —1° 8,5

კაპეიტი ჩერვონეცით უაქციზო

„ „ 1,500° ჰეტი 8

„ „ „ „

ტფილისიდან გასატანათ ცალკე შეთანხმებით (არა ნაკლებ 30 ვედროსი) ფასები ჩერვონეცის ანგარიშით, უჭურვლოთ და უაქციზოთ,

პურის არაუმი გოთლვაში— $\frac{1}{20}$ —4 მ. 40 კ. ვედრო

კონიაში: ო. ს. და ფ. შ.— $\frac{1}{20}$ — 40 მ. „

*** $\frac{1}{20}$ — 33 მ. „

*** $\frac{1}{20}$ — 26 მ. „

** $\frac{1}{20}$ — 23 მ. „

* $\frac{1}{20}$ — 20 მ. „

ტრესტის სამმართველო: ტფილისი, ღვინის ქუჩა (ყოფილი ოლღას ქუჩა) № 30.
ბელეფონი 3—53.

ჟ. ს. ძ.

ს. ს. ს. რ.

მთავარი საკურორტო სამმართველო საზღვრო სეზონი

გაიხსნება პირველ ნომბრიდან

აბასთუმანში იქნება 50—100 საწოლი.

ქობულეთში 50 საწოლამდე.

მიიღება ავადმყოფები განსაკუთრებით მხოლოდ იმ დაწესებულებებიდან, რომელთაც წინასწარ მოაწერეს ხელი სახელმწიფო საწოლებზე —ს. პ. ს. გ. საშუალებით.

მიიღება ფასიანი ავადმყოფებიც მთელი სეზონის განმავლობაში სრულ პანსიონით.

ფასი: თვეში 180 ჩერვონეცი.

აბასთუმანში და ქობულეთში ქრავდება ოთახები. ფასი 30 კაპ. 40 კ—მდე ჩერვონეცებით თვიურად თითო არშინში.

ს.ს.ს.რ. სახალხო მეურნეობის უმაღლესი საბჭო ს.ს.ს.რ.
ცენტრალური სავაჭრო
= სამმართველო =

ბფილისი, სომხის ბაზარი № 62 ტელეფონი 9—24 და 7—51.

აწვდის ყველას ს. მ. უ. ს. ტრესტების და განყოფილებათა ნაწარმოებს.
იქცენ ს. მ. უ. ს. ტრესტების და განყოფილებებისათვის საჭირო სხვადა-
 სხვა ნედლე მასალას.

მ ა ლ ა ზ ი ე ბ ი:

- მალ.** № 1. სომხის ბაზარი № 62 ტელეფონი 7—21
- მალ.** № 2. თავისუფლების მოედანი № 2
- მალ.** № 3. სასახლის ქუჩა № 8 ტელეფონი 19—62
- მალ.** № 4. რკინის რიგი № 4 ტელეფონი 6—12
- მალ.** № 5 ვაგზლის ქუჩა № 5 ტელეფონი 15—70
- მალ.** № 6. ავღაბაძის-კახეთის ქუჩა № 1 ტელ. 3—03
- მალ.** № 7. თივის მოედანი ბახჩიყვის ქარვასლა

ს ა წ უ ტ ბ ე ბ ი.

- № 1. მაღაგნის ქუჩა № 48 ტელ, 6—92, № 2. სომხის ბაზარი № 62 ტელ. 7—21 № 3 ვაგზლის ქუჩა ტელ. 13—01.

განყოფილებები და წარმომადგენლები

1. გბთომი, ჰეტროგრადის ქუჩა № 35	ერკვანი, ასტაფიევის ქუჩა
2. კუთხისი, გაბაშვილის შესახვევი	პაპუაში, შროლეტარის პრ № 46
3. ბაქო, ოღლას ქ. № 4. ტელეფონი 12—97 და 2—07	საშუბნის, ჰუშეინის ქუჩა № 7ა

➤ **უ ა ს ე ბ ი ზ ო მ ი ე რ ი ა** ➤